

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Diana Plachovičiūtė
Bendrosios kalbotyros studijų programa

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais

Magistro darbas

Darbo vadovas prof. dr. Birutė Jasiūnaitė

Ginti leidžiama .....

2019 m. gegužės 27 d.

Vilnius, 2019

Diana Plachovičiūtė, *Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais*. Magistro darbas, vadovas prof. dr. Birutė Jasiūnaitė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2019, 78 p.

Raktažodžiai: tradicinė frazeologija, frazeologizmas, lyginamasis frazeologizmas, zoonimas

Anotacija

Šiame magistro darbe analizuojami frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais rinkti iš Jono Paulausko redaguoto „Frazeologijos žodyno“ (2001), Klementinos Vosylytės „Palyginimų žodyno“ (2014) ir jų elektroninių variantų bei Joninos Lipskienės „Vaizdingųjų lietuvių kalbos posakių“ (2008). Siekiama atskleisti frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais reikšmių ir struktūros ypatumus. Remiamasi frazeologinės aplikacijos metodu, semantine ir leksikografinė analize, struktūriniu gramatiniu metodu. Frazeologizmai pagal reikšmes suskirstomi į keletą semantines grupių: veiksmo aplinkybių pavadinimai, veiksmų pavadinimai, būsenų ir jausmų pavadinimai, išorinių ypatybių pavadinimai, vidinių ypatybių pavadinimai, kiekio nusakymas, įvairių dalykų pavadinimai. Frazeologizmai pagal struktūrą suklasifikuojami į sakinio ir junginio formos frazeologizmus. Junginio formos frazeologizmai smulkiau suskirstomi į prijungiamuosius (veiksmažodinius, daiktavardinius, būdvardinius) ir lyginamuosius (veiksmažodinius, būdvardinius). Pateikiami frazeologizmų struktūros modeliai.

Turinys

Įvadas.....	4
1. Frazeologija ir frazeologizmai.....	6
1.1. Frazeologijos samprata.....	6
1.1.1. Tradicinė frazeologija.....	8
1.1.2. Išplėstoji frazeologija.....	9
1.2. Frazeologizmų lingvistiniai kriterijai.....	11
1.3. Frazeologizmų klasifikacijos.....	13
2. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais reikšmės požiūriu.....	17
2.1. Veiksmo aplinkybių pavadinimai.....	18
2.2. Veiksmų pavadinimai.....	32
2.3. Būsenų ir jausmų pavadinimai.....	33
2.4. Išorinių ypatybių pavadinimai.....	36
2.5. Vidinių ypatybių pavadinimai.....	40
2.6. Kiekio nusakymas.....	42
2.7. Įvairių dalykų pavadinimai.....	44
3. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais struktūros požiūriu.....	46
3.1. Junginio formos frazeologizmai.....	46
3.1.1. Prijungiamieji frazeologizmai.....	46
3.1.2. Lyginamieji frazeologizmai.....	50
3.2. Sakinio formos frazeologizmai.....	61
Išvados.....	64
Literatūra.....	66
Šaltiniai.....	72
Santrumpos.....	73
Summary.....	78

Ivadas

Darbo tyrimo objektas. Darbe tiriami lietuvių kalbos frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – ištirti lietuvių kalbos frazeologizmus su vabzdžių pavadinimais reikšmės ir struktūros požiūriais. Siekiama parodyti frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais gausą ir įvairovę lietuvių frazeologijoje, atskleisti jų reikšmių ir struktūros ypatumus. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. išrinkti iš žodynų frazeologizmus, kurių atraminiu dėmeniu eina vabzdžių pavadinimai;
2. suskirstyti surinktus frazeologizmus pagal jų reikšmes į semantines grupes ir kiekvieną iš jų aptarti;
3. suklasifikuoti frazeologizmus pagal jų struktūrą į sakinio ir junginio formas;
4. nustatyti produktyviausius frazeologizmų struktūros modelius;

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Darbo tiriamąją medžiagą sudaro 618 lietuvių kalbos frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Didžioji dalis frazeologizmų yra išrinkti iš Jono Paulausko redaguoto „Frazeologijos žodyno“ (FŽ 2001), Klementinos Vosylytės „Palyginimų žodyno“ (PŽ 2014) ir jų elektroninių variantų. Abiejuose žodynuose pateikiami frazeologizmai surinkti iš įvairių šaltinių: gyvosios liaudies kalbos, grožinės literatūros kūrinių, tarminių žodynų, smulkiosios tautosakos rinkinių, periodinių leidinių, senųjų lietuvių raštijos paminklų ir kt. Nedidelė dalis frazeologizmų yra iš Joninos Lipskienės sudaryto rinkinio „Vaizdingieji lietuvių kalbos posakiai“ (VLKP 2008). Darbe remiamasi frazeologinės aplikacijos metodu, padedančiu atskirti frazeologizmą nuo laisvojo žodžių junginio (plačiau frazeologinės aplikacijos metodas apžvelgiamas teorinėje darbo dalyje, 12 p.). Semantinė ir leksikografinė analizė leidžia suskirstyti frazeologizmus į semantines grupes ir pogrupius. Struktūrinis gramatinis metodas taikomas nustatant frazeologizmų pagrindinius dėmenis ir sudarant jų struktūros modelius.

Darbo aktualumas ir naujumas. Lietuvių lingvistikoje yra palyginti nedaug darbų, tiriančių zooniminius frazeologizmus, t. y. frazeologizmus su gyvūnų pavadinimais. G. Rosinienė yra išleidusi nedidelės apimties knygą „Kodėl raudonas kaip vėžys?“ (1990), tačiau joje apsiribojama zoomorfizmu,¹ apibūdinančių įvairias žmogaus vidines ir išorines ypatybes, reikšmių tyrimu. Savo straipsniuose ji trumpai aptarė zoomorfizmą, apibūdinančių žmogų,

---

¹ Zoomorfizmai – gyvūnų pavadinimai, vartojami perkeltine reikšme. Zoomorfizmai apibūdina gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, jų semantinis turinys dažnai realizuojamas frazeologizmais (Rosinienė 1990, 3–5).

semantinę turinį (1982) ir zoomorfizmų semantinės struktūros sistemiškumą (1989). B. Jasiūnaitė rašė apie frazeologizmus, kuriuose kartu su įvairiais mitonimais (mitinių būtybių pavadinimais) minimi gyvūnų pavadinimai (2010), o E. Rinkauskaitė ir L. Selmistraitis – apie nelaimę reiškiančius zoomorfinius frazeologizmus anglų ir lietuvių kalbose (2011). Yra atlikta lietuvių ir rusų zooniminės frazeologijos lyginamųjų tyrinėjimų, tačiau jie visi parašyti rusų kalba. D. Eigirdienė lygino lietuvių ir rusų kalbų zooniminius frazeologizmus: frazeologizmus su vabzdžių, varliagyvių ir roplių pavadinimais (2008), frazeologizmus su žuvų pavadinimais (2009a), zooniminius frazeologizmus su teigiama konotacija (2009b), frazeologizmus su patelės ir patino pavadinimais (2011) ir zooniminius frazeologizmus, apibūdinančius žmogų, kaip protingą būtybę (2013). O. Golubenko analizavo rusų ir lietuvių zooniminių frazeologizmų (2014), frazeologizmų su komponentais *šuo* (2016a) ir *katė* (2016b) semantiką.

Lietuvių frazeologijos bakalauro, magistro darbuose, disertacijose, moksliniuose straipsniuose dažniausiai tyrinėjami frazeologizmai su populiariausių naminių ir laukinių gyvūnų pavadinimais, o vabzdžių pavadinimai lieka nuošalyje. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nėra atskirai tirti reikšmės ir struktūros požiūriais, todėl darbas pasirinkta tema yra naujas lietuvių lingvistikoje ir prisideda prie zooniminės frazeologijos tyrimų lauko plėtros.

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje darbo dalyje pateikiama frazeologijos samprata, aptariama su kokiais sunkumais susiduria frazeologijos tyrėjai, apžvelgiamas tradicinis ir išplėstinis frazeologijos suvokimas, nurodomi frazeologizmų lingvistiniai kriterijai, pristatomos frazeologizmų klasifikacijos. Tiriamojoje darbo dalyje frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais analizuojami reikšmės ir struktūros požiūriais. Darbo pabaigoje pateikiamos pagal iškeltą darbo tikslą suformuluotos išvados, pridedamas naudotos literatūros ir šaltinių sąrašas, santrumpų sąrašas ir santrauka anglų kalba.

1. Frazeologija ir frazeologizmai

1.1. Frazeologijos samprata

Frazeologija (gr. *phrasis* „posakis“ ir *logos* „mokslas“) dažniausiai apibrėžiama kaip mokslas, tiriantis pastoviųjų žodžių junginių (frazeologizmų) semantines, sintaksines, stilistines ir vartojimo ypatybes. Frazeologija gali būti suprantama ir kaip pastoviųjų žodžių junginių (frazeologizmų) visuma (Cowie 1994, 3168; Žukov, Žukov 2006, 6; Piirainen 2008, 207).

Frazeologija, kaip lingvistikos mokslas, pradėjo formuotis XX a. pirmojoje pusėje. Jos pradininku yra laikomas šveicarų lingvistas Charles Bally, savo darbuose apie prancūzų kalbos stilistiką (1905, 1909) išskyręs dvi pagrindines žodžių junginių grupes – laisvuosius ir frazeologinius junginius. Laisvuosius junginius galima semantiškai skaidyti, jų bendroji reikšmė yra juos sudarančių dėmenų leksinių reikšmių suma. Frazeologiniai junginiai yra semantiškai neskaidomi, pastovūs, jų bendroji reikšmė yra praradusi sąsajas su atskirų dėmenų leksinėmis reikšmėmis (Kunin 1996, 5–6; Savin 2010, 60).

Frazeologija yra artima kitoms lingvistikos mokslo sritims, labiausiai sintaksei, stilistikai ir leksikologijai. Sintaksė ir frazeologija tyrinėja žodžių junginius, jų sintagminius santykius, struktūrinius modelius. Vis dėlto sintaksėje paprastai analizuojami laisvieji žodžių junginiai. Frazeologizmai dažnai vartojami kaip stilistinės priemonės, nes pasižymi ekspresyvumu ir vaizdingumu. Su leksikologija frazeologizmus sieja tai, kad jie, kaip ir žodžiai, pavadina tikrovės daiktus ir reiškinius, yra nagrinėjami tais pačiais aspektais – semantikos, funkcijų, kilmės, vartojimo (Barauskaitė 1982, 7–8; Granger, Paquot 2008, 33; Savin 2010, 60).

Būtent dėl tokio artimumo, kaip teigia Sylviane Granger ir Fanny Meunier (2008, xix), frazeologija tik palyginti neseniai tapo atskira mokslo disciplina. Dažniausiai ji buvo pristatoma kaip leksikologijos dalis, tirianti pastoviuosius žodžių junginius. Frazeologijos, kaip atskiros mokslo disciplinos, išskyrimą, pasak Aleksandro Kunino (1996, 7), paskatino rusų lingvistai, nuo XX a. 5-ojo dešimtmečio pradėję aktyviai tyrinėti rusų ir anglų kalbų frazeologiją, suformavę teorinius frazeologijos pagrindus, kuriais vėliau susidomėjo Vakarų lingvistai. Frazeologijos išpopuliarėjimą per pastaruosius 30 metų patvirtina didėjantis mokslinių leidinių, straipsnių, skirtų frazeologizmų tyrinėjimams, skaičius ir organizacijos „European Society of Phraseology“ (EUOPHRAS) įsteigimas 1999 m. Šios organizacijos nariai kas kelerius metus rengia frazeologijos konferencijas, kasmet pateikia europiečių lingvistų išleistų frazeologijos darbų suvestinę (Granger, Meunier 2008, xix–xx; Gries 2008, 3).

Nors domėjimasis frazeologija auga, jos tyrėjai susiduria su įvairiais sunkumais. Viena iš dažniausiai aptariamų problemų yra standartizuotos terminijos nebuvimas: skirtingi terminai apima tuos pačius vienetus ir tie patys terminai reiškia skirtingus vienetus (Cowie 1998b, 210; Granger, Paquot 2008, 27; Naciscione 2010, 17; Kovalyuk 2018, 34). Lietuvių lingvistams yra įprasta savo darbuose sinonimiškai vartoti terminus *frazeologizmas* ir *frazeologinis junginys*, jais apibūdinami pastovūs, vaizdingi, vientisos reikšmės žodžių junginiai (Kalinauskas 1974, 2; Drotvinas 1987, 58; Šimėnaitė 2003, 225; Masiulionytė 2008, 78; Jasiūnaitė 2010, 359). Tačiau Stefan Th. Gries (2008, 6) *frazeologizmui* (angl. *phraseologism*) suteikia platesnę reikšmę – tai dažnai vartojamos žodžių poros, kurios funkcionuoja kaip vienas semantinis vienetas klauzoje ar sakinyje. Nemažai nesusipratimų kelia *idiomos* (angl. *idiom*) sąvoka, kuri anglų kalboje yra daugiareikšmė, dvi jos reikšmės priklauso lingvistikos sričiai: 1) sustabarėjęs junginys, kurio reikšmės negalima išvesti iš atskirų jo dėmenų leksinių reikšmių; 2) tam tikras žmogaus ar žmonių grupės kalbėjimo būdas (OALD 2015, 779). Be to, lingvistai pateikia skirtingas *idiomos* interpretacijas: idiomomis gali būti sustabarėję, vientisos reikšmės metaforiniai junginiai (Peters 2007, 235; Ishida 2008, 276), semantiškai nedalomi sudurtiniai žodžiai, kolokacijos (Makkai 1972). Dėl *idiomos* daugiareikšmiškumo, įvairių teorinių interpretacijų kai kurie autoriai (Moon 1998, 4; Naciscione 2010, 17; Veisbergs 2013, 110) nepalankiai žiūri į šio termino vartojimą frazeologijos darbuose. Vakarų Europos lingvistai (Martinez 2003, 169; Granger, Paquot 2008, 27; Naciscione 2010, 19) vis dažniau pasirenka terminą *frazeologinis vienetas* (angl. *phraseological unit*), reiškiantį pastovų, semantiškai nedalomą žodžių junginį, nors Rytų Europos frazeologijos darbuose jis jau seniai paplitęs (Vinogradov 1946, 119; Archangelskij 1968, 21; Arsenteva 1989, 6; Savin 2010, 60).² Taip pat neretai vartojamas terminas *frazema* (angl. *phraseme*, rus. *фразаема*), apimantis visus pastoviuosius junginius (Alefirenko 2008, 5; Piirainen 2008, 208; Mel'čuk 2012, 33).³

Vengdami nesusipratimų frazeologijos tyrėjai savo darbus pradeda ne tik nuo pasirinktos terminijos aiškinimo, bet ir nuo frazeologijos ir jos objekto apibrėžimo. To priežastis – du skirtingi požiūriai į frazeologiją: tradicinis (frazeologijos siaurąja prasme) ir išplėstinis (frazeologijos plačiąja prasme) suvokimas. Abiem atvejais skirtingai apibrėžiamas frazeologijos objektas.

---

² Terminą *frazeologinis vienetas* (pranc. *unité phraséologique*) pirmą kartą paminėjo Ch. Bally jau anksčiau minėtuose stilistikos darbuose (1905, 1909). Vėliau Vinogradovas šį terminą išvertė į rusų kalbą (rus. *фразеологическая единица*) ir jį pradėjo vartoti kiti Rytų Europos lingvistai (Savin 2010, 60–61).

³ Šiame darbe pasirinkta vartoti tradicinius lietuvių lingvistikos terminus *frazeologizmas* ir *frazeologinis junginys*.

1.1.1. Tradicinė frazeologija

Tradicinė frazeologijos samprata, t. y. frazeologijos suvokimas siaurąja prasme, buvo suformuotas 1940–1960 m. Sovietų Sąjungos ir kitų Rytų Europos lingvistų. Jos pradininku galima laikyti Viktorą Vinogradovą, tyrinęjusį rusų kalbos frazeologiją (1946). Jis nemažai prisidėjo prie tradicinės frazeologijos teorinių pagrindų formavimo, pateikė frazeologizmų klasifikaciją, kurios laikėsi dauguma to meto lingvistų. Vinogradovo darbai paskatino rusų ir kitų šalių lingvistus susidomėti savo gimtosios kalbos frazeologija. Tradicinės frazeologijos objektu paprastai laikomi pastovūs, semantiškai nedalomi, daugiau ar mažiau vaizdingi žodžių junginiai (Cowie 1998a, 4; Baranov, Dobrovolskij 2008, 10; Colson 2008, 192; Granger, Paquot 2008, 28).⁴

Tradicinį požiūrį į frazeologiją perėmė dauguma lietuvių lingvistų. Verta trumpai apžvelgti jų pagrindinius darbus, suformavusius lietuvių tradicinės frazeologijos pagrindus, kurių laikomasi iki šiol. Vienas pirmųjų lietuvių kalbos frazeologijos tyrėjų buvo Bronius Kalinauskas, nagrinėjęs Žemaitės raštų frazeologiją (1962) ir daugiausia dėmesio skyęs šnekamosios kalbos frazeologizmams (1974). Frazeologizmais jis laikė žodžių junginius, atkuriamus iš atminties, turinčius individualią reikšmę, kurios negalima suvokti iš atskirų jų dėmenų visumos (Kalinauskas 1974, 4). Klementina Vosylytė (1973, 1983, 1985) tyrinėjo lyginamuosius frazeologizmus, t.y. pastovios leksinės ir gramatinės sudėties, apibendrintos reikšmės lyginamuosius žodžių junginius, kurie atkuriami „bendravimo procese“ ir vartojami iš atminties, „kaip kolektyvinės kūrybos formulės“ (Vosylytė 1983, 210, 213). Jonas Paulauskas išleido pirmąjį lietuvių kalbos frazeologijos žodyną (1977), į kurį įtraukė frazeologizmus, pasižyminčius pastovumu, vaizdingumu ir vientisa reikšme (Paulauskas 1977, 6). Jonina Lipskienė (1979) daugiausia analizavo somatinius frazeologizmus.⁵ Anot jos, frazeologizmai yra „pastovios sudėties, gramatinės sandaros ir apibendrintos semantikos stabilūs žodžių junginiai, kurių atskirų komponentų reikšmės esti silpniau ar visiškai išblėsusios“, jiems būdingas „emociškai ekspresinis vaizdas, metaforiškumas“ (Lipskienė 1979, 9–10). Evalda Jakaitienė (1980), pateikusi frazeologijos, kaip mokslo disciplinos, apžvalgą, frazeologizmą apibrėžė kaip žodžių junginį, pasižymintį ekspresyvumu, vaizdingumu, pastovia leksine ir gramatine sudėtimi, vientisa reikšme, vartojimu iš atminties (Jakaitienė 1980, 99). Janina Barauskaitė (1982), aprašiusi frazeologizmų semantiką ir

---

⁴ Vinogradovo ir kitos frazeologizmų klasifikacijos, pagrindiniai frazeologizmų kriterijai yra aptariami tolesniuose teorinės dalies skyriuose.

⁵ Somatiniai frazeologizmai – frazeologizmai sudaryti su žmogaus ir gyvulio kūno dalių pavadinimais (Lipskienė 1979, 10).

gramatinę struktūrą, frazeologizmais vadino vaizdingus, apibendrintos reikšmės, iš atminties vartojamus žodžių junginius, turinčius pastovią leksinę ir gramatinę sudėtį, taip pat apibrėžtą aplinką (Barauskaitė 1982, 15).

1.1.2. Išplėstoji frazeologija

Išplėstoji frazeologijos samprata, arba frazeologijos suvokimas plačiaja prasme, suklestėjo Vakarų Europoje XX a. pabaigoje. Frazeologizmai pradėti identifikuoti ne vien remiantis lingvistiniais kriterijais, kas būdinga tradicinei frazeologijai, bet ir pasitelkiant didelės apimties elektroninius tekstynus (angl. *corpus-driven approach*), kuriuose ieškoma leksinių sutapčių (angl. *lexical co-occurrences*) – dažniau nei įprasta kartu vartojamų žodžių porų. Tekstynai tapo pagrindiniu kalbos analizės duomenų šaltiniu ir patogiu įrankiu, leidžiančiu išmatuoti ir statistiškai įvertinti kai kurių žodžių polinkį būti vartojamiems kartu ir sudaryti frazeologinius junginius (Gantar 2006, 523; Granger, Paquot 2008, 29; Marcinkevičienė 2010, 6).

Prie išplėstosios frazeologijos suklestėjimo prisidėjo Johnas Sinclairis (1991), suformavęs fražiškumo principą (angl. *idiom principle*),⁶ pagal kurį kiekvienas kalbos vartotojas turi daugybę iš anksto sukonstruotų frazių (atskirų pasirinkimo atvejų), iš kurių sudaro sakinius ir didesnes teksto atkarpas. Sinclairio kalbos modelio centre atsiduria frazeologija: frazeologiniai vienetai, nesvarbu kokio tipo, užima aukštesnę padėtį nei atskiri žodžiai. Fražiškumo principo suformavimas, tekstynų analizė lėmė, kad kolokacijos tapo populiariu frazeologijos tyrimų objektu (Cowie 1998a, 3; Granger, Paquot 2008, 29; Marcinkevičienė 2010, 61).

Rosamundos Moon sakininės ir rašytinės anglų kalbos elektroninio tekstyno tyrimai parodė, kad tokios sustabarėjusios kolokacijos (angl. *frozen collocations*), kaip *of course* ir *at least*, yra plačiai paplitusios anglų kalboje, kai tuo tarpu tikrosios, klasikinės idiomos (*spill the beans*, *bite the dust*) yra retai vartojamos (Moon 1998, 79). Todėl daugelis lingvistinių vienetų, kurie tradiciškai buvo laikomi periferiniais arba visai nepatenkančiais į frazeologijos ribas (kolokacijos, pastovios žodžių samplaikos), atsidūrė jos centre. Pagrindiniu frazeologizmo kriterijumi tapo žodžio junginio arba sakinio sustabarėjimas (pastovumas). Dėl šio kriterijaus frazeologizmais priskiriami ne tik vaizdingi, bet ir įvairių tipų pastovūs žodžių junginiai ir sakiniai (Granger, Paquot 2008, 29).

---

⁶ Vertimą *fraziškumo principas* vietoj pažodinio *idiomos principas* pateikia Marcinkevičienė (2010, 60–62), nes idiomos čia suprantamos plačiaja prasme – kaip bet kokie dažnai kartu einantys žodžių junginiai.

Sylviane Granger ir Magali Paquot (2008, 41–44) yra pasiūlę frazeologizmais laikyti referentines, tekstines ir komunikatyvines frazemas. Referentinės frazemos (angl. *referential phrasemes*) perduoda turinio pranešimą: referuoja į objektus, reiškinius ar tikrovės faktus. Joms priklauso kolokacijos (angl. *collocations*) – du ar daugiau dažnai drauge vartojami žodžiai (*pateikti prašymą, blogas kvapas; to make progress, deep sleep*); palyginimai (angl. *similes*) – kelių daiktų ar reiškinių sugretinimai (*girtas kaip kiaulė; as cold as ice*); idiomos (angl. *idioms*) – sustabarėję perkeltinės reikšmės junginiai (*musių vanagas „sudžiūvėlis“; once in a blue moon „retai“*); sudurtiniai žodžiai (angl. *compounds*) – junginiai, sudaryti iš dviejų žodžių, rašomų kaip vienas ar skyrium, arba atskirti brūkšniu (*kiemsargis, darbymetis; bookstore, black hole, long-term*); fraziniai veiksmažodžiai (angl. *phrasal verbs*) – veiksmažodžio irrieveiksminių dalelyčių kombinacijos (*look back, take down*).

Tekstinės frazemos (angl. *textual phrasemes*) yra vartojamos struktūrinti teksto ar bet kokio diskurso turiniui (referentinei informacijai). Jas sudaro kompleksiniai prielinksniai (angl. *complex prepositions*) – gramatikalizuotos paprastų prielinksnių kombinacijos su įsiterpusiais daiktavardžiais, būdvardžiais arbarieveiksmiais (*drauge su, priklausomai nuo; apart from, in spite of*); kompleksiniai jungtukai (angl. *complex conjunctions*) – gramatikalizuotos žodžių sekos, kurios funkcionuoja kaip jungtukai (*nors ir, bet užtat; given that, even though*); jungiamieji adverbialai (angl. *linking adverbials*) – jungiamąją funkciją tekste atliekančios adverbialinės frazės (*kitais žodžiais tariant, tiksliau sakant; last but not least, what is more*); tekstiniai sakinių fragmentai (angl. *textual sentence stems*) – šabloniški sakinių fragmentai, paprastai apimantys subjektą ir veiksmažodį, padedantys organizuoti tekstą (*kaip mes vėliau matysime...; kitas dalykas yra...; the final point is...; I will discuss...*).

Komunikatyvinės frazemos (angl. *communicative phrasemes*) vartojamos atskleisti kalbėtojo jausmams ar požiūriams į propozicinę turinį arba kreiptis į pašnekovus, siekiant jų dėmesio ar norint juos paveikti. Joms priskiriamos kalbos akto formulės (angl. *speech act formulae*) – sustabarėję, riboto variantiškumo sveikinimai, linkėjimai, dėkojimai, atsiprašymai, užuojautos ir pan. (*iki rytojaus, gero apetito; excuse me, happy birthday*); požiūrio formulės (angl. *attitudinal formulae*) – frazės rodančios kalbėtojo požiūrį į sakomus dalykus (*be abejonės, iš tikrųjų; is clear that, I think that*); patarlės ir priežodžiai (angl. *proverbs*) – mokomieji posakiai ir liaudies išmintis (*Kvailą ir bažnyčioje muša; Rome wasn't built in a day*); šūkiei (angl. *slogans*) – trumpi direktyviniai šūkiei išpopuliarėję dėl didelio vartojimo politikoje ar reklamoje (*Už Lietuvą, vyrai; Yes we can*); banalybės (angl. *commonplaces*) – tautologijos, visiems žinomos tiesos ir pasakymai (*sviestas sviestuotas; we only live once*).

Dar labiau išplėsti frazeologijos sampratą siūlo Rūta Marcinkevičienė (2001, 88–90), į ją įtraukiant ir tokias sustabarėjusias, iš atminties atkuriamas frazes ar posakius, kurių pastovumas yra nulemtas tautosakos, literatūros, kultūros, žiniasklaidos, religijos faktų: mįslės ar jų nuotrupas (*mažas vyrukas, aštrus kirvukas; tupi tupikas*), pasakų frazes ar vardus (*už devynių jūrų; trečias brolis Jonas*), literatūros ir meno kūrinių pavadinimus ar citatas (*Vakarų fronte nieko naujo; ne tau, Martynai, mėlynas dangus*), įvairius svetimų kalbų pasakymus (*memento mori; salem aleikum*), televizijos ir radijo laidų pavadinimus (*Gustavo enciklopedija; Dviračio žinios*), maldų žodžius ir kitus pasakymus iš katekizmo ar bažnytinių apeigų (*gelbėk mus nuo pikto; netark Dievo vardo be reikalo*) ir kt.

Nei vienas iš aptartų dviejų požiūrių į frazeologiją nėra pranašesnis už kitą, tačiau šiame darbe laikomasi tradicinės sampratos. Ji remiasi lingvistiniu pagrindu ir yra labiausiai tinkama įvade iškeltam darbo tikslui pasiekti. Išplėstoji frazeologija tinkamesnė atliekant gretinamuosius tyrimus ir dirbant su tekstynais, kur pagrindinis frazeologizmo požymis yra pastovumas. Be to, frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais rinkti iš šaltinių, kurių autoriai frazeologiją suprato siaurąja prasme.

1.2. Frazeologizmų lingvistiniai kriterijai

Vienas iš svarbiausių tradicinio požiūrio besilaikančių tyrėjų uždavinių yra surasti lingvistinius kriterijus, kurie padėtų atskirti frazeologinius junginius nuo laisvųjų (Howarth 1996, 30; Cowie 1998a, 20; Granger, Paquot 2008, 28).

Pastovumas. Visi frazeologijos tyrėjai pabrėžia frazeologizmo leksinės ir gramatinės sandaros pastovumą, kurio neturi laisvieji junginiai (Lipskienė 1979, 9; Barauskaitė 1982, 11; Kunin 1996, 24; Paulauskas 2003, 3; Masiulionytė 2008, 77; Vosylytė 2014, 7). Skiriami trys pastovumo, arba sustabarėjimo, laipsniai (Robo 2013, 589; Bielinskienė et al. 2017, 94–95):

1) didžiausio pastovumo laipsnis – frazeologizmas vartojamas tik tam tikra nevarijuojančia forma, pavyzdžiui: *gyvas amaras* „daugybė“, *per utelę* „tik truputį trūksta“;

2) mažesnio pastovumo laipsnis – frazeologizme galima pakeisti žodžių tvarką ar kurio nors žodžio gramatinę formą, tačiau tokie pakitimai neturi įtakos frazeologizmo semantikai, pavyzdžiui, *muses gaudyti akimis, muses akimis gaudė, akimis muses gaudo* turi tą pačią reikšmę „žvalgytis, dairytis“.

3) mažiausio pastovumo laipsnis – frazeologizme galima pakeisti kelių arba visų žodžių gramatinės formas, žodžių tvarką, praleisti ar įterpti kitus žodžius, tačiau frazeologizmo pagrindas yra išsaugomas. Pavyzdžiui, frazeologizmai *blusos [iš baimės] numirė* „apie didelį

išgaštį“, *grūdasi [krūvoj] kaip mašalai* „smarkiai“ išsaugo savo reikšmes net su įterptais žodžiais.

Atkuriamumas. Frazeologizmai nėra kiekvieną kartą iš naujo kuriami kalbėjimo procese, o atkuriami iš atminties kaip gatavi vienetai. Pavyzdžiui, kalbėtojas iš atskirų žodžių sukuria laisvuosius junginius *nuolat tinginiauja, lėtai eina*, tačiau tokius frazeologizmus kaip *musės brolis* „tinginys“, *eina kaip bitis šakume nešdamas* „pamažu, atsargiai“ atkuria iš atminties (Marcinkevičienė 2001, 81; Žukov, Žukov 2006, 6). Atkuriamumas, pasak Šanskio (1996, 22–23), yra pagrindinis kriterijus, skiriantis frazeologinį junginį nuo laisvojo. Jis taip pat lemia frazeologizmo leksinės ir gramatinės sandaros pastovumą. Kuninas (1970, 110) yra priešingos nuomonės: frazeologizmą galima atkurti kaip gatavą vienetą tik dėl jo pastovumo – frazeologizmo pastovumas yra sukuriamas šnekoje, tada fiksuojamas kalboje ir tik tada frazeologizmas atkuriamas iš atminties.

Reikšmės vientisumas. Žukovų (2006, 8) ir Paulausko (2003, 3) manymu, tai svarbiausias frazeologizmo kriterijus, skiriantis jį nuo laisvojo junginio. Frazeologinį junginį sudarantys dėmenys yra silpnai arba visai desementizuoti, t. y. netekę savarankiškų leksinių reikšmių, o laisvasis junginys išlaiko kiekvieno dėmens reikšmes. Frazeologizmo reikšmė nėra jį sudarančių dėmenų suma, ji yra semantiškai nedaloma, vientisa, perteikiama viena sąvoka ar vaizdiniu ir dažnai apibendrinama vienu žodžiu, pavyzdžiui, *kaulus nešti* „bėgti“, *asilo galva* „kvailas“ (Marcinkevičienė 2001, 81; Paulauskas 2003, 3; Bielinškieienė et al. 2017, 94).

Frazeologizmo reikšmės vientisumo, arba semantinio nedalomumo, laipsnį galima patikrinti frazeologinės aplikacijos metodu (rus. *метод фразеологической аппликации*), sukurtu Vlaso Žukovo (1986, 47).⁷ Taikant šį metodą, frazeologizmas „uždedamas“ (aplikuojamas) ant tokios pat sudėties laisvojo junginio, kad būtų galima palyginti bendrą frazeologizmo reikšmę su laisvojo junginio dėmenų reikšmių suma. Pavyzdžiui, frazeologizmas *blusos pastipo* „išsigando“ yra uždedamas ant tokio paties laisvojo žodžio junginio, kurio dėmenų *blusos* „smulkūs, šoklūs vabzdžiai“ ir *pastipo* „padvėsti, numirti“ reikšmių suma yra „vabzdžiai padvėse“. Žodžiai, suformuojantys frazeologizmo reikšmę, ir žodžiai, perteikiantys laisvojo junginio reikšmę, semantiškai nėra susiję. Tai įrodo, kad frazeologizmas *blusos pastipo* yra semantiškai vientisas.

Frazeologinė aplinka. Šį kriterijų išskiria Barauskaitė (1982, 12–13), Vosylytė (1983, 213–215) ir Žukovai (2006, 10): frazeologizmai turi apibrėžtą frazeologinę aplinką, kurią sudaro tam tikros leksinės-semantinės grupės žodžiai, pavyzdžiui *kaip utis į Varšuvą* reikšme

---

⁷ Kaip jau buvo minėta, Žukovas reikšmės vientisumą laiko svarbiausiu frazeologizmo požymiu, todėl frazeologinė aplikacija padeda atskirti frazeologinį junginį nuo laisvojo.

„pamažu“ vartojamas šalia judėjimą reiškiančių žodžių *kuša, slenka* (*Kuši kaip utis į Varšuvą* KlvrŽ, *Slenka kaip utis į Varšuvą* Pln).⁸ Kartais frazeologinė aplinka gali padėti atskirti frazeologinį junginį nuo laisvojo, pavyzdžiui, *rankas laižyti* bus laisvasis junginys, kai veiksmo atlikėjas yra gyvūnas (*Milsni telyčytė: vis laižo ir laižo rankas* Š), ir frazeologinis junginys reikšme „pataikauti, žemintis“, kai veiksmo atlikėjas yra žmogus (*Mes jums rankų nelaižysim!* LTR).

Vaizdingumas. Dauguma lietuvių lingvistų (Lipskienė 1979, 10; Jakaitienė 1980, 98; Barauskaitė 1982, 14; Paulauskas 2003, 4; Vosylytė 2014, VII) vaizdingumą laiko vienu iš frazeologizmo kriterijų. Jį galima suvokti kaip vaizdinės semos turėjimą frazeologizmo semantinėje struktūroje (Barauskaitė 1982, 15; Butkutė 2008, 47) ir kaip žodžius, aktyvinančius vaizduotę, keliančius vaizdinius ir asociacijas (Pikčilingis 2010, 226). Frazeologizmai padeda vaizdingai nusakyti jausmus (*septynios saulės patekėjo* „atėjo džiaugsmas“, *rankoje nešioti* „labai mylėti“), ypatybes (*kraujas ir pienas* „kas labai rausvas, gražus“; *vilkas avies kailyje* „apie užsimaskavusį nedorėlį“), veiksmus (*peiliais eiti* „muštis“; *purvus nešti glėbyje* „dirbti žemę“) ir pan. Nors frazeologizmo vaizdingumas yra suvokiamas gana subjektyviai ir kai kurie lingvistai (Marcinkevičienė 2001, 81) mano, kad jo nereikėtų laikyti svarbiu skiriamuoju požymiu, tačiau jis kartu su kitais kriterijais padeda atskirti frazeologinį junginį nuo laisvojo (Butkutė 2008, 47).

Aptarti lingvistiniai kriterijai frazeologizmais tradicinėje frazeologijoje leidžia laikyti vaizdingus, vientisos reikšmės, pastovios leksinės ir gramatinės sandaros, apibrėžtos frazeologinės aplinkos ir iš atminties atkuriamus žodžių junginius. Tokio frazeologizmo apibrėžimo laikomasi ir šiame darbe, tačiau lyginamiesiems frazeologizmomams nėra taikomas frazeologinės aplinkos kriterijus (plačiau apie lyginamuosius frazeologizmus 50 p.).

1.3. Frazeologizmų klasifikacijos

Kitas svarbus tradicinio požiūrio besilaikančių lingvistų uždavinys yra išskirti frazeologizmų tipus, nes nėra bendros, visų pripažįstamos frazeologizmų klasifikacijos sistemos (Cowie 1998a, 20; Granger, Paquot 2008, 28). Viena iš pirmųjų ir žinomiausių klasifikacijų sudarė Vinogradovas. Jis remdamasis Bally darbais išskyrė tris pagrindinius frazeologizmų tipus pagal jų reikšmės vientisumą:

---

⁸ Žodynuose frazeologizmo aplinką sudarantys žodžiai dažnai skiriami skliausteliais šalia reikšmės paaiškinimo, pavyzdžiui, FŽ: *kaip musėlės prie medaus* „labai (pulti, lįsti)“, *kaip šuo mašalą* „labai greit (suvalgyti)“.

1) frazeologinės sąaugos (rus. *фразеологические сращения*) – vientisos reikšmės, semantiškai nemotyvuoti frazeologizmai, kurių reikšmės negalima suvokti iš jų dėmenų leksinių reikšmių, pavyzdžiui: *Martynas šnypščia* „baigiasi šeimos samdymo sutartis“, *kiškio pyragas* „(valgomos) lauktuvės vaikams“;

2) frazeologinės vienovės (rus. *фразеологические единства*) – vientisos reikšmės, semantiškai motyvuoti frazeologizmai, kurių reikšmė suvokiama iš juos sudarančių dėmenų perkeltinių reikšmių, pavyzdžiui: *širšuolių lizdas* „įpykę žmonės“, *pūgą kelti* „siausti, triukšmauti“;

3) frazeologinės samplaikos (rus. *фразеологические сочетания*) – frazeologizmai, kurių vienas iš dėmenų vartojamas savo tiesiogine leksine reikšme, o kitas – perkeltine, pavyzdžiui, *mirtinai girtas* „labai girtas“, *kapų tyla* „labai tylu“ (Kalinauskas 1974, 16–17; Vinogradov 1977, 121–138).⁹

Vėliau Vinogradovo klasifikaciją patobulino kiti lingvistai. Borisas Larinas (1977, 147–148) atmetė jo išskirtą trečiąją tipą – frazeologines samplaikas, nes jos yra pereinamojo pobūdžio, esančios tarp laisvųjų ir frazeologinių junginių. Jis frazeologizms priskyrė tik frazeologines sąaugas, laikęs jas idiomomis (rus. *идиомы*) ir frazeologines vienoves, vadinęs jas metaforiniais žodžių junginiais (rus. *метафорические словосочетания*). Larino ir Vinogradovo klasifikacijomis rėmėsi Kalinauskas (1974, 20–22), frazeologizms skirstęs į tris tipus:¹⁰

1) idiominiai frazeologizmai – frazeologizmai, kurių reikšmė suvokiama ne iš juos sudarančių dėmenų leksinių reikšmių, o iš jų kilmės, t.y. iš įvairių ekstralingvistinių šaltinių (religijos, mitologijos, istorijos, tautosakos, tikėjimų, papročių ir pan.), pavyzdžiui, frazeologizmo *ledų diena* reikšmę „trečioji (arba ketvirtoji) Velykų diena“ suprasime tik žinodami jo kilmę, atsiradimo priežastis: tikėta, kad šią dieną negalima dirbti žemės, norint, kad ledai vasarą neišmuštų javų;

2) metaforiniai frazeologizmai – frazeologizmai, kurių reikšmė suprantama iš jų dėmenų perkeltinių reikšmių, jie kilę lingvistiniu (stilistiniu) pagrindu. Pagal pagrindinius žodžius metaforiniai frazeologizmai smulkiau skirstomi į somatinius (su kūno dalių pavadinimais: *ankštos širdies* „žiaurus“, *ant sprando joti* „išnaudoti“), natūralinius (su gyvosios ir negyvosios

⁹ Čia minimi Vinogradovo frazeologizms tipų pavadinimai yra išversti Kalinausko (1974, 16–17). Jonikaitė (1961, 255–256) yra pateikusi kitokius vertimus: frazeologiniai suaugimai (rus. *фразеологические сращения*), frazeologiniai vienumai (rus. *фразеологические единства*), frazeologiniai deriniai (rus. *фразеологические сочетания*).

¹⁰ Ankstesniame darbe, nagrinėdamas Žemaitės raštų kalbos frazeologizms, Kalinauskas (1962, 12) šiuos frazeologizms tipus pavadino kitais terminais: 1) idiominiai frazeologiniai žodžių junginiai; 2) tropiniai frazeologiniai žodžių junginiai (metaforiniai ir metoniminiai); 3) frazeologinės žodžių samplaikos.

gamtos objektų pavadinimais: *utėlės užpuolė* „lėtai dirba“, *kalniukas laukia* „arti mirtis“) ir buitinius (su buities daiktų ir reiškinių pavadinimais: *samtį atimti* „perimti šeiminkavimą“, *atraitytomis rankovėmis* „energingai“);

3) frazeoloidai – frazeologizmai, kurių atskiri dėmenys išlaiko savo leksines reikšmes, tačiau jie yra pastovūs, vaizdingi ir atkuriami iš atminties: *diena naktis* „visą laiką“, *juokus krėsti* „juokauti“ (Kalinauskas 1974, 20–91; Drotvinas 1987, 63–64).

Kalinauskas (1974, 21) mano, kad kilmės skirtumai (ekstralingvistinė ir lingvistinė kilmė) yra pagrindinis kriterijus, skiriantis idiominius frazeologizmus nuo metaforinių. Tačiau Jakaitienė (1980, 100) prieštarauja tokiam požiūriui: „visų frazeologizmų atsiradimo pamatas yra ir lingvistinis, ir ekstralingvistinis, visi jie atsirado, apibendrinus ar perkėlus vienokios ar kitokios gyvenimo situacijos vaizdą“, tik šis vaizdas sinchroniniu atžvilgiu idiominuose frazeologizmuose nebeturi ryšio su pavadinamu dalyku, o metaforiniuose jis vis dar išlikęs. Be to, pagal kilmę galima skirstyti ne tik idiominius, bet ir metaforinius frazeologizmus, todėl Kalinausko klasifikaciją reikėtų laikyti semantine, o ne etimologine.

Jakaitienė (1980, 99–100) frazeologizmus skirsto pagal jų reikšmės motyvuotumo laipsnį. Nemotyvuotais frazeologizmais vadina idiomias – juos sudarančių dėmenų reikšmė yra labai nutolusi nuo bendros frazeologizmų reikšmės: *miglos košė* „žioplys“, *Raseinių Magdė* „apsileidėlė“. Motyvuotieji frazeologizmai yra išlaikę didesnę ar mažesnę ryšį tarp bendros junginio reikšmės ir atskirų dėmenų reikšmių. Jie skirstomi į tropinius (metaforinius ir metoniminius), lyginamuosius ir samplaikinius. Metaforiniai frazeologizmai yra sustabarėjusios metaforos, kuriose gretinamos kelios panašios situacijos, susijusios asociaciniais ryšiais: *bitės įgelta* „apie nėsčią merginą“, *katino ašara* „labai mažai“. Metoniminiai frazeologizmai susiformavo sustabarėjus metonimijoms, juose reikšmės perkėlimo pagrindas yra loginis ryšys tarp kelių panašių dalykų: *koją iškišti* „trumpam išeiti“, *dešinė ranka* „patikimas padėjėjas“. Lyginamieji frazeologizmai yra sustabarėję palyginimai, vartojami norint vieną dalyką sugretinti su kitu: *gyvena kaip svirplys už nekūrento pečiaus* „prastai“, *eina kaip karvė per ledą* „nerangiai“. Samplaikiniai frazeologizmai – pereinamojo pobūdžio junginiai (svyruojantys tarp laisvųjų ir frazeologinių), kurių reikšmė yra itin artima jų dėmenų tiesioginėms leksinėms reikšmėms: *kaulai ir oda* „apie labai liesą“, *yra nėra* „nesvarbu“ (Jakaitienė 1980, 99–108).

Andrejs Veisbergs (2013, 116) mano, kad frazeologizmų skirstymas pagal motyvuotumo laipsnį yra gana subjektyvus dalykas, priklausomas nuo kalbos vartotojo (taip pat ir lingvisto) kultūrinės patirties ir lingvistinės kompetencijos. Pavyzdžiui, daugumos antikinių frazeologizmų (*Gordijaus mazgą perkirsti* „greitai ir ryžtingai ką padaryti“, *Ariadnės siūlas*

„priemonė sudėtingam uždaviniui išspręsti“ ir pan.) motyvacija dažniausiai yra aiški išsilavinusiam žmogui, tačiau jie gali atrodyti visiškai nemotyvuoti turinčiam išsilavinimo spragų. Pasak Veisbergo (2013, 116–117), nei viena frazeologizmų klasifikacija negali būti pakankamai objektyvi, nes kiekvienas autorius skirtingai suvokia frazeologiją. Vis dėlto, šiame darbe remiamasi Jakaitienės klasifikacija pagal motyvuotumo laipsnį, kadangi didžioji dalis frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais yra aiškios motyvacijos.

2. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais reikšmės požiūriu

Iš įvade minėtų šaltinių buvo surinkta 618 frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Jie sudaryti su 20 skirtingų vabzdžių pavadinimais (pavadinimai pateikiami mažėjimo tvarka):

1. *utėlė* (132) ir kiti variantai: *utė*, *utis* (dažniausiai vartojami žemaičių); *glinda* (utėlės kiaušinėlis); eufemizmas *liūlė*;
2. *musė* (116) ir kiti variantai: *musėlė*, *musis* (dažniausiai vartojami žemaičių); *musia* (dažniausiai vartojama rytų aukštaičių); *arklamusė* (arklinė musė); *karvamusė* (karvinė musė); deminutyvai *musiukė* ir *muselė*;
3. *bitė* (67) ir kiti variantai: *bitis* (dažniausiai vartojama žemaičių); *tranas* (bičių patinas); *bitinas* ir *bitinėlis* (bičių motinėle); deminutyvas *bitelė*;
4. *uodas* (48) ir kiti variantai: *varmas*, *kuisis*, *kniuisis* (dažniausiai vartojami žemaičių);
5. *skruzdėlė* (45) ir kiti variantai: *skruzdė*; *sartėlė* (rudoji skruzdėlė); *skruzdis* (dažniausiai vartojamas žemaičių); *skrudėlė* (dažniausiai vartojama rytų aukštaičių); *skruzdėlynas* ir *skruzdynas* (skruzdžių lizdas, jame gyvenančios skruzdėlės);
6. *blusa* (42);
7. *širšė* (35) ir kiti variantai: *širšuolas*; *širšūnas*; *širšinas*; *širšis*; *širšynas* (širšių lizdas); *širšuolis* ir *širšuolys* (dažniausiai vartojami rytų aukštaičių);
8. *vapsva* (30) ir kitas variantas *vapsa*;
9. *žiogas* (21) ir kiti variantai: *žiogys*; deminutyvai *žiogelis*, *žiogaitis*, *žiogiukas*;
10. *gylis* (15) ir kiti variantai: *dvilinkis* (dažniausiai vartojamas žemaičių); *byzdėlė* (dažniausiai vartojama rytų aukštaičių);
11. *svirplys* (13) ir mažiškinė forma *svirpliukas*;
12. *bimbalas* (12) ir kitas variantas *bimboldas* (dažniausiai vartojamas rytų aukštaičių);
13. *mašalas* (11) ir kiti variantai: *mašala* (dažniausiai vartojama aukštaičių); *musulas* (dažniausiai vartojamas šiaurės žemaičių); deminutyvas *mašaliūtė* (užfiksuotas rytų aukštaičių vilniškių)
14. *amaras* (8);
15. *tarakonas* (6) ir kitas variantas *tarakanas* (dažniausiai vartojamas žemaičių);
16. *skėrys* (5) ir kiti variantai: *skėrė* (dažniausiai vartojama rytų aukštaičių); *šarančius*, *šarančia* (skoliniai iš slavų kalbų)
17. *kurklys* (4) ir kiti variantai: *turklys* (dažniausiai vartojamas aukštaičių); *parplys* (dažniausiai vartojamas žemaičių);
18. *drugys* (3) ir kitas variantas *peteliškė*;

19. *blakė* (3);

20. *sparva* (2).

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais reikšmės požiūriu suskirstyti į 7 grupes: 1) veiksmo aplinkybių pavadinimai; 2) veiksmų pavadinimai; 3) būsenų ir jausmų pavadinimai; 4) išorinių ypatybių pavadinimai; 5) vidinių ypatybių pavadinimai; 6) kiekio nusakymas; 7) įvairių dalykų pavadinimai.

Toliau nuosekliai aptariami kiekvienos grupės frazeologizmai, atsižvelgiama į folklorinį, etnokultūrinį kontekstą.

2.1. Veiksmo aplinkybių pavadinimai

Tai pati didžiausia ir įvairiausia semantinė grupė, sudaranti 56 proc. visų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Į ją įeinantys frazeologizmai išsamiau nagrinėjami mažesnėmis grupelėmis.

Gausiausiai frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako **įkyriai**, **nuolat** pasikartojančius veiksmus. Vienas iš tokių veiksmų – lindimas. Įkyrumo simboliu laikomos musės: jos nuolat lenda prie žmonių, gyvulių ar maisto. Įkyrų lindimą mėgstama perteikti musės, lendančios prie medaus, vaizdiniu: *Lenda kaip musė ant medaus* Gs, *Limpa kaip musia prie medaus* JT 451, *Prilipo kap musė prie medaus* Mrk, *Liempa kap musės in medų* Plm, *Tenai jie puola kaip musės ant medaus* Dk, *Kad prie manęs kibo kaip musėlės prie medaus!* Žem, *Ant tokių našlių vaikai puola kaip musėlės ant medaus* Žem, *Negalima nė atsiginti, puola kaip musės medų* Jnš, [...] *veržiasi į flirtą kaip musė į medų* Myk-Put. Muses traukia ne vien medus, bet ir dvėseną, rasalą ar dervą (smalą): *Puola kai musios dvėsleną* Tr, *Nepulk kaip musė rasalan* rš, *Limpa kap musios ant smalos* Dkš, *Kur čia smelkiesi kap musė į smalą?!* Mrj. Įkyriai besielgiantis žmogus gretinamas su muse, lendančia į akis: *Jin tokia bjauri, lenda kaip musė į akis* Sk. Pastebėta, kad artėjant lietui, musės darosi įkyrios, todėl sakoma: [...] *lenda kaip musės prieš lietų* Jnš.

Kiti įkyrumą simbolizuojantys vabzdžiai – utėlės. Jos, kojų nageliais tvirtai įsikabina į šeimininko plaukus, odą, drabužius ir maitinasi krauju arba odos epidermiu, o nesimaitindamos – ropinėja per kūną, drabužius. Utėlių sunku atsikratyti, jų neišnaikinsi per vieną dieną (Stonis et al. 2015, 141–146). Įkyriai kimbantis, nesitraukiantis žmogus panašus į utėlę, prikibusią prie drabužių: *Kabinasi kaip utėlė į apikaklę* PPr 363 (Vlkv), *Prikibo kaip utėlė prie marškinių* PPr 408 (Btg), *Įsisegė kaip utėlė į skrandą* (kailinius) Šk, ZnŽ III 533 (Snt). Lindimas lyginamas

su utėlės landžiojimu per kūną ar drabužius: *Landžioja lodz utėlė par šašą* Grv, *Lenda kaip utėlė į skrandą* ZnŽ III 533 (Snt), *Lindo kap utėlė po šašu* Dkš, *Rausias kap utėlė paausin* Prng, *Landžioja kap utėlė až kalnierio* LzŽ 276.

Įkyrumu pasižymi vapsvos. Pasak vakarų ukrainiečių legendos, velnias, pamatęs Dievo sukurtas bites ir paragavęs jų medaus, nusprendė sukurti panašų vabzdį – vapsvą. Jam nepavyko – vapsvos nenešė medaus, tačiau velnias nutarė jas palikti, kad nuolat pultų ir geltų žmones (Gura 1997, 450). Suerzintos vapsvos persekioja gyvulius ir žmones. Su vapsva, prikibusia prie karvės tešmens ar lندانčia prie kumelės, gretinamas įkyriai puolantis, neatstojantis žmogus: *Prikibo kaip vapsva prie karvės tešmens ir laikosi* rš, *Lenda kaip vapsa kumelei į subinę* Pp, *Lenda kaip vapsa kumelei į uodegą* Pp. Šie vabzdžiai įžūliai lenda į akis ir kitas kūno vietas: [...] *lendi ir lendi kaip vapsva in akis* LSP 170 (Lkm), *Prispanodijo kap vapsva panosėn* Dglš. Vapsvas traukia saldūs maisto produktai, ypač medus, todėl apie įkyriai kimbantį sakoma: *Lenda kaip vapsva ant medų* An, *Pula (puola) kaip vapsa py medaus* Prk, *Ana buvo graži didliai, visi baisia kibo kaip vapsos pri medaus, visi vyrai* Krt.

Bites, kaip ir vapsvas, vilioja medus. Su bitėmis, lندانčiomis prie medaus, lyginamas niekaip neatstojantis žmogus: *Lenda kaip bitė prie medaus* LPP I 345 (VI), *Prikibo kaip bitė prie medaus* LPP I 345 (Pn), *In šitą gerbenį visos mergos limpa kaip bitės in medų* Ds, *Prilipo kaip bitė prie medaus* LPP I 345 (VI), *Teip puolo kai bitės prie medaus* BržT 311, LPP I 345 (Brž), *Puola kai bitės ant medaus* LPP I 345 (Bsg). Įkyruoliui taikomas vienas lyginamasis frazeologizmas su bitei giminišku vabzdžiu – širše: *Pristojo kaip širšė* Sd.

Rečiau įkyrus lindimas nusakomas frazeologizmais su bimbalo, blakės, skruzdėlės, blusos, uodo, sparvos pavadinimais. Neatsitraukiantis, prikibęs žmogus gretinamas su bimbalu: *Prikibo kai bimbalas* LPP I 341 (Gr), *Pristojo kaip bimbalas pri arklio* Slnt. Įkyrų pristojimą perteikia blakių, atkakliai lندانčių pasislėpti į sienų tarpus, vaizdinys: *Lenda kaip blakė į sienotarpi* Pp. Nuolat lندانtis žmogus lyginamas su skruzdėle arba su sparva, lندانčia į akis: *Lenda kai skrudėlė* Ds, *Lenda kaip sparva į akis* Prk.

Blusos, pajutusios arti esantį žmogų ar gyvulį, tuojau pat puola ant jo, todėl apie pristojusius sakoma: *Apkibo kaip blusos šunį* KrvP (Vrn). Neatstojantys žmonės asocijuojasi su uodais, kurie kaip musės ir vapsvos, nuolat sukasi aplink akis ar kitas kūno vietas: *Tas vaikas kaip uodas į akį lenda* Šl, Pkp, *Kaip kuisis į akis lenda* Daug, *Kur lendi kai uodas į subinę?!* LVP 441 (Jnš). Etiologinėje sakmėje pasakojama, kad uodai yra velniškos kilmės: velnias iš žmonių prakaito nulipdė uodus ir užleido jais Dievą. Tačiau šis susikūrė ugnį ir taip sunaikino uodus. Tada Dievas paspyrė šiukšlių krūvą ir iš jos ėmė šokinėti „maži, juodi sutvėrimai – blusos“, jomis Dievas užleido velnią. Velnias negalėdamas niekaip pakenkti Dievui,

„prasišalino, sėdamas blusas ir uodus, idant kenktų tie bjaurūs gyvulaičiai žmonėms ir žmonys, būdami nekantriais, greičiaus griešytų“ (ŠLSP 1985, 130).

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako ne tik įkyriai lendančius, bet ir **įkyriai, garsiai, nuolat** kalbančius, bambančius, verkiančius, ko nors prašančius ar triukšmaujančius žmones. Vabzdžiai nuolatos zyzia, skleidžia žmogų erzinančius garsus. Vienas iš įkyriausiai zyziančių – uodas. Su uodo zirzimu lyginamas įkyrus, nuolatinis kalbėjimas: *Zirzi ir zirzi kaip uodas* Bgs, *Ko čia prikibai ir visą laiką zyzi kaip uodas?! Inš, Tu zyzi ir zyzi kaip varmas Šv.* Kraujo ieškantys uodai naktimis mėgsta suktis ir zirzti aplink miegančiųjų ausis: *Zyza kaip kuisis į ausį* Mžk, *Zyzi kaip uodas po ausia* Snt. *Ko čia dabar zirzi kaip kniuisis į ausį? Varn, Rėkia kaip varmas į ausį Šv.* Įkyriai ko nors prašantis žmogus vaizduojamas kaip zyziantis uodas, lendantis į akis: *Zyza kaip kuisis į akis lįsdamas* J II 271–272, *Dauk, Valanč, Neliauna zinzi kaip kuisis lįsdamas į akį* I. Apie bambantį sakoma: *Zirzia į ausis lyg uodas pavasario vakarą mašalojų grodamas* Jrb, *Zirzia lyg uodas mašalojų šokdamas* Slk. Uodai pasirodo pavasarį, aktyviausi būna vakarais, kuomet šoka ar groja mašalojų, t. y. būriu laksto aukštyne žemyn – tada sustiprėja jų zirzimas.

Įkyriu zyzimu pasižymi musė. Musės zyzimas geriau girdėti, jai artinantis prie žmogaus ar gyvulio. Su muse, ypač zyziančia aplink tam tikras žmogaus ar gyvulio kūno vietas, gretinamas įkyriai, su nepasitenkinimu kalbantis žmogus: *Zyza kaip musė apie nosį* Inš, *Jis kaip ta musė: zirzia apie nosį ir apie subinę* ZnŽ II 224 (Snt), *I zirza kaip musėlė aplink ausis* Vvr, *Ko zyzi pri ausies kaip karvamusė?* Brs, *I (Ir Pln) zyza kaip arklamusė* End, *Zyza kaip arklamusė pauodegė[je]* Gršl, *Zy zy i zinza [moteriškė] kaip musis pauodegė[je]* Krš. Nuolat bambančiam sakoma: *Nezyzk kaip musė* Klm, *Nebirbk kaip musė apie medų* PPr 389 (Lkš). Įkyrus verkšlenimas vaizduojamas kaip voro smaugiama musės zirzimas: *Vaikas verkšleno per miegą, zirzė lyg musė, voro smaugiama* LzP. Nenutylantis triukšmavimas lyginamas su ūžimu musių, atsidūrusių butelyje su juos viliojančiu skysčiu: *Ūžia kap musios butelyje* Mrs.

Be musės ir uodo, frazeologizmuose minimi ir kitų vabzdžių pavadinimai. Įkyrus skundimasis, priekaištavimas gretinamas su bitės zyzimu: *Ko dabar zyzi kaip bitė lėkdama?!* Skr, *O pats, kaip tenka matyt iš laikraščių, zirzgi (zirzi) kaip bitė kaitroj* Myk-Put. Bitės skraido zyzdamos, o per kaitrą būna piktesnės ir įkyresnės. Garsus, įkyrus verkšlenimas lyginamas su bitės zvimbimu: *Merga zembia (verkšlena) kaip bitė* J. Garsus, nenutylantis triukšmavimas primena bičių spiečiaus ir bičių, esančių avily ar statinėje, ūžimą: *Čia irgi ūžia kaip spiečius bitelių* AED 327, [...] *rėkė ir ūžė kieme kaip bitės avily* Krėv, *Ūža kai bitys į aulį žmonys* NmŽ, *Ūžia kap bitės bačkoj* LPP I 346 (Srj). Bitės aviliuose nuolat silpnai arba stipriai ūžia, jeigu jos neskleidžia jokių garsų, greičiausiai yra negyvos.

Skriejančių strėlių skleidžiami garsai asocijuojasi su įpykusių širšūnų zvimbimu: *Strėlės pradeda zvembti lyg pikti širšūnai* rš. Širšės lizdus dažnai susuka namų kertėse, su širšuolio zvimbimu kertėje lyginamas žmogaus bambėjimas: *Zvimbs čia kaip širšuolis kertėj* Kp. Daugybė triukšmaujančių žmonių prilygsta užiančiam širšynui: *Svečių daugybė, užia kai širšynas* Mrj. Širšyne gali būti keli šimtai ir daugiau širšių, kurios niekada nesiliauja užusios. Išardžius ar tik užkliudžius jų lizdą, širšės įtūžta ir pradeda dar smarkiau užti. Labai garsiai triukšmaujantys žmonės apibūdinami kaip išardytas širšynas: *[Vaikai] kaip širšynas išardytas užė* rš. Garsiam, įkyriam triukšmavimui perteikti pasitelkiamas ir užiančių mašalų vaizdas: *Dūbia (ūžia) kap mašalos* Prng, *Dūbia (ūžia) kap mašalai an arklinio mėšlo* Prng.

Lyginamieji frazeologizmai su zoonimu *vapsva* nusako įkyrų ir garsų verkimą: *Ko zvimbi kap vapsva?* Dkš, *Zinza kaip vapsa* J, *Zyzi bobų mada – kaip vapsos* Rdn, *Moteris kaip vapsvų kulį atadaro kakarelnyką* Pnd, *Kas tau? Ko zyzi kai vapsva jaučio subinė[je]?* LVP 444 (Sk), *Ko zirzi kaip vapsa, kumelės subinė[je] įlindusi?* J. Be paliovos bambantis žmogus lyginamas su zvimbiančiu bimbalu, kurio zvimbimas prieš lietų dar labiau sustiprėja: *Bimbs kaip bimbaldas* LPP I 341 (Pp), *Zvimbis kaip bimbaldas prieš lietų* LPP I 341 (Vdkt). Įkyrus bambėjimas apibūdinamas kaip žiogo čirškimas: *Čirškia kaip žiogas pakrūmėje* KrvP (Rz). Nuolat, įkyriai šnekančiam taikomas pasakymas *Nezvimbk kaip sparva!* Šr.

Svirpliai pasižymi garsiu svirpimu vakarais ir naktimis, su jais lyginamas garsiai kalbantis ar rėkiantis žmogus: *Tos moterėlės čirškia kaip svirplys* LKT 296 (Kp), *Ko rėki kap svirplys?!* Prn. Kurkliai skleidžia stiprius, kilometro atstumu girdimus garsus (Stonis et al. 2015, 61), todėl su jais gretinami garsiai rėkiantys, besibarantys ar knarkiantys žmonės: *Kas čia turkia (rėkia) kap baloj turklys?* Rod, *Ėdasi kaip turklio vaikai* PPr 333 (Prn), *Ką čia parpi (knarki) it parplys prieš lytų?!* Skd. Kurkliai vadinami turkliais, parpliais dėl savo skleidžiamo garso – vasaros vakarais jie turkia, parpia (Vaitkevičienė 2008, 103).

Nenurimstančių, visur skraidančių vabzdžių pavadinimai pasitelkiami norint perteikti **nuolat, be paliovos** vykstantį judėjimą, blaškymąsi. Apie visą laiką lakstantį, ramiai negalintį pabūti žmogų sakoma: *Blaškos kai peteliškė* OG 288, *Ko tu šiandien kaip vapsva zirzinėji, nė kiek vietoje nestoji?* Vaižg, *Kap vapsa lakioja visur* Drsk, *Užbizdo kai byzdėlė, nebežino, kas ir bedaryt* Ds. Prieš lietų suaktyvėja uodai, todėl nerimstantiems žmonėms taikomas pasakymas *[...] mašaluoja kaip uodai prieš lietų* Trgn.

Nepalaujamas krutėjimas, blaškymasis kelia asociacijas su blusų, utėlių turėjimu arba jų kandimu, kai nuolat kasomasi, nenurimstama: *Tu tik malinies ir malinies kap blusų apsemtas* Mrk, *Nerimsiu kaip blusų kandamas* LPP I 356 (Sb), *Jis rusinasi ir rusinasi (juda) kaip utėlių*

turėdamas Rs, *Ko kušinys* (kruti) *lyg utėlių turėdamas?! Krkl.* Su utėle gretinamas nuolat ką nors sekiojantis žmogus: *Šito mergiotė [sekioja] kai utėlė – kur aš, te i ana* KltŽ 371.

Keletas lyginamųjų frazeologizmų vartojami reikšme „nuolat vaikštinėja aplink, sukiniėjasi (domėdamiesi kuo)“: *Zuja visą dieną kai musė apie šūdą* Jrb, *Vizginėja ir vizginėja* (sukiojasi) *kaip musia po išrūgas* Sb, *Sukasi kaip (kai Jz) bitė apie žiedą* PPr 418, *Tas vaikas aplei mergas kaip bimbaldas aplie karvės uodegą birbauja* (sukasi) J I 210. Kaip matyti iš frazeologizmų, nuolatinis vaikštinėjimas aplink ką nors asocijuojasi su vabzdžių sukiniėjimusi apie juos traukiantį objektą. Musės traukia dvokiančių, rūgstančių produktų kvapas, todėl jos skraidžioja aplink išmatas ir surūgusį pieną, bites vilioja žieduose esančios žiedadulkės ir nektaras, o bimbalai nuolat sukiojasi apie karvės uodegą.

Didelė dalis frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais nusako **greitai** atliekamus veiksmus. Greitas važiavimas lyginamas su bičių vijimu: *Tai važiuoja, kaip bites veja* Dbk. Lakstymas apibūdinamas kaip bitės ar bimbalo skraidžiojimas: *Ana sveika kap meška, jau skraido kap bitė* Dv, *Leka kaip bimbaldas, smilgą apžergęs* Šv. Greitai subėgę, susirinkę žmonės gretinami su musėmis, sulėkusiomis į puodynę su jas traukiančiu skysčiu: *Sulėkė lyg musės į puodynę* LTR arba su širšuoliais, sulėkusiais prie medaus: *Sulėkė kai širšuoliai prie medaus* Smn. Greitai bėgančiam sakoma: *Lakstyk lygu dvilinkis po arklio subine* LVP 442 (Šts).

Neretai greitas bėgimas gretinamas su vabzdžių įgelto žmogaus elgesiu: *Bėga kap bitės inkąstas* Dglš, *Ko genglioji (bėginėji) lyg širšės įgiltas?! Skr, Ir bėguliuoja kaip gylio įkirstas* KrvP (Dsm), *Palauk, kur bėgi kaip byzdėlės įkąstas?* Balt. Bėgama ne tik įgėlus, bet ir užpuolus vabzdžiams: *Bėga kaip gylio užpultas* LPP II 224, *Kur teip greit zirbi (leki) kaip gylių apstotas?* Ds, *Ko čia lakstai keip byzdėlių užpultas?! Šmn.* Su gylio įgėlimu siejamas greitas, staigus pašokimas: *Ponas Alksninis pašoko kaip gylio įgeltas* Krėv.

Blusa yra vikrus, šoklus parazitas, turintis ilgas kojas, padedančias lengvai ir greitai šokinėti. Su blusa lyginamas greitai šokinėjantis žmogus: *Šokinėja kai (kaip Rm) blusa* LPP I 356 (Dgl), *Nešok kaip blusa* LPP I 356 (Kz), *Straksi lyg blusa po antį* PPr 416 (Plv), *Šokinėja kaip blusa po viduaslį* Vj. Kitas šoklus vabzdys – žiogas. Su juo gretinamas vietoje nenustygstantis, greitai strykčiojantis žmogus: *Straksi lyg žiogys ant kupsto* Skr, *Ko spragai kaip žiogas?! Krž, Ko čia strikčioji lyg žiogas pievoj?! Lkš, Stikena kaip žiogai po pievą* Ds.

Musės yra vislūs, kiekvieną pavasarį vėl atgyjantys vabzdžiai. Su jomis lyginamas greitai po ligos ar kitų sunkumų atsigavęs, dirbti pradėjęs žmogus: *Kadai jau apiserga, sako, mirs mirs, ir vėl keip musia atgyja* SIm, *Atsigavo kai musė pavasarį* SIn, *Sugrįžęs namon, pastatė trobesius, prisipirko galvijų ir vėl atkuto it musis pavasarį* Valanč. Musės, kaip ir tarakonai,

labai greitai veisiasi, todėl norint pabrėžti spartų dauginimąsi sakoma: *Veisias kai tarakonai Sln, Dauginos it musys pavasarj Valanč.*

Mašalai, musės, uodai – smulkūs, įkyrus gyviai, kuriuos lengva netyčia praryti. Su jų prarijimu gretinamas greitas ko nors išgėrimas ir suvalgymas mažai kramtant. Dažniausiai juos praryja dideli gyvūnai – šuo, meška ar dramblys: *Prarijo kap šuo mašalą Dkš, Prarijo kaip šuva musę Gž, Perkando kaip šuo musėlę LTs V 199 (Varn), Prarijo kai meška uodą Būg, Sln, Kaip dramblys musę gurktelėjo Kair.*

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako ne tik greitai, bet ir **lėtai, pamažu** atliekamus veiksmus. Daugiau nei pusė tokių frazeologizmų sudaryti su zoonimu *utėlė*. Utėlės iš kitų vabzdžių išsiskiria tuo, kad neturi sparnų, neskraido. Jos, skirtingai nei blusos, ne šokinėja, o pamažu peršliaužia nuo vieno žmogaus ar gyvulio ant kito. Atsidūrusios ant kūno paprastai įsiskverbia į odą ir siurbia kraują, o kai nesimaitina – ropinėja per kūną ir drabužius (Stonis et al. 2015, 141–146).

Lėtai judantis žmogus lyginamas su utėle, ypač su ropojančia per kūną (bambą, pilvą, nugarą, galvą, šašą ar niežą): *Bėga kaip utėlė KrvP, [...] dūlina kap utėlė Lš, Eina lyg utėlė per bambą KrvP (Klm, Mrk), Lipa kaip utėlė per bambą TŽ III 388, Eina kaip utėlė per pilvą Būg, Eina kaip utė skersai nugaros KrvP (Mrj), Kirba it utis galvo[je] Daug, Ka tu matytumi, kaip aš eitu, kaip jei utis po šašu Kl, Velkas kaip utėlė į šašą Krp.* Pamažu judantis žmogus gali būti gretinamas ir su utėle, ropojančia per drabužius (kailinius, marškinius) ar buities daiktus (veidrodį): *Velkas (Vėžlio[ja]) kaip utėlė par kailinius Up, Kušu kaip utis kailiniūse Vks, Ko rusinies lyg utėlė po skrandą?! Snt, Eina lyg utėlė per marškinius KrvP (Alvt), Eina kaip utėlė per zerkolą KrvP (Srv).* Kai vaikas eina iš lėto, sakoma: *Ot nepaėjimas vaiko – velkas kap primušta utėlė Rdm.*

Lėtai judantis žmogus apibūdinamas įvairiais lyginamojo frazeologizmo *juda kaip utėlė po šašu* variantais: *Kruta kai utėlė po šašu ZnŽ III 248 (Šk), Erž, Ko kirbi kaip utėlė po šašą ? J II 123, Ko kirbi kaip utis po šašą ? Kv, Kirba it utis po šašu LTs V 266, Juda kaip utis po šašo Užv, Kuša kaip utis po šašu Vvr, Kaip utis po šašu virbžda J.* Gyvumo minėtiems frazeologizmams suteikia veiksmoždziai *kruta, kirba, kuša, virbžda*.

Lėtą ėjimą itin pabrėžia su vietovardžiais sudaryti lyginamieji frazeologizmai, kuriuose utėlė vaizduojama ropojanti į tolimas vietas – Biržus, Varšuvą, ir ten ieškanti naujo šeimnininko: *Ropoja kaip utėlė į Biržus KIK 42, 73 (RdN), Kuši kaip utis į Varšuvą KlvrŽ, Slenka kaip utis į Varšuvą Pln, Ir eina kaip utėlė Varšuvon savo ponų ieškoti KrvP (Vlkv), Ir eina kap utėlė Varšuvon ponystės ieškot Mrc.* Frazeologizmais *utėlės risčia, utėlės maršu* „lėtai“ pasijuokiamas iš neskubančio, lėto žmogaus: *Ans nesiskubino į darbus – utėlės risčia telakstė Krš, Įvažiavo*

utėlės maršu Šll, Traukia utėlės maršu Grdm. Lėtai einantis pašiepiamas ironiškais lyginamaisiais frazeologizmais: Greitai eina, kaip su utėle lenktyniaudamas KrvP (Akm), Greitai eina, kaip utės maršą KrvP (Trg).

Frazeologizmai su *utėle* vartojami norint nusakyti lėtai atliekamą darbą. Lėtumas, nevikrumas dirbant lyginamas su utėlės lėtu judėjimu po pakaušį, plaukus ar pilvą: *Kruta kaip utėlė pakaušy Kp, Kušta kaip utėlė po plaukus Lg, Terlenas kaip utėlė po plaukus, o padaryt nieko nepadaro LSP 96 (Grz), A judėsi kai utėlė per pilvą?! LVP 327 (Kair).* Lėtą darbą perteikia metaforinis frazeologizmas *utėlės užpuolė* „lėtai dirba“: *Su juo prie meistrystės dirbt, tai utėlės gali užpult Snt.*

Lėtumas reiškiamas ir kitų vabzdžių įvaizdžiais. Lėtai judantis žmogus gretinamas su muse, ropojančia, tupinėjančia po klampus skysčius: *Tupinėji kaip musia po degutą Km, Kurgi lervoji kaip musia per medų? Vžns. Pamažu vaikstantis panašus į musę rudens arba žiemos metu: Vaikštau kap musė rudenį Mrj, [Senis] kruta kap musia, žiemos išlikus Lp. Rudenį sumažėja musių aktyvumas, jos vangiau juda, o žiemą visai pradingsta. Vos gyvuojantys ir judantys žmonės lyginami su menku, silpnu padaru – uodu: Bekrutam kaip uodai vasaros vakarą KrvP (Mrj), Bekrutam kai uodai J II 261, B, B 853, M, Dauk. Lyginamuju frazeologizmu *Snarinėja* (slampinėja) *kai uodas aklas Sln* nusakomas lėtas ėjimas. Pamažu ką nors darantis gretinamas su žiogu, krutančiu po karvės išmatas: *Kuša kaip žiogas po karvašūdį Vkš.**

Mažais žingsniais einantis žmogus vaizduojamas tarp kojų atsargiai nešantis įgelti galinčius vabzdžius – bites ar vapsvas: *Eini kaip bitis šakume nešdamas Mžk, Kėsoja kai bites tarpukišky nešdamas JT 237, TDr II 176 (Šmn), [...] ta ka ejo, kaip bitis nešė Ms, Rioglina it vapsų korį šakume nešdamas LMD (Mc).* Sušlapus bitei, sulėtėja jos judesiai, todėl ilgai, nerangiai besitvarkančiam sakoma: *Kogi čia krapštais kaip bitė šlapia? Ob.* Vos pajudančio žmogaus klausiamo: *Ko judi, lyg širšis būtų įgylus?! Grš.*

Skruzdėlės yra darbštūs vabzdžiai, į skruzdėlyną pamažu velkantys už save didesnes ir sunkesnes naštas: šapus, lapus, spyglius, grūdus ir pan. Su skruzdėle lyginamas lėtai einantis, sunkiai ką nors nešantis žmogus: *Velkuos kaip skruzdėlė B, Neša kaip skrudėlė Tvr, Neša kaip skruzdīs šapalą Grz, Velka kaip skruzdėlė šapą DŽ, NdŽ, Škn, Suskabinom visos vieną galą sienojų tėt keip ir skruzdėlės Svn, Tempī tokią sunkinybę kaip skruzdīs kokia DūnŽ 332.*

Neretai frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais vartojami reikšme „**smarkiai** ką daryti“. Smarkiai dirbantis žmogus lyginamas su darbštumo simboliais – bite ir skruzde: *Ir darbštumas jos: kaip bitė dirba ir dirba Krs, Iš mažų dienų kaip skruzdės dirbom Krž, Iš jo*

darbininkas geras: par dieną dirba kaip skruzdėlė Jnš, *Ana labai daug veikia – kap skrudėlė* DvŽ I 244, *Vis darbuose, vis rūpesčiuose Drūktenienė sukasi, lygu skruzdėlė vis kruta* Žem.

Daugybės žmonių smarkų sujudimą mėgstama lyginti su skruzdžių krutėjimu: [...] *visi sujudo kaip skruzdėlės rš, Tujaus sukušo (sujudo) it skruzdys visas miestas* Valanč, *Čia tuokart ir žmonės kaip skruzdės klibėjo* (krutėjo) J II 159, *Po miestą kaip skruzdės knibždėjo palaidi kariai* Vien, *Žmonys ant talkos prie rugių pjovimo kipa* (kruta) *kaip skruzdys* J II 122. Smarkus žmonių judėjimas panašus į skruzdžių, artėjant lietuviui skubančių grįžti į skruzdėlynus, o po lietaus vėl pradedančių dirbti: *Visi kaip skruzdės prieš lietų kušėjo rš, Kaipgi nesujus žmonės kaip skruzdėlės po lytaus su visokiais ryšeliais, krepšeliais priešų priešais lakstyti!* Žem.

Nemažai lyginamųjų frazeologizmų perteikia smarkų kasymąsi. Intensyvus niežtinčios vietos kasymas, trynimasis asocijuojasi su utėlių įkandimais, kurie verčia žmogų stipriai kasyti, draskyti pažeistą odą: *Draskos kaip utėlių apipultas* Jnšk, *Zulinas kaip utėlių ėdamas* Svn, *Teip ir zuzinas lyg utėlių užgraužtas* Ds, *Gremžiasi lyg utėlių pjaunamas* Dkš, *Muginas i muginas* (trinasi) *kap utėlių apsėstas* Ad, *Niuginas, lyg utėlių apstotas* Vj, *Apsivilkęs kailiniais ir kuirinas kaip utėlių graužiamas* Lnkv, *Ko aigais* (kasaisi) *lyg utėlių užpultas?* Rm. Kiti kandantys ir niežėjimą sukeltantys gyviai yra blusos. Stipriai besikasančiam sakoma: *Kogi čia niuginies* (kasaisi) *kai blusų apipultas?! Trgn, Ko čia zulinies lyg blusų apstotas?! PnmR, Ir rynuojas* (trinasi) *lyg blusų užpultas* Skr. Niežėti gali ir po vapsvų įgėlimo, todėl itin krapštančio, trinančio odą klausiamo: *Ko trinies lyg vapsvų užpultas?! LTR.*

Smarkiai prisigėręs žmogus gretinamas su bite arba bitinu: *Petriukas, matyt, prisisiurbė kaip bitelė* SIm, *Atėjo smagiai prigėręs, kai bitinas* Plvn. Bitės „apgirsta“ prisisiurbusios nektaro iš augalų žiedų. Apie itin apsvaigusį nuo svaigiųjų gėrimų ironiškai sakoma: *Apsigėrė kaip musės pienu* KrvP (Rs). Frazeologizmas *ant pilvo gali utėlę užmušti* vartojamas norint pasigirti smarkiai, sočiai prisivalgius: *Prisivalgiau, kad gali ir utėlę užmušt an[t] pilvo* (Trg), *Tai ka[d] pripampau pas tamstą – gali utėlę ant pilvo užmušt* (Žg). Tokia pat reikšme vartojamas *ant pilvo blusą užmušti: Ana ant pilvo blusą užmuša* Ob. Smarkiai, iki soties privalgęs žmogus lyginamas su skėriu: *Kadgi pririjo – kaip skėrė!* Lkm, *Kad priskutė* (privalgė) – *kaip skėrė!* An. Skėriai yra labai ėdrūs, viską ryjantys, laukus siaubiantys vabzdžiai. Smarkiai, godžiai valgantys gretinami su skėriais arba musėmis, ėdančiomis medų: *Ryja kaip šarančiai medų* Kz, *Ėda kaip musės medų* KrvP (Mrc). Godžiai valgančio klausiamo: *Ar tu utėlę nurijai, kad taip maumojai* Mrc.

Pernelyg didelis įsitraukimas į ką nors lyginamas su utėlės įsivėlimu į baroną (avikailį): *Tuoj įsiveli kai utėlė į baroną, tavo tąso paskui* Snt. Smarkiai vėpčiojančio, grimasas rodančio klausiamo: *Ką tu čia vėpčioji lyg liūlė, šarmo gėrusi?* TŽ V 617, *Ką tu čion vėpčioji lyg liūlė,*

šarmo prigėrus VoL 243. Šarmas – aštrus, graužiantis skystis, anksčiau vartotas drabužiams skalbti, virinti. Jame mirkydavo utėlėmis apsikrėtusių žmonių drabužius ir patalynę. Smarkus staipymasis pašaipiai gretinamas su blusos, menko ir atgrasaus gyvio, kraipymusi: *Ko staipaisi kaip blusa ant aksomo!* PnmA. Smarkus prasiskolinimas apibūdinamas kaip aptekimas blusomis: *Skoloms apteko kaip blusoms* Užv. Smarkų smirdėjimą perteikia lyginamieji frazeologizmai *Smirda kaip blakė* Kp, *Susmirdo kaip blakė sutrinta* PPr 420 (Šd). Blakės yra dvokiantys vabzdžiai – sutrikdytos, besigindamos išskiria skystį, skleidžiantį nemalonų, aštrų kvapą (Stonis et al. 2015, 149).

Labai besistumdantys, besigrūdantys žmonės primena gylių puolamus gyvulius arba į spiečių susitelkusius mašalus: *Grūdasi kaip gylio kertami* KrvP (Nmn), *Ko čia grūdatės krūvoj kaip mašalai?!* Vaižg. Smarkus skėsčiojimas, mosavimas rankomis asocijuojasi su uodu vaikymu: *Ko tu kėsojies (skeryčiojies) kai nuo uodu?!* Ml. Kur nors smarkiai įsispraudęs žmogus lyginamas su svirpliu, įlindusiu į plyšį: *Lyg svirplys į plyšį įsimalinai* Šk. Smarkus žmonių sukiršinimas, nesantaikos tarp jų sukėlimas lyginamas su vapsvų korio ar avilyje esančių bičių sujudiniu: *Kad sukiršino troboje kaip vapsvų korį, kad paplūdo visos trys ant tėvo kriokti!* Žem, *Kad sujušino – kaip bites avily* Ds. Vapsvos ir bitės įsiunta, vos sujudinus jų lizdą, arba pernelyg arti prie jo priartėjus.

Vabzdžiai yra maži, smulkūs padarai, todėl frazeologizmai su jų pavadinimais pabrėžia **menkai, nesmarkiai** atliekamus veiksmus. Nesmarkiai dirbantis ar menkai valgantis žmogus antitezės principu sudarytuose lyginamuosiuose frazeologizmuose gretinamas su uodu ir svirpliu: *Ryja kaip jautis, dirba kaip uodas* Šš, *Dirba kaip svirplys, ėda kaip arklys* LPP I 200 (Vdkt), *Dirbau kaip arklys, valgiau kaip svirplys* KzRŽ II 303. Pamažu, nenoriai valgantis lyginamas su utėle, ėdančia šieną: *Žliobura kaip utis šieną* Užv. Utėlės, kaip žinoma, maitinasi žmogaus ir gyvulių krauju arba oda. Apie be noro gaudantį vagis sakoma: *Stvarsto tik kap uodą už uodegos* DrskŽ 428. Nesmarkus mušimas prilygsta musių vaikymui: *Kaip motina muša – tai tik muses vaiko* Grv, o nesmarkus smūgis, sudavimas – uodo įgėlimui: *Kirto kap uodas kumelei* Srj.

Smulkūs vabzdžiai **lengvai** nugalabijami juos sutraiškant, sutrinant. Šis vaizdas iš vabzdžių pasaulio perkeliamas į žmonių ir taikomas nusakant žmogaus užmušimą, grasinant: *Nutrėkšiu kaip utėlę!* Krš, *Anys gali mane kap utėlę sutrint* Rš, *Tave matysiu – sutrinsiu vietoje kaip musę!* rš „lengvai“. Žmogus, kaip ir musė, yra menkas padaras, kurį nesunku sučiupti: *Žmogų kap musią buvo uždaryt kalėjime tais laikais* DrskŽ 219. Ko nors nereikalingo, netinkamo lengvas išvaymas apibūdinamas kaip musės išmetimas iš barščių: *Išmetė kap musę iš barščių* Mrj.

Plačiau paplitę **nežinia kur** dingusius, pasišalinusius žmones nusakantys lyginamieji frazeologizmai su zoonimu *bitė*. Pusė tokių frazeologizmų sudaryti su asmenvardžiais: *Išnyko kaip Jako bitės* LPP II 446, *Išsklido kaip Čiužo bitys* Rt, *Jie visi kaip Samuolio bitės tuoj prapuolė* Gs, [...] *iškriko kaip tos Samuolio bitės* Vencl, *Išsiskleidė kaip Samuolio bitės* Mrj, *Išnyko kaip Grigo bitės* Gs, *Išlakstė kaip Grigo bitys iš raugintalės*¹¹ Brs. Šie pasakymai susiformavo realių įvykių pagrindu (išnyko, pradingo konkretaus žmogaus bičių spiečius) ir vėliau pradėti vartoti analogiškomis situacijoms apibūdinti. Panašiu būdu susidarė lyginamieji frazeologizmai *Išskrido kaip kūmo bitės* Švn, *Pakriko kaip kūmo bitės* Lp, *Išsiskirstė kaip žydo bitės* Šk, [...] *išnyko visi kaip žydo bitės!* Žem.¹² Minėtuose frazeologizmuose nurodomas vienas iš bitininkų rūpesčių – išsaugoti pavasarį išskrendančius bičių spiečius, nes jie neretai be žinios pradingsta (Dundulienė 1982, 68). Lyginamuosiuose frazeologizmuose *Išnyko kaip bitės be bitino* Dkš, *Ėmė ir išnyko kaip bitės po žiemos* KrvP (Mrk) užfiksuotos bičių išnykimo priežastys: jos pražūva likusios be bitino (t. y. motinėlės), nes nėra kam dėti kiaušinėlių, arba žūva iš bado žiemodamos pritrūkusios maisto atsargų.

Kalbant apie neaišku kur pradingusius žmones, vartojami lyginamieji frazeologizmai ir su kitų vabzdžių pavadinimais. Kažin kur pradingęs, išnykęs žmogus lyginamas su uodu, dingusiu prieš lietų: *Ir dingo be triukšmo, kaip uodas prieš lietų* KrvP (Antš) arba su rudenį išnykusiomis musėmis: *Ėmė ir išnyko kaip musės rudenį* KrvP (Dt).

Vabzdžiai yra linkę visu būriu susitelkti į vieną vietą. Toks jų elgesys atsispindi lyginamuosiuose frazeologizmuose, nusakančiuose apstojimą, apsupimą **visu būriu, iš visų pusių**: *Apspitę kaip musės* ZnŽ II 224 (Šk), *Apipuolė jį iš visų pusių vaikai kaip musės* Krėv, *Kaip musios skrebai apstoję* Pnd, *Vaikai jį paregėję apšoko it vapsos* [...] Valanč, [...] *skolininkai kaip vapsvos apspito* rš. Musės ir širšės nuolat sukiojasi aplink medų, todėl apie iš visų pusių ką nors apstojusius sakoma: *Apspito kaip musės medų* Nm, [...] *apspito kaip širšės medų* Gric. Apsupimą būriu perteikia lyginamasis frazeologizmas *Apspito kaip mašalos prieš lietų* Mrk – mašalai artėjant lietui skraidžioja būriais, puola žmones ir gyvulius. Būriu ką veikti supuolę žmonės gretinami su vapsvomis: *Sukibo kaip vapsos ir iškėlė [krovinį]* Užv. Prikibimas iš visų pusių vaizduojamas kaip rudųjų skruzdėlių aplipimas ant pilvo: *Ot aplipo kaip sartėlės ant pilvo* Lš. Savo valdovą apsupę žmonės asocijuojasi su bitėmis, apspitusiomis bitinėlių: *Pasimeldę visi sustojo ir laikydami apspitę emyrą kaip bitės bitinėlių pradėjo tartis* Vien, [...]

¹¹ Raugintalė – medinis indas sviestui, pienui laikyti.

¹² Laima Anglickienė (2006, 159–160), tyrinėjusi kitataučių įvaizdį lietuvių folklore, pažymi, kad lietuviai žydus laikė gerais prekybininkais, bet prastais ūkininkais, nemokančiais nei apdirbti žemės, nei pasirūpinti gyvuliais. Tai pastebima kituose lyginamuosiuose frazeologizmuose, užfiksuotuose PŽ: *Iš jo skietadirbys kaip iš žydo artojas* (prastas) Ds, *Nusivažinėjęs* (nuvargęs važinėdamas) *kaip žydo arkllys* Vdk, *Apsusėjo* (apsuso, sunyko) *kaip žydo karvė* Mrs, *Nurambulino* (nelygiai nukirpo) *kaip žydas aviną* Jnš, *Išgaišo kaip žydo ožka* TŽ V 620 (Ps).

bajorai [...] supdami kunigaikštį kaip bitės bitinėlį smagia risčia visi krūvoj nujojo į laukus Vien. Visu būriu supuolę ir ką nors išnešioję žmonės lyginami su skeriais, kurie lekia spiečiais ir viską aplinkui naikina: *Kaip skeriai apipuolė ir viską išnešė* Jrb. Iš kur nors būriu, triukšmingai išėję žmonės vaizduojami kaip iš medžio drevės išpuolę širšiniai: *Išpuolė kaip širšiniai iš dravės* Erž. Ėjimą dideliu būriu nusako lyginimas su amaru – gausiomis bendruomenėmis gyvenančiais vabzdžiais: *Iš tos pusės atruduoja ateina kaip amaras rusai* Graž.

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nurodo **prastai** atliekamus veiksmus. Prastas šokimas primena žiogo šokinėjimą: *Po balius šoko [dvarponiai] kaip tie žiogai, i nusišoko* Krš. Prastas grojimas lyginamas su žiogo, svirplio čirškėjimu: *Čyruoja kaip žiogas* Rk, *Koks iš jo muzikontas – zirzina kaip žiogas šienapjūtėj!* Vžns, *Pažilžino kaip svirpliai, ir po visos muzikos* Šts. Žiogai ir svirpliai čirškia trindami antsparnius į savo kojas – toks vaizdas panašus į grojimą smuiku (Stonis et al. 2015, 55–60). Iš prastai dainuojančio šaipomasi: *Kaip blusa, šikno[je] nuskendus, teip liūb dainiuos* LVP 451 (Mžk).

Prastas gyvenimas lyginamas su utėlės, žmonių ir gyvūnų parazito, buvimu jai nebūdingoje aplinkoje – medyje: *Gyvenu kaip utėlė medy* Plv. Svirpliai mėgsta šilumą, sunkiai išgyvena šaltyje, todėl prastai gyvenant sakoma: *Gyvenu kaip svirplys už nekūrento pečiaus – ir šalta, ir alkana* KrvP (Ilg). Rastas ir priešingas šio lyginamojo frazeologizmo variantas, vartojamas **gerai** gyvenant: *Gyvenu kaip svirplys už pečiaus – šilta, nors alkana, bet už kampą nemoku, kada sumanau, tada ir šoku* KrvP (Grš). Keli lyginamieji frazeologizmai su bite, darbštumo simboliu, žymi gerai veikiančią daiktą: *Mano motociklas eina kap bitė* Prn. *Dar pagalandu, tai dalgė kaip bitė eina* Mlt.

Kas **tingiai, be darbo** sėdi paprastai gretinamas su tranu. Bičių šeimoje bitės darbininkės atlieka visus darbus: neša medų, augina perus, lipdo korius, saugo avilį, o tranai turi tik vieną funkciją – apvaisinti bitę motinėlę (*Tranas daug valgo ir nieko nedirba* Nmč, *Tranai, kur medų be reikalo ėda* LKT132, Plik). Todėl apie nedirbantį, kitų darbu gyvenantį paniekinamai sakoma: *Sėdžia kai tranas ir tutuoja – nieko nedirba* Brž, *Sėdi kai tranas i do marma* KltŽ 352, *Sėdėk atsisėdęs kaip senas tranas* Škt. Dykinėjantį, nieko neveikiantį žmogų galima lyginti su bimbalu: *Ko čia dykinėjies, kaip bimbolas?* Ds.

Frazeologizmai su musės, gylio, mašalo pavadinimais nusako pykčius, ginčus, barnius, peštynes **dėl niekų, dėl menkos priežasties**. Frazeologizmuose *už gylio žarną, dėl gylio žarnų, dėl musės žarnų, dėl mašalo žarnų* menkniekiai lyginami su smulkių ir nereikšmingų vabzdžių vidaus organais – žarnomis: *Už ką supykot? – Už gylio žarną* Jž, *Ką mes čia dėl gylio žarnų*

ginčijamės [...] Dbk, *Ko čia mums bartis dėl musės žarnų Mžš, Susipešė dėl musės žarnų Šmn, Pyksta dėl mašalo žarnų (LRT-Rm).*

Su mašalo ir gylio žarnomis taip pat gretinami **plonai** suverpti linai ir plonai išverptas siūlas: *Linus suverp' (suverpk) plonai, kaip mašalų žarnas Ppl, Išniebliojo siūlą kai gylio žarnas Prng.* Apie **ilgai, nuobodžiai** kalbantį sakoma: *Tempia tempia kai gylio žarną i nieko nepasako Zr.* Kalbėjimas **tuščiai**, nieko rimto nepasakant asocijuojasi su svirplio čirškėjimu: *Čirškia kaip svirplys po kaminu KrvP (Šk).* **Visiškai** nekalbantis žmogus apibūdinamas lyginamaisiais frazeologizmais: *Tyli kaip musią prarijęs JT 380, [...] tylia kaip musia Slm, Tyli kaip Martynas su bitėmis TŽ III 376.* Pastarasis veikiausiai atsirado apibendrinus ir tylėjimui apibūdinti pritaikius realios gyvenimo situacijos, susijusios su kadaise gyvenusiu Martynu, vaizdą.

Ižūliai užsipuolusius ką nors kaltinti, priekaištauti nusako lyginamieji frazeologizmai sudaryti su aršių vabzdžių *širšino, vapsvos, skerio* pavadinimais. Ginčijimasis, priešinimasis perteikiamas vabzdžių puolimo, ypač lindimo į akis, vaizdiniu: [...] *šoka kap vapsa Lš, Šoki į akis kaip širšūnas Valanč, [...] šoksta akysna kai širšinas Prng, Tu šoki akysna kaip skėrė Trgn.* **Agresyviai, per prievartą** į kitų namus įsiveržę žmonės lyginami su širšūnais, įsimetusiais į svetimą drevę: [...] *nedori atejūnai įsimetė į mūsų pilį it širšūnai į svetimą drevę Valanč.*

Lyginamieji frazeologizmai su bimbalo ir utėlės pavadinimais nusako **atidžiai** ko nors ieškantį žmogų. Su bimbalu, ieškančiu *stadalos* (pastogės, kurioje statomi arkliai), arba skylės, pro kurią galėtų įlįsti, lyginamas atidžiai ko nors ieškantis žmogus: *Ieško kaip bimbalas stadalos KrvP (Rod), Ieško kaip bimbalas skylės KrvP (Rs).* Dėmesingas ieškojimas apibūdinamas kaip bandymas surasti galvoje pasislėpusias utėles: *Ieškai kaip utėlių po galvą Snt.* Utėlės parazituoja ant žmogaus ir gyvulio kūno, ieškodamos tinkamos vietos įkandimui, šis veiksmas perkeliamas į lyginamuosius frazeologizmus: *Ieško kaip utėlė bambos KrvP (Vks), Ieško kaip utėlė šašo KrvP (Lš).*

Utėlės, patekusios ant kūno, tvirtai laikosi įsikibusios į odą, plaukus, jas sunku pašalinti, su utėle gretinamas **atkakliai** savo nuomonės, pažiūrų ar esamos padėties besilaikantis žmogus: *Įsikandęs laikosi kap utėlė už šašo Vlk, Imas kai utėlė už šašą LTR, Turėkias (Turėkis Snt) kaip utis kailinių! Valanč, Tūras (laikosi) kaip utis an kalnieriaus Krp.* Negalėjimas **niekaip, joku būdu** išvartyti žmogaus gretinamas su negalėjimu iškrapštyti utėlės iš kailio ar nuo šašo: *Ka jau prilipo, tai jo kaip utėlės iš kailio neiškrapštysi LVP 80 (Ps). Nebeiškrapštysi manęs iš savo trobelės kaip uties iš kailinių Valanč, Nenukrapštysi jų kaip utėlių nuo šašo Trs.* Negalėjimas niekaip ko nors atsikratyti lyginamas ir su negalėjimu atsiginti nuo vapsvos: *Negaliu atsiginti kaip nu vapsos Vks.*

Utėlės yra bjaurūs parazitai, kuriais niekas nenori užsikrėsti, todėl su jais gretinamas **nepageidaujamai** įsikraustęs svečias: *Įsikraustė kaip utėlė į kailinius* PPr 360 (Alvt). **Ramiai, ilgai** toje pačioje vietoje būnantis žmogus asocijuojasi su utėle, tūnančia po šašu, arba su utėlės kiaušinėliu kailiniuose (skrandoje): *Tūno kai utėlė po šašu* Rk, *Tūno kaip glinda skrandy* ZnŽ III 89 (Snt).

Musės – menki, silpni vabzdžiai, kurie paprastai skraidžioja gausiais būriais, o ne po vieną. Su jų pavadinimais sudaryti lyginamieji frazeologizmai apibūdina **masiškai** mirštančius žmones: *Krinta kap musės* Gs, *Svietelis mirs kap musios* Arm, *Žmonės gaišo kaip musės* [...] Cvir, [...] *miršta kaip musės rudenį* rš. Musės galima nesunkiai, be didesnių pastangų įveikti, todėl **nepelnytai** ilsintis vartojami pasakymai: *Ilsisi kaip musę nugalėjęs* KrvP (Nm), *Ilsisi kaip septynias musias vienu matu nudėjęs* KrvP (Mrk). Musės yra landūs vabzdžiai, nuolat besisukinėjantys aplink valgius ir gėrimus. Kaip musė lendanti į išrūgas vaizduojama **skubiai** norinti tekėti mergina: *Tekėti merga kaip musė į išrūgas lenda* J I 622. **Pasalomis** sėlinantis žmogus lyginamas su muse, sėlinančia prie medaus: *Seleja kaip musia an medų* Vžns. **Sausai** kosėjančiam sakoma: *Nesprengsėk lyg musę prarijęs!* Snt.

Likusieji frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako įvairias veiksmo aplinkybes. **Neramiai** sėdintis vaizduojamas kaip apniktas blusų: *Ant šoferiuko užpyko, o pats sėdi lyg blusų apniktas* Ap. **Kuo nors nešinas, su lauktuvėmis** atėjęs žmogus panašus į bitę, grįžusią iš laukų su našta – pririnktu nektaru: *Atėjo mergelė kaip bitė ratuota* KrvP (Ds), *Belandžiodamas po beržynus ir eglynus prisirinko grybų ir grįžta vakare it ratuota bitelė* Cvir. Lyginamasis frazeologizmas *Paleisiu kaip širšę su šiaudu uodegoj* Gdr vartojamas gąsdinant, kad **tyčia** padarys ką bloga. Jame vaizduojamas sadistiškas vaikų žaidimas – įbesti šiaudą į širšę ar kitą vabzdį ir paleisti, žiūrint, kaip jis kankinasi. Išgėrus einama **svyrinėjant**, toks ėjimas frazeologizmuose *Eina skersom kaip arklamusė* Šv, *bitino ieškant* (*Jis tik šiandien parėjo bitino ieškodamas* Vb) asocijuojasi su vabzdžių skraidžiojimu į šalis ieškant vietos, kur nutūpti, arba bičių atveju – ieškant motinėlės. Vaikų ėjimas **pasišokinėjant** lyginamas su žiogų strykčiojimu: *[Vaikai] eina kap žiogai stogais* Plv.

Apibendrinimas. Veiksmo aplinkybes perteikiantys frazeologizmai sudaryti su visų vabzdžių pavadinimais. Utėlės iš kitų vabzdžių išsiskiria savo lėtumu, todėl frazeologizmai su *utėle* dažniausiai nusako lėtai, sunkiai, pamažu atliekamus veiksmus (37). Utėlės – nemalonūs, varginantys ir įkyrūs parazitai, smarkiai įsikabinantys į odą ir sukeltantys niežėjimą, juos sunku išnaikinti. Frazeologizmuose utėlės įvaizdis pasitelkiamas norint perteikti įkyrų, nuolatinį lindimą (8); smarkų kasymąsi (8), prisivalgymą (3), įsitraukimą į ką nors (1); atkaklų savo nuomonės, pažiūrų ar esamos padėties laikymąsi (4); nuolat, be paliovos vykstantį judėjimą (3);

atidų ieškojimą (3); negalėjimą niekaip, jokiū būdu ko nors išvartyti (3); ramų, ilgą buvimą toje pačioje vietoje (2); lengvą užmušimą (2); prastai gyvenimą (1); nepageidaujamą įsikraustymą (1).

Musės – įkyrūs, nuolat zyiziantis vabzdžiai, todėl beveik pusė frazeologizmų su *muse* nusako įkyrų, nuolatinį lindimą (15) bei nuolatinį, įkyrų ir garsų kalbėjimą, bambėjimą ar verkšlenimą (10). Nemažai frazeologizmų žymi greitai atliekamus veiksmus: atsigavimą, pradėjimą dirbti (3), suvalgymą, išgėrimą (3), dauginimąsi (1), susirinkimą (1). Rečiau frazeologizmai su *muse* reiškia sunkų, lėtą judėjimą (4); masišką mirimą (4); ko nors apsupimą visu būriu, iš visų pusių (4); lengvą užmušimą, sučiupimą ir išvartymą (3); barnius ar peštynes dėl niekų, dėl menkos priežasties (2); visišką nekalbėjimą (2); nepelnytą pailsėjimą (2); nuolatinį vaikštinėjimą aplink (2); smarkų prisigėrimą (1); godų valgymą (1); dingimą nežinia kur (1); skubėjimą tekėti (1); nesmarkų mušimą (1); sėlinimą pasalomis (1); sausą kosėjimą (1); ėjimą svyrinėjant (1).

Kitas įkyrus ir garsiai zyiziantis vabzdys – uodas. Frazeologizmai su *uodu* paprastai perteikia įkyrų, garsų ir nuolatinį kalbėjimą, bambėjimą ar prašinėjimą (11) bei įkyrų, nuolatinį lindimą (3). Kartais frazeologizmai su *uodu* nurodo lėtą, sunkų judėjimą (3); nesmarkų dirbimą, gaudymą ir sudavimą (3); dingimą nežinia kur (1); nuolatinį judėjimą (1); greitą suvalgymą (1); smarkų skėščiojimą rankomis (1). Įkyriu zyizimu, lindimu pasižymi vapsvos: pusė frazeologizmų su *vapsva* nusako įkyrų, nuolatinį lindimą (8) ir garsų, įkyrų verkimą (6). Likusieji frazeologizmai nusako apsupimą, supuolimą visu būriu (3); nuolatinį judėjimą, blaškymąsi (2); smarkų kasymąsi ir sukiršinimą (2); lėtą judėjimą (1); įžūlų užsipuolimą (1); negalėjimą niekaip ko nors išvartyti (1). Įkyrios yra ir širšės, todėl frazeologizmai su *širše* žymi garsų, įkyrų zvembimą, bambėjimą arba triukšmavimą (4) bei įkyrų, nuolatinį lindimą (1), taip pat – išėjimą, apstojimą visu būriu (2); greitą bėgimą, susirinkimą (2); įžūlų užsipuolimą (2); įsiveržimą agresyviai, per prievartą (1); tyčinį pakenkimą (1); lėtą judėjimą (1).

Didžioji dalis frazeologizmų su *bite* perteikia dingimą, pasišalinimą nežinia kur (13); įkyrų, garsų, nuolatinį skundimąsi, verkšlenimą arba triukšmavimą (7); įkyrų, nuolatinį lindimą (6). Likusieji frazeologizmai su *bite* perteikia lėtą judėjimą (4); greitą važiavimą, bėgimą (3); smarkų dirbimą, prisigėrimą ir sukiršinimą (3); sėdėjimą be darbo (3); ko nors apsupimą visu būriu (2); gerą veikimą (2); atėjimą su lauktuvėmis (2); nuolatinį vaikštinėjimą aplink (1); visišką nekalbėjimą (1); ėjimą svyrinėjant (1). Frazeologizmai su *bimbalu* reiškia įkyrų, nuolatinį lindimą (2); įkyrų, garsų bambėjimą (2); atidų ieškojimą (2); greitą lakstymą (1); dykinėjimą be darbo (1); nuolatinį vaikštinėjimą aplink (1). Frazeologizmai su *gyliu* dažniausiai nurodo greitą judėjimą (7), rečiau – pykčius ir ginčus dėl niekų, dėl menkos priežasties (2);

smarkų stumdymąsi (1); ploną išverpimą (1); nuolatinį judėjimą (1); ilgą, nuobodų kalbėjimą (1).

Blusa – judrus, šoklus ir nemalonus parazitas, su jos pavadinimu sudaryti frazeologizmai reiškia: greitą šokinėjimą (4); smarkų kasymąsi (3), vėpčiojimą (2), staipymąsi (1), prisivalgymą (1) ir prasiskolinimą (1); nuolatinį judėjimą, blaškymąsi (2); įkyrų lindimą (1); prastą dainavimą (1); neramų sėdėjimą (1). Kitas šoklus, garsiai čirškiantis vabzdys yra žiogas. Frazeologizmai su *žioгу* žymi greitą šokinėjimą (4); prastą šokinėjimą ir grojimą (3); ėjimą pasišokinėjant (1); įkyrų bambėjimą (1); lėtą judėjimą (1). Panašus į žiogą yra svirplys, frazeologizmai su *svirpliu* perteikia garsų kalbėjimą, rėkimą (2); prastą grojimą ir gyvenimą (2); gerą gyvenimą (1); smarkų įsispraudimą kur nors (1); tuščią kalbėjimą (1); menką valgymą (1); nesmarkų dirbimą (1).

Skruzdėlė – darbštumo simbolis, todėl frazeologizmai su *skruzdėle* paprastai nusako smarkų judėjimą, dirbimą (11); lėtą, sunkų ko nors nešimą (6), rečiau – įkyrų lindimą (1); prikibimą iš visų pusių (1). Frazeologizmai su *mašalu* apibūdina garsų, įkyrų, nuolatinį triukšmavimą (2); smarkų stumdymąsi (1); ko nors apsupimą visu būriu (1); ginčus, pykčius dėl niekų, dėl menkos priežasties (1); ploną suverpimą (1). Skėriai yra ėdrūs, būriu lakstantys kenkėjai, todėl frazeologizmai su *skėriu* reiškia smarkų prisivalgymą (1); supuolimą visu būriu (1); įžūlų užsipuolimą (1). Kurkliai iš kitų vabzdžių išsiskiria savo garsiu kurkimu, frazeologizmai su *kurkliu* žymi garsų knarkimą, rėkimą ir barimą (3). Kitų vabzdžių pavadinimai frazeologizmuose minimi rečiau. Frazeologizmai su *blake* nusako smarkų smirdėjimą (2) ir įkyrų lindimą (1); su *sparva* – įkyrų, nuolatinį šnekėjimą ir lindimą (2); su *amaru* – ėjimą būriu (1); su *tarakonu* – greitą dauginimąsi (1), su *peteliške* – nuolatinį blaškymąsi (1).

2.2. Veiksmų pavadinimai

Nedidelė dalis (2 proc.) frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais nusako veiksmus. **Atvykimas** neigiamos konotacijos frazeologizme *utis rodyti* „atvykti“ metonimiškai vaizduojamas kaip savo utėlių rodymas: *Nedrėsa [pokario skundikai] savo utų rodyti, nerodos čia* Trš. Utėlės yra nemalonūs, kibūs parazitai, tvirtai nageliais įsikabinantys į odą, plaukus, jų nelengva atsikratyti. **Susidėjimas su įkyriu žmogumi** prilygsta utėlės įsileidimui į kailį – *į kailį utelę įsileisti: Įsileisk tik utelę į kailį – nebeišvaysi* Klp.

Darbo neturėjimą perteikia frazeologizmas *muses pančioti* Švnč, kuriame nurodomas neįmanomas, beprasmis darbas – mūsų kojų pančiojimas (paprastai pančiu rišamos karvių,

arklių ir kitų gyvulių kojos). Frazeologizme *muses gaudyti akimis* „žvalgytis, dairytis“ **žvalgymasis** gretinamas su musių, nereikšmingų gyvių, sekiojimu akimis: *Nieko nedaro, tik susėdę akim muses gaudo* Grž. Skruzdėlės yra ne tik darbstūs, bet ir édrūs vabzdžiai, pridarantys žalos žmogui ir jo turtui, todėl **iširus vestuvėms** vartojamas frazeologizmas *skruzdėlės suėdė: Veseilią skruzdėlės suėdė* Lp. Frazeologizme *amaras išnešė* neig. „išsidangino“ **dingimas** nusakomas absurdiška situacija – žmogų nusinešė smulkūs, gležni amarai: *O jį paskui amaras išnešė* Pjv. Amarai yra nepalankiai vertinami kenkėjai, pažeidžiantys ir užkrečiantys augalus. Frazeologizmas *amaru kristi* reiškia **neigiamos įtakos darymą**: *Blogas pavyzdys amaru krinta* KrvP (Mrk).

Frazeologizmas *bites pašluostyti* 1. „patikrinti avilius“; 2. „išimti medaus“ yra daugiareikšmis, tačiau abi reikšmės nurodo bitininkystės darbus. Pirmasis darbas susijęs su **avilių tikrinimu** – pavasarį bitininkai apžiūri avilius, tikrina kaip peržiemojo bitės, ar visos išliko gyvos: *Kiekvieną pavasarį bičiuliai rinkdavosi pas vienas kitą bičių pašluostyti, t. y. po žiemos patikrinti avilių* rš. Antrasis darbas – **medaus surinkimas** iš avilių: *Taip pat rudenį, bites pašluosčius, midų ir alų padarius, ragino ir vaišino gaspadorius savo šeimyną* Dauk.

Apibendrinimas. Veiksmų pavadinimus nusakantys frazeologizmai sudaryti su *utėlės, musės, skruzdėlės, amaro, bitės* pavadinimais. Frazeologizmuose utėlės įvaizdis pasitelkiamas norint nusakyti atvykimą (1) ir susidėjimą su įkyriu žmogumi (1). Frazeologizmai su *muse* nurodo darbo neturėjimą (1) ir žvalgymąsi (1). Amarai yra augalus naikinantys kenkėjai, todėl su jų pavadinimais sudaryti frazeologizmai žymi neigiamus veiksmus: dingimą (1) ir blogos įtakos darymą (1). Frazeologizmas su *skruzdėle* vartojamas iširus vestuvėms (1), o su *bite* – tikrinant avilius (1) ir surenkant medų (1).

2.3. Būsenų ir jausmų pavadinimai

Žmogaus būsenas ir jausmus atspindi 11 proc. frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Beveik visi jie nusako neigiamus jausmus ir būsenas: baimę, pyktį, nerimą, nusiminimą, nemalonumą, nenorėjimą, vargo ir skurdo išgyvenimą.

Gausiausiai nusakomas **vargo, skurdo išgyvenimas**. Vargstantis žmogus lyginamas su muse, dažniausiai skęstančia kokiame nors skystyje ar valgyje (paplavose, išrūgose, barščiuose, batviniuose, kruopose, meduje): *Vedvi motriški dvi kaip musi vargstav* Jdr, *Vargsta tie sodžionys kaip musys po paplavas* Pkl, *Vargsta kaip musėlė po išrūgas* Š, [...] *kapurnojas žmogelis kaip musė išrūgose* Lel, [...] *įkrito į vargą kaip musėlė į išrūgas* Pt, *Įkrito kap musė išrūgosa* Mrk, [...] *vargo viena kaip musė po išrūgas* rš, *Įklimpau kaip musė į išrūgas: nei suėst,*

nei išlipt PPr 359 (Ds), *Įkrito kaip musė į batvinius* Rk, *Vargsta lyg musė barščiuos* Mrj, *Įkritau kaip musė į barščius* Paukš, *Sukas kap musia, šiltosa kruoposa inkritus* Mrc, *Įklimpau kaip musia medun: nei suėst, nei išlipt* Ds, *Įknebai kaip musia medun* Ut. Į vargą, keblią padėtį patekęs žmogus gali būti gretinamas su voratinklyje ar lipdžiuje (musgaudyje) įsipainiojusia muse: *Papuoliau kaip musis į vortinklį* Trkn, *Tai įsiknėbojo* (įsipainiojo) – *kaip musia ant lipdžiaus* Sb.

Vargą perteikia lyginamieji frazeologizmai su zoonimu *utėlė*. Vargstantis, skurstantis žmogus gretinamas su utėle, įsikibusia po šašu: *Vargsta kaip utėlė po šašu* Šmk, *Vargsta kaip utė po šašo* Prk, *Skursta kap utėlė po šašu* Plv. Vargą kenčiantis, nepritekliuje gyvenantis žmogus vaizduojamas kaip graužiamas utėlių: *utėlės pakaušį graužia* Sk, *glindos pakaušį pragaužia* Ds „vargsta, skursta“, *utėlės paėdė kailį* Jnš „privargo“. Smarkiai varginamas, ramybės neturintis žmogus taip pat lyginamas su vargšu, kurį ėda utėlės: *Ėda kaip utėlės vargšą* KrvP (Mrj), *Ėda kaip utėlės ubagą* KrvP (Pjv), *Ėda kaip utėlės pavargėlį* KrvP (Mrk), *Gyvos bėdos kaip ubagą utėlės žmogų apėdo* KrvP (Šn). Frazeologizmuose *utėles šerti, utėles papenėti, utėles pašerti* „vargti, skursti“ vargas perkeltine reikšme rodomas kaip utėlių šėrimas: *Tas geros dienos nematys, tik utėles šers* Jnš, *Gerai ir utėlių papenėjau* Adm, *Uždarė į kalėjimą utėlių pašerti* Jnš.

Vargo išgyvenimą žymi keli lyginamieji frazeologizmai su *bite, širše* ir *uodu*. Vargstantys, sunkiai besiverčiantys žmonės lyginami su avilyje besidarbuojančiomis bitėmis: *Vargstam kaip bitės į aulį* LTs V 196 (Klp). Sunkioje padėtyje atsidūręs žmogus gretinamas su širše, patekusią į tvoros mietus: *Įkliuvo kaip širšė į garadus* (į mietus) Škn. Žmogaus vargai lyginami su uodo, silpno ir menko padaro, patiriamais sunkumais bandant įkasti daug didesniai už save arkliui: *Smilksta kai uodas arklio uodegoj* Mrj.

Kita dažnai nusakoma būseną – **baimė**. Frazeologizmai parodo ne tik žmogaus kūno,¹³ bet ir jame parazituojančių blusų ir utėlių reagavimą į baimę. Išsigandus, imant baimei blusos visai *numiršta, nugaišta* ar *pastimpa: blusos numirė* Gs, *blusos nugaišo* SnV, *blusos pastipo* Gs; pradeda *stipti: blusos stimpa* Mrj; kuriam laikui *apmiršta, užmiršta, užšąla* ar *sustingsta: blusos apmirė* Bor, *blusos ažumirė* Ds, *blusos užšalo* Simon, *blusa ant nugaros sustingo* An. Utėlės, kaip ir blusos, gali *užšalti: utėlės užšalo* Žem; arba, kaip ir plaukai, *pašiurti: utėlės pašiuro* Žem. Didelei baimei perteikti frazeologizmuose pridedamas pažymimasis įvardis *visas*: *visos blusos apmirė* Jnš, *visos blusos išgaišo* rš, *visos blusos numirė* Vaižg. Išskirtinis yra

¹³ Kūno reagavimą į baimę rodo frazeologizmai su žmogaus ar gyvulio kūno dalių pavadinimais: *gyslos dreba* rš, *kailis šiaušiasi* LzP, Gric, Vgr „ima baimė“, *ausys pabalo* Brs, *akys išvirto* KzR, *kinkos sudrebėjo* Žem, *pakaušis užšalo* Šts, *plaukai pastėro ant galvos* Grv, *širdis stingsta* Žem, rš „išsigando“.

frazeologizmas *blusos po skūra dega* Aps „labai baiminasi, bijo“, kur blusos vaizduojamos esančios ne ant odos, o po ja. Atsigavus iš baimės, nebebijant blusos *atkunta: blusos atkuto* Bgt.

Baimė ir nerimas išoriškai reiškiasi drebuliu, virpėjimu: žmogui atrodo, kad tarytum kas nors laksto per visą kūną ar nugarą. Baimės atveju – tai skruzdėlės: *skruzdėlės ropoja per kūną* Varn, *skruzdės bėgioja per nugarą* Trein, *skruzdėlės nubėga per nugarą* Zur, *skruzdės lakioja per nugarkaulį* LzP „ima šiurpas“. Kiti variantai *skruzdės laksto per nugarą*, *skruzdėlės laksto nugara* vartojami **nerimui** perteikti: *Ne pirmą sykį keliasi į naują vietą, o vis tiek nerimo skruzdės laksto per nugarą* Ap, *Kai tik pamąstydavau, kad reikės į miestą, tarp svetimų, nugara lakstydavo skruzdėlės* Dovyd. Nerimaujant, jaudinantis atsiranda pojūtis, tarsi utėlės bėginėja po pakaušį arba jį graužia: *utėlės po pakaušį bėginėja* Jnš, *neramu kaip utėlė pakaušį graužia* Al, An. Nerimas lyginamas su širšės, zvimbiančio ir geliančio vabzdžio, buvimu širdyje: [...]
neramu, lyg širšė širdy Mrj.

Pyktį perteikia frazeologizmai su kandančių, geliančių vabzdžių pavadinimais. Pagal slavų tikėjimą, velnias įsikūnija į muses, sparvas ir kitus įkyrius vabzdžius; įkanda žmogui arba įlenda į jo burną, nosį ar ausį ir priverčia keistai elgtis, niršti, šėlti (Telija 2010, 423). Frazeologizmai *širšė įgėlė*, *širšė įkando*, *širšuolis įkando* „supyko“ vartojami norint paklausti žmogaus, kodėl jis supyko be jokios svarios priežasties: *Kokia širšė tave įgėlė, nelaimingas juokdary? Gruš, Kokia širšė juos įkando? [...] Vien, Koks tave širšuolis įkando?* rš. Įniršį rodo gretinimas su gylio įgėlimu: *Aš į tave gražiuoju, o tu šėlsti lyg gylio įgelta* Krėv. Frazeologizmas *musė įkando* „supyko“ (*Reikia sužinoti, kokia musė jį įkando* Gric) yra bendrybė, randama kitose kalbose: rus. *какая муха укусила*, lenk. *mucha kogoś ukąsila*, pranc. *quelle mouche t'a piqué* (Gura 1997, 441–442; Telija 2010, 423). Frazeologizmais *musė neperskrido*, *musė pro nosį nepralėkė* „greit supyko“ pasišaipoma iš greitai, dėl smulkmenų supykusio žmogaus: *Musė neperskrido – jau ir supyko* Sml, *Musė pro nosį nepralėkė – pasipūtė ir nuėjo* Škn.

Nusiminusio dėl nežinomos priežasties klausiami: *Kokia blusa tau perbėgo per plaučius?* Simon. Labai ko **nenorint** vartojamas frazeologizmas *visos utys purtinasi: Purtinasi visos utys į juodą duoną veizint* Šts. Ko nors nenorintis žmogus gretinamas su besipriešinančia utėle: *Spiras kaip utis, į pirtį vedama* Vkš. **Nemaloniai jaučiantis** sakoma: *Man tai kaip skruzdėlė širdį apmyžo* An „labai nemalonu pasidarė“. Skruzdėlės iš savo liaukų leidžia deginantį skystį, vadinamąją skruzdžių rūgštį, kurią žmonės neretai laiko šlapimu: *Tos mažytės skruzdės labai skaudžiai apmėža ant kojų basų!* Smln.

Apibendrinimas. Būsenas ir jausmus apibūdinantys frazeologizmai sudaryti tik su keleto vabzdžių *blusos*, *skruzdėlės*, *utėlės*, *širšės*, *bitės*, *uodo*, *musės* ir *gylis* pavadinimais. Frazeologizmai su *musė* nusako vargo ir skurdo išgyvenimą (16), pyktį (3), o frazeologizmai

su *blusa* – baimę (12) ir atsigavimą iš jos (1), nusiminimą (1). Su *utėlės* pavadinimu sudaryti frazeologizmai žymi vargo ir skurdo išgyvenimą (13), baimę (2), nerimą (2), ko nors nenorėjimą (2). Frazeologizmai su *skruzdėle* perteikia baimę (4), nerimą (2) ir nemalonią jauseną (1), o su *gyliu* – pyktį (1). Frazeologizmai su *širše* nurodo pyktį (3), nerimą (1), vargo ir skurdo išgyvenimą (1). Su *bitės* (1) ir *uodo* (1) pavadinimais sudaryti frazeologizmai apibūdina tik vargo ir skurdo išgyvenimą.

2.4. Išorinių ypatybių pavadinimai

Nemaža dalis (17 proc.) lietuvių kalbos frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais apibūdina žmonių, gyvulių, augalų ir daiktų išorines ypatybes.

Daugiausia užfiksuota frazeologizmų, nusakančių **liesą** žmogaus kūno sudėjimą. Plono, liekno liemens moteris lyginama su skruzdėle: *Čiupli* (menka) *tokia mergelka, kaip skruzdėlė* DūnŽ 332, *Vienos jų mergaitės toks liaunas liemuo kaip skruzdėlės* Skp. Skruzdėlės kūnas yra įsmaugtas per vidurį, etiologinėje sakmėje pasakojama, kad tai Perkūno darbas:¹⁴ Perkūnas, dėkodamas skruzdėlei už praneštas voro neteisybes, ją paglostė, tačiau glostydamas smarkiai paspaudė per vidurį ir įgniaužė (ŠLSP 1985, 121). Skruzdėlę primena stipriai juosmenį susiveržusi moteris: *Persismaugus kap skruzdėlė* Pv, *Aš labai parsmaugta – kaip skruzdėlė* Krč, *Ilga, plona, pergnybta kaip skruzdėlė [...]* Simon, *Pasmaugta kaip skruzdė* Grk. Smarkiai suveržtas juosmuo taip pat kelia asociacijas su vapsvos ar širšės plonu liemeniu: *Pargnybta kaip vapsa* LKT 135 (Dov), *[...] vaikšto persismaugę kaip vapsvos* Ds, *Tos mergos su diržais persismaugę – kaip širšės* Gs, *Susijuosęs su diržu, kai širšis sudžiūvęs* Skr.

Pernelyg liesą kūno sudėjimą akcentuoja frazeologizmai *svirplių katė* Rt „sudžiūvusi, liesa moteris“ ir *musių vanagas* Alk „sudžiūvėlis“. Tiek katė, tiek vanagas yra liesumo etalonai (*Anyta išdžiūvusi kaip giltinių katė* J II 53, *Ji sudžiūvusi kai katė* Sch 109, *Sudžiūvęs kaip vanagas* KzR). Ploni, sulysę vaikai paprastai gretinami su žiogu, svirpliu arba mašalu: *Vaikas sirgo, tai dabar sumenkęs kap žiogas* Kt, *Tas vaikas [liesas] kaip žiogiukas* Snt, *Ir visi [vaikai] pusnuogiai yra, ir kaip svirpliai sudžiūvę* DS 117 (Šmk), *Kai jauna buvau, tai [liesa] kaip svirpliukas* Šmn, *Lengvas [vaikas] kai mašalas* Plvn. Liekna moteris lyginama su bite: *Aukšta kaip jauna liepa, laiba kaip bitelė* Krėv, o laibas vyras – su bitinu: *Vyras [laibas] kai bitinas* Jrk 121. Plonos, ilgos kojos asocijuojasi su žiogo ir varmo kojomis: *Kojos [plonos] kai žiogo* Antš, *Kojelės [plonos] kai varmo* NmŽ. Plonas sprandas menkinančiai gretinamas su blusos koja ar trejų metų uodo sprandu: *Jos vyras prastas – sprandas [plonas] kaip blusos koja* LVP

¹⁴ Kituose sakmės „Voras ir skruzdėlė“ variantuose vietoj Perkūno minimas Dievas (ŠLSP 1985, 343).

147 (Škn), *Sprandas [plonas] kai treigio uodo* Dbk. Apie liesą žmogų sakoma: *Laibutis kaip mašalo žarna* Jnšk arba su ironija – *Tu tokia stora kaip gylio žarna* Aln, *Nieko, drūtas vyras kai uodo žarnos* (LRT-Ds).

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako ne tik žmonių, bet ir gyvulių, daiktų plonumą. Su bitinu lyginamas laibas žirgas, arklys: *Arklys [laibas] kaip bitinas!* KrvP (Mrk), *Bėras žirgas lyg bitinas laibas* Vlkv. Nuo alkio, troškulio suliesėjusi karvė panaši į išbadėjusį traną: *Pertrūkus karvė kai tranas* Pls. Norint pašiepti netikusią verpėją ar audėją, kurios suverpti arba suausti siūlai yra nevienodo storio (vienas plonesnis, kitas storesnis) sakoma: *Koks ten verpimas – čia kaip šuns galva* (storas), *čia kaip musios žarna* (plonas) Ldvn, *Vietomis kaip kuisio žarna* (plonas), *vietomis kaip žvirblio galva!* (storas) LSP 29 rš, *Vienam daikte kap žvirblio galva* (storas), *kitam daikte kap musios žarna* (plonas) Ldvn. Ploną siūlą taip pat apibūdina lyginamasis frazeologizmas *Tas siūlas kap musios žarnukė* Pns.

Mažumo požymiui nurodyti vartojami frazeologizmai su utėlės, blusos, mašalo ir žiogo pavadinimais. Dažniausiai apibūdinami ne žmonės, o maži, smulkūs augalai ir jų dalys: *Svogūnai maži kaip utėlės* Snt, *Bulbų sėklai jei tik pasirinksiu [mažų] kai saldoto* (kareivio) *utėlių* Jnš, *Da viškui mažas grūdas – keip blusa* Slm, *Kokios čia uogos – [mažos] kai mašaliūtės* KltŽ 162, *Kitų rugiai kaip maudai* (meldai), *o kitų [menki] kaip musulai* Šts, Su žiogu lyginami smulkaus sudėjimo naminiai gyvuliai: *Paršas mažas kaip žiogaitis* J, *Telyčiukę mažytę, smulkią atvedė – kai žiogelis* KzRŽ II 540. Mažo ūgio vyrą taip pat galima gretinti su žiogu: *Jis [mažas] kap žiogys, ale drūtas vyras* Lp. Pasakymuose *Ji tokią [mažą] kai musiukę tur dukrą* ZnŽ II 224 (Snt), *Mergiotė kai glinda mažučiuė* KltŽ 78, *Vaikas kai blusa, mažutis, ropoja mokyklon* KltŽ 23 pabrėžiamas vaiko mažumas.

Vabzdžiai iš kitų gyvūnų klasių išsiskiria savo smulkumu, todėl frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais paprastai išryškina žmogaus, gyvūno, augalo ar daikto mažumą, plonumą. Rasti keli lyginamieji frazeologizmai apibūdinantys **storumą, riebumą**: *Rietai* (šlaunys) *[stori] kaip bitinai* Nt, *Dikti* (riebūs) *kaip vargšo utėlės* KrvP. Prie šios grupelės galima priskirti ir frazeologizmus reikšme „nėščia“: *bitės įgelta* (Pn), [...] *stora kap uodas* Strj. Nėštumo metu sustorėjusi moteris yra lyginama su nuo kraujo išpampusiu uodu, o jos padidėjęs pilvas asocijuojasi su ištinimu po bitės įgėlimo. Storumas ir didumas, kaip pastebėjo Jasiūnaitė (1995, 40) ir Gritėnienė (2016, 228), dažniausiai apibūdinamas frazeologizmais su didelių, stambių gyvūnų, o ne vabzdžių pavadinimais.¹⁵

¹⁵ Didumą, storumą nusako lyginamieji frazeologizmai su arklio, karvės, briedžio, dramblio, eržilo, jaučio, asilo ar meškos pavadinimais: *Gimė vaikas [didelis] kaip arklys* Upn, *Didelė kaip karvė, kvaila kaip žąsis* KrvP(Vlkv), *Bernas [didelis] kai briedis* KltŽ 26, *Stambus kai dramblys* Stak, *Didelis kaip eržilas* KrvP (Pn), *Tavo sprandas storas kaip jaučio* Gršl, *Anos drūtos kai asilos* LPP I 216 (Tvr), *Riebi kaip meška, kad eina runci runci* Žg.

Dalis frazeologizmų perteikia sveikatos ypatybes. Sveikas žmogus nėra lyginamas su vabzdžiais, tuo tarpu **silpnas, besveikatis**, mažai fizinės jėgos turintis žmogus siejamas su žiogu, svirpliu ar uodu: *Jau silpna kaip žiogas* Snt, *Pikšės (jėgos) neturi – [silpna] kaip svirplys* Grž, *Šito žmogaus tik gelaša* (užsispyrimas), *o kaip uodas [silpnas]* Trgn. Frazeologizmu *musių baubelis* menkinančiai vadinamas silpnas vyras: *Ką jis toksai vyras,usių baubelis, ką jis gali!* Vlkv. **Sulinkęs, susikūprinęs** žmogus gretinamas su širše ir kurkliu: *Ko tei susirietus kai širšėlė?* Jrb, *Susitraukęs, susirietęs kai kurkllys* Vl. Musė ir uodas yra silpni, lengvai užmušami vabzdžiai, todėl jų pavadinimai pasitelkiami apibūdinant **trapų, neilgo amžiaus** žmogų: *Žmogus kai musė – dusyk kvėpt, ir gatava* Grš, *Netikėtas smertis, žmogus kaip musėlė...* Žem, *Žmogus kaip musia – mikt, ir nebēr* Žl, *Žmogus esi kaip varmas: čia esi, čia jau užšalęs* Rdn.

Dauguma vabzdžių yra jautrūs šalčiui – žemoje temperatūroje sušąla ir žūsta. Todėl **sušalęs** žmogus lyginamas su drugiu, žiogu ar tarakonu: *Sušalęs kap drugys pavasarinis* Grl, *Sušalai kaip žiogas žiemą* Pln, *Parjo[ja] nušalęs kaip tarakanas* Vks. **Sustiręs, sustingęs** nuo šalčio žmogus gali būti gretinamas su utėle arba arkliamuse: *Ko tu stovi prie lango paspojęs (pastiręs), kap utėlė an sušalusių marškinių?!* Rod, *Eina kaip arkliamusė sustipęs* End.

Utėlės ir blusos laikomos apsileidimo simboliais – manoma, kad šių parazitų turi apsileidę, nešvarūs žmonės ir neprižiūrėti gyvuliai. **Apsileidusį** žmogų nusako frazeologizmai *utėlės per akis eina* Sml, Sk, *utys par akis eina* Škn, *Apsileidęs kaip šuva blusom* KrvP (Jnš). Senuosiuose slavų (serbų, bulgarų, ukrainiečių) tikėjimuose utėlėtumas buvo ne apsileidimo, o gyvumo požymis: kiekvienas žmogus privalėjo turėti bent vieną utėlę, jų nebuvimas rodė artėjančią mirtį, kadangi utėlių neturi tik numirėliai (Gura 1997, 418).

Grupelė daiktavardinių frazeologizmų *utėlių nuograuža* Mrj, Pkn, Šln, *utėlių graužtas* Kt, *utų nuoėda* Škn, *utėlių papjova* Slk, *utėlių išpera* Jnš, *utų nuopisa* Varn šiuurkščiai ir įžeidžiančiai pavadina apsileidusį, apdriskusį, nuskurdusį žmogų. Tačiau tokios pat struktūros frazeologizmas *vargo bitė* „varguolis“ yra švelnesnis dėl teigiamai konotuoto bitės pavadinimo: *Eik tu, vargo bitis! – prasijuokė senolėlė* Žem. *Gana jau, vargo bitele tu, eik namo pavalgyti* Krž. *Nebūk vargo bitis, nevark lig juodo vakaro* Užv.

Utėlės ir blusos įvaizdžiais pabrėžiamas **neturtingumas**. Apie neturtingą, skurdžiai gyvenantį ironiškai sakoma: *Bagotas kaip ubagas utėlių* KrvP (Jnš, Mrs), *Bagotas kaip šuva blusų* JT 327, KrvP (Jnš, Pnd), PPr 315 (Jnš), LTs V 185 (Jnš). Neturtingumą iliustruoja ir vienas lyginamasis frazeologizmas su bimbalo pavadinimu: *Plikas kaip bimbalas* Užv.

Greitumo, gyvumo, vikrumo etalonas yra skruzdėlė. Jos palyginti su kitais vabzdžiais yra gana greitos, nuolatos kruta, dirba. Todėl su skruzdėle neretai lyginamas **vikrus, guvus, greitas**

žmogus: *Vikras kaip skrudėlė Šmn, Mergšė gyva kap skrudėlė DrskŽ 333, [...] greitas kaip skruzdėlė AED 366.*

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako įvairias žmogaus ypatybes. Apie labai **retus** vyro ūsus vaizdžiai sakoma: *Ūsai – ką ir uodas neužkliūtų Grv. Išsižiojęs*, pravira burna žmogus lyginamas su rugienos žiogu: *Išsižiojęs kai rugienos žiogas An. Ėdrūs* vaikai asocijuojasi su šarančiais: *Vaikai [ėdrūs] kaip šarančiai – tik spėju duoną kept Sdb.* Kaip žinoma, skėrių spiečius, gali suryti visą jų kelyje pasitaikiusią augaliją. Prieš pat lietų musės tampa vangesnės, todėl **apšnūdęs**, **apsiblausęs** žmogus apibūdinamas lyginamuoju frazeologizmu *Susnūdus kai musė prieš lytų Rs.* Frazeologizmas *nė musės šūdo nevertas Gs* „bevertis“ yra vartojamas siekiant įžeisti, sumenkinti žmogų, pabrėžti, kad jis visai **niekam nevertas**.

Nedidelė dalis frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais apibūdina ne žmogaus, bet kitų objektų ar reiškinių ypatybes. **Prastą**, nepaaugusią arba nugrauztą pievų žolę perteikia frazeologizmai *utėlę matytum bėgant, tik utėles ganyti, utį mušti gali, utėlę paleisi ir susgausi: Nugrauztos pievos – utėlę matytum bėgant Grš, Kokia čia toji pieva – tik utėles ganyti Grv, Kas nuganytą pievos: utį gali mušti Šts, Ganiava prasta – utėlę paleisi ir susgausi Pls.* Prasta muzika vaizdžiai lyginama su vabzdžių skleidžiamais nemaloniais garsais: *Muzika – kaip trylika tarakonų ir viena musia Krd.* Gerai **sulaidytas** kelnes apibūdina frazeologizmas *musė pasipjautų: Loveikis dailai apsirengęs, kelnės taip sulaidytos, kad musė pasipjautų [...] Ap.*

Užfiksuotas vienas lyginamasis frazeologizmas, perteikiantis **saldumą**: *Saldžios bulvės kaip pono utys Ggr.* Keli lyginamieji frazeologizmai nurodo spalvą. **Žalios spalvos** prototipas yra žiogas: *Žalias kaip žiogas Žg, juodos – bitinas: *Juodas kaip bitinas LPP I 346 (Krtn).* Piktinantis **menkai balinta** sriuba, į kurią įpilta per mažai pieno ar grietinės, sakoma: *Putra žila kaip utėlės papilvė Šv.**

Uodo menkumas, mažumas pasitelkiamas nusakant **tankumą**: *uodas neiškiša snapo, uodas nekištų snukio, uodas neįkištų snapo, uodas neįkištų snukio, uodas neįkištų kojos, uodas neįkištų nosies, kuisis neįkiša nosies „tanku“.* Tokiais frazeologizmais mėgstama apibūdinti tankiai išaugusius medžius, rugius ar tankiai padarytas tvoras, pro kurių plyšelius net uodas neįlįstų: *Uodas nosies neinkiš – kokis tankus medžias Pls, Tanki giria – uodas snapo neįkiša LTR, Ot rugiai – uodas snukio neįkiš Grv, Kad užpležijo tvorą, tai nė uodas neįkiš nosies Ukm.* Labai **sandarų** objektą, neturintį nė menkiausio plyšio, apibūdina frazeologizmai *uodas neįkištų nosies ir uodas neįlėktų: Taip viską padarė – uodas ir nosies neinkiš Grv, [...] O ten nė uodas neįlėks iš laisvės Vencl.*

Apibendrinimas. Žmogaus, gyvulių ir kitų objektų bei reiškinių išorines ypatybes apibūdinantys frazeologizmai sudaryti su visų vabzdžių, išskyrus amaro, blakės ir sparvos, pavadinimais. Frazeologizmai su *muse* nusako daugiausia skirtingų ypatybių: trapumą, neilgą amžių (3); plonumą (4); mažumą (1); sustirimą (1); apsnūdimą (1); bevertiškumą (1); prastumą (1); lygumą (1). Frazeologizmai su *utėle* dažniausiai perteikia apsileidimą (8), rečiau – prastumą (4); mažumą (3); storumą (1); sustirimą (1); neturtingumą (1); saldumą (1); menką balinimą (1). Frazeologizmai su *uodu* žymi tankumą (7); plonumą (4); sandarumą (2); storumą (1); silpnumą (1); trapumą, neilgą amžių (1); retumą (1). *Skruzdėlė* frazeologizmuose simbolizuoja plonumą (6) ir vikrumą, guvumą, greitumą (3). Frazeologizmai su *bite* nurodo tiek plonumą (5), tiek storumą (2); kartais nusako suvargimą (1) ir juodą spalvą (1). *Blusa* reiškia mažumą (2); plonumą (1); apsileidimą (1); neturtingumą (1). *Žiogas* frazeologizmuose siejamas su plonumu (3); mažumu (3); silpnumu (2); sušalimu (1); išsižiojimu (1); žalia spalva (1). *Svirplį* su *žiogu* frazeologizmuose jungia vienodos ypatybės: plonumas (3) ir silpnumas (1). Panašias ypatybes žymi frazeologizmai su *širše* ir *vapsva*: *širšė* perteikia plonumą (2) ir sulinkimą (1), *vapsva* – plonumą (2). Frazeologizmai su *mašalu* apibūdina plonumą (2) ir mažumą (2), o su *tarakonu* – sušalimą (1) ir prastumą (1). Likusieji frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais perteikia po vieną ypatybę: *gylys* – plonumą (1); *kurklys* – sulinkimą (1); *drugys* – sušalimą (1); *bimbalas* – neturtingumą (1); *skėrys* – ėdrumą (1).

2.5. Vidinių ypatybių pavadinimai

Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nusako ne tik išorines, bet ir vidines žmogaus ypatybes. Tačiau tokių frazeologizmų yra užfiksuota mažiau – tik 7 proc.

Didžioji dalis apibūdina **piktą** žmogų. Piktumo simbolis yra širšė, rasta nemažai lyginamųjų frazeologizmų, kuriuose piktas, susierzinęs, perširdęs žmogus gretinamas su širše: *Jo neužkabink – piktas kaip širšė* Jnš, *Ji pikta kaip širšis* Snt, *Ir moterys dargi piktos kaip įerzintos širšos: mat joms vis kliudai* Krėv. *Baisu ir užsikabint – jis piktas kaip širšinas* Gs, *Senis bėgiojo perširdęs it širšinas* rš, [...] *supykęs kaip širšūnas* rš, *Piktas kaip širšuolis* Kz, *Arškus kaip širšuolas* KrvP (Žg), *Tu piktas kaip širšuolys* Gdr. Širšės vos tik suerzintos puola žmogų ir skaudžiai gelia, o labiausiai įsiunta, kai kas nors judina arba bando išardyti jų lizdą. Todėl pavadinti piktam žmogui, kuris užkliudytas tuojau pat įtūžta, taikomi daiktavardiniai frazeologizmai *širšių kulešius*, *širšių kulis*, o įpykusiems žmonėms – *širšuolių lizdas*: *Nepaliesk širšuolių lizdo, bo sugils* An, *Jau tas mūsų Izidorius tikras širšių kulešius* Skr, *Bėk nuo manęs, anava širšių kulis, tai tu* Bgt.

Ne tokios agresyvos kaip širšės yra vapsvos – jos gelia tik tada, kai sutrukdoma maitintis arba lendama prie jų lizdo. Rasta keletas lyginamųjų frazeologizmų, kuriuose piktas žmogus lyginamas su vapsva arba vapsvų lizdu (vapsvų makiu): *Piktas kaip vapsva* Pn, *Pikta kaip alkana vapsva* Marc, *Ta merga [pikta] kaip vapsvų makis* Kair. Prie šių lyginamųjų frazeologizmų galima priskirti ir *Narvingas kap vapsa* DrskŽ 441 – greit susierzinantis, supykstantis. Frazeologizmas *vapsvų kulis* Pnd, Alk, kaip ir minėtieji daiktavardiniai frazeologizmai su *širše*, pavadina pikčiurną – nuolat pykstantį, nesugyvenamą žmogų.

Piktas žmogus gretinamas ir su kitais, galinčiais įkasti vabzdžiais – muse, uodu ir skruzdėle. Pastebėta, kad musės būna piktos prieš lietuį ir rudens metu – tada skaudžiai kanda gyvulius ir žmones. Užfiksuoti du lyginamieji frazeologizmai su *muse*: *Pikta kaip rudenį musė* LTs V 114, [...] *piktas lyg musė prieš lietuį* Avyž. Pikti būna ir kraujo ištroškę uodai arba savo lizdą ginančios skruzdėlės. Rasta po vieną lyginamąjį frazeologizmą su *uodu* ir *skruzdėle*: *Piktas šiandien jis kaip uodas* NdŽ, *Pikta kaip skruzdėlė* Lp.

Frazeologizmais su vabzdžių pavadinimais nusakomos ir kitos neigiamos žmogaus ypatybės. **Kvailumas, neišmanymas, nerimtas elgesys** siejamas su utėlių turėjimu: *utėlių turi* Dkš, *utėlių pilnas* Trgn „visai kvailas“, *utėlės virba pakaušyje* Ds „apie nesubrendėlį, pienburnį“. Proto menkumą pabrėžia gretinimas su *muse*: *Protas [menkas] kai musios* Švnč. Musė taip pat simbolizuoja **tingumą** – tinginiui taikomas frazeologizmas *musės brolis* Skr. Tarakonai ieškodami maisto sugeba pralįsti pro bet kokį plyšį, todėl **landus**, visur lįsti mėgstantis žmogus lyginamas su tarakonu: *Jis landus kaip tarakonas* Sruog. **Vienišumui** apibūdinti pasitelkiami lyginamieji frazeologizmai su *bimbalu* ir *muse*: *Vaikų neturi, ans vienas pats kaip bimbalas* Sd, *Liko viena kaip musia* Skdt. **Nedorėlis, niekšas** asocijuojasi su utėle – niekingu parazitą, besimaitinančiu krauju ir platinančiu ligas. Tai rodo pasakymai *velnio utis* „nedorėlis“ Šts, *Komunistas tai [nedoras] kaip utėlė, o katro gi utėlė gera?* Šmn.

Uodai yra smulkūs, nežymus padarai, todėl **smulkmeniškam**, per daug dėmesio į smulkmenas kreipiančiam žmogui taikomi frazeologizmai *uodą iškošti* ŠR, *uodus išžįsti* Bit, *uodus košti* K, *uodus perkošti* Sut, *uodus žaboti* Mrj „kreipti dėmesį į smulkmenas, būti smulkmeniškam“. Toks žmogus pernelyg vertina nereikšmingus, menkus dalykus, bet ignoruoja tai, kas svarbiausia: *Aklieji vadai, jūs iškošiate uodą, o praryjate kupranugarį* ŠR. *Vienas ant visko numoja, kitas ir uodus žaboja* Mrj.

Nedidelė dalis frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais apibūdina teigiamas žmogaus ypatybes. **Darbštus** žmogus gretinamas su bite ir skruzdėle: *Darbšti kaip bitė* SkrT 62, KrvP (Mrk), TŽ III 384, *Moteris namuose – [darbšti] kaip bitelė motinėle* AED 278, *Darbšti kaip skruzdėlė* TŽ III 384, KrvP (Mrk), *Darbšti kaip skruzdė* DŽ1, *Tas žmogus darbštus kaip*

skruzdīs KlvrŽ. Bitė ir skruzdėlė yra darbštumo simboliai. Tai bendruomeniniai vabzdžiai, kurie nuolatos dirba: rūpinasi lizdo statyba, prižiūri perus, ieško maisto ir kaupia jo atsargas. Su bite, prisirinkusia nektaro, lyginamas **ramus** žmogus: *Ramus kaip bitis ratuota* Šts. Apie **šauņų** vyrą, keliantį susižavėjimą savo darbu ar geromis savybėmis, sakoma: *Vyras [šauņus] kaip bitė* Krok. **Linksmas** žmogus gretinamas su spalvingu ir judriu vabzdžiu – drugiu: *Linksmas kaip drugys* rš.

Norint pabrėžti žmogaus **gerumą, gailestingumą**, vartojami metaforiniai frazeologizmai *musės nenukriaus, muselės nepalies*. Juose žmogaus gerumas gretinamas su jo nesugebėjimu nukriausti tokio mažo, įkyraus ir ligas platinančio kenkėjo kaip musė: *Žmogus tiesios dūšios... musės be reikalo nenukriaus* Balt, *Tu gi pažįsti mano Petrelį. Jis – muselės nepalies* Sruog. Šiuos frazeologizmus galima laikyti bendrybėmis, kadangi jie turi atitikmenis kitose kalbose: angl. *wouldn't hurt a fly*, rus. *мышь не обидум*, lenk. *muchy by nie skrzywdził*, pranc. *il ne ferait pas de mal à une mouche*, ispan. *no haría daño a una mosca* (Telija 2010, 389–390)

Apibendrinimas. Žmogaus vidines ypatybes nusakantys frazeologizmai sudaryti su pusės vabzdžių pavadinimais: širšės, vapsvos, bitės, musės, skruzdėlės, drugio, utėlės, uodo, tarakono, bimbalo. Frazeologizmai su *musė* nurodo įvairias ypatybes: piktumą (2), gerumą, gailestingumą (2), kvailumą (1), tingumą (1), vienišumą (1). Frazeologizmai su *širše* (12) ir *vapsva* (4) perteikia tik piktumą. Frazeologizmai su *bite* žymi teigiamas ypatybes: darbštumą (2), ramumą (1) ir šaunumą (1). Frazeologizmai su *skruzdėle* nusako ne tik darbštumą (3), bet ir piktumą (1). Frazeologizmai su *drugiu* siejami su linksmumu (1). Likusieji frazeologizmai su nemalonių, bjaurių vabzdžių pavadinimais nusako neigiamas ypatybes: su *utėle* – kvailumą (2), nedorumą (2), nerimtą elgesį (1); su *uodu* – smulkmeniškumą (5) ir piktumą (1); su *tarakonu* – landumą (1); su *bimbalu* – vienišumą (1).

2.6. Kiekio nusakymas

Kiekį žymi 6 proc. visų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Pagal reikšmes juos galima suskirstyti į kelias grupes: reiškiantys didelį, mažą, pakankamą kiekį ir ko nors stoką.

Dauguma šios grupės frazeologizmų nusako **didelį kiekį**, kadangi vabzdžiai paprastai laikosi ne po vieną, o gausiomis kolonijomis, spiečiais. Šiltuoju metų laiku ant augalų galima pastebėti įsikūrusias ištisas kolonijas amarų, todėl dideliu ko nors skaičiui perteikti taikomas frazeologizmas *gyvas amaras* „daugybė“: *Musių – gyvas amaras* Prn, *Tų ano vaikų gyvas amaras* Varn. Lyginamuosiuose frazeologizmuose amarai žymi didelį kiekį varnų, uogų ir

vaikų: *Pilnos medžių viršūnės varnų kaip amaro: turbūt bus lytaus Plv, Uogų kaip amaro – visa žemė lyg marška nuklota Krėv, Vaikų kaip amaro Ds.*

Tūkstantinėmis kolonijomis gyvena skruzdėlės. Paprastai su skruzdėlėmis ir skruzdėlynais lyginama daugybė, minios žmonių: *Tę yr jų nemažai – kai skruzdžių Jrb, Vietomis [žmonių] it skruzdžių knibždynai rš, Ar Malburgas, ar Klaipėda senoji kaip skruzdynai pilni žmonių Kudir.* Užfiksuotas vienas lyginamasis frazeologizmas, kuriame skruzdėlės nusako didelį skaičių veršelių: *Teliukų – kap skrudėlių an skrudėlyno Aps.*

Musės, uodai ir skėriai yra vislūs vabzdžiai, skraidžiojantys spiečiais. Jų pavadinimai pasitelkiami norint perteikti žmonių gausybę: *Vailionies vaikų kap musių buvo Lp, Visur tų žmonių kaip musių pilna Šmn, Žydų Pandėly buvo tirštai, keip musių Pnd, Draugų turi kai musių – tep ir eina DrskŽ 219, Žmonių – kaip varmų Kv, Jų tę kap šarančios Lš.* Vislumu pasižymi tarakonai, lyginamuosiuose frazeologizmuose jie nusako greitai atsiradusį didelį kiekį: *Prisiveisė kai tarakonų Sln, Mažųjų karčemėlių priviso kaip tarakanų užpečkyje A 1884, 190.* Vasarą pradeda skraidyti bimbalai, todėl su jais lyginamas pagausėjęs piršlių skaičius po Devintinių: *Po Devintinės atsirado piršlių kaip vasarą bimbaly Žem.*

Gausybės įspūdį sukelia lyginamieji frazeologizmai su *blusa* ir *utėle*. Šie parazitai gausiai apninka žmones ir gyvulius. Su šuns blusomis gretinamas didelis kiekis įvairių objektų: *Pas turtingą giminių kaip pas šunį blusų Jnš, Pas jį pinigų kaip pas šunį blusų Jabl, Griekų pas jį kaip pas šunį blusų KrvP (Ut), Išeinu: girtų kaip, atsiprašant, šunies pauodegy blusų – tokia galybė LVP 306 (Lž).* Lyginamieji frazeologizmai su *utėle* nurodo daugybės pinigų turėjimą: *Mes pinigų kap kiaulė utėlių Gs, Turi anys pinigų kai utėlių KltŽ 371.*

Frazeologizmai su *utėle* ir *muse* gali žymėti ne tik didelį, bet ir **mažą kiekį**. Frazeologizmuose *per žydo utį* „visai mažai, trupučiuką“, *per utėlę* „tik truputį trūksta“ mažas kiekis prilygsta utėlės dydžiui: *Pamažink per žydo utį Ggr, Dar sukelkim rąstą per žydo utį Šts, Per utėlę būtų svaras Krkl.* Nedidelis valgio kiekis frazeologizme *musė skrisdama su sparnais nusineštų* „labai nedaug (apie valgį)“ nusakomas taikant litotę – meninį sumažinimą: *Musė skrisdama su sparnais galėjo visą valgį nusinešti: nebuvo ko valgyti, nė žiūrėt! Antz. Pakankamą kiekį* valgio perteikia frazeologizmas *paskutinė musė dar neužšiko* „dar yra, nepasibaigė“: *Valgyk, ko čėdiji – juk paskutinė musė dar neužšiko Jrb.*

Įvairūs lyginamojo frazeologizmo *išėjo kaip musę kandęs* „be nieko“ variantai žymi ko nors **stoką**: *Išeinam kaip musę kandę Trein, [...] išdūlinęs laukan it musę kandęs Bs, Išsižiojo tik ir paliko kaip musę kandę Čiurl, Ponas it musę krintęs išdūlino iš žmogaus namų Cvir.* Musė – smulkus, jokios vertės neturintis padaras, todėl nieko negavimui perteikti pasitelkiamas frazeologizmas *musę kandęs* „be nieko“: *Kiti pikti parlermavo namo musę kandę Vaižg.* Kitas

bevertis padaras – blusa. Nieko neturint sakoma: *tik blusa pašonėj* Ds. Laiko neturinčiam žmogui nusakyti vartojamas frazeologizmas *blusos dygsta* „neturi laiko“: *Man blusos dygsta, taip laiko neturiu, o čia valgyt virk!* Mlt.

Apibendrinimas. Kiekį žymintys frazeologizmai sudaryti su *musės, blusos, utėlės, skruzdėlės, amaro, tarakono, uodo, bimbalo, skėrio* pavadinimais. Frazeologizmai su *muse* nurodo visas kiekio reikšmes: ko nors stoką (5), didelį (5), mažą (1) ir pakankamą (1) kiekį. Frazeologizmai su *blusa* apibūdina didelį kiekį (4) ir ko nors stoką (2), su *utėle* – mažą (2) ir didelį (2) kiekį. Likusieji frazeologizmai sudaryti su *skruzdėle* (4), *amaru* (5), *tarakonu* (2), *uodu* (1), *bimbalu* (1), *skėriu* (1) nusako tik ko nors gausybę.

2.7. Įvairių dalykų pavadinimai

Likusi dalis frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais nusako įvairius dalykus: vietą, augalus, daiktus, maistą, žaidimus. Kadangi jų yra mažai (1 proc.), jie sudėti į vieną semantinę grupę.

Frazeologizmas *per utėlės ragočių* „čia pat, netoli“ žymi čia pat esančią, artimą **vieta**, apimančią utėlės „kūlverstį“: *Per utėlės ragočių, toliau nenužengia* Dkš. Kiti frazeologizmai su *utėle* nurodo **lakišiaus ir lakišiaus sėklų** pavadinimus: *žydo utėlė* Pgr, Kv; *žydų utis* Vks, Yl; *ubago utėlės* Krž. Lakišius yra piktžolė, kurios skiriamasis požymis – labai kibios sėklos: *Ėjau tiesiai par dirvą, o apkibau toms žydo utėlėms!* Kv, *Tos ubago utėlės visur kimba* Krž. Pagal šį požymį lakišiaus sėklos lyginamas su utėlėmis: utėlių paprastai turėdavo vargšai, tarp kurių pasitaikydavo ir žydų tautybės žmonių.

Kulkos pavadinimą žymi frazeologizmas *švino bitė*: *Prie žemės prisiplojęs išgirdo, kaip švino bitės segasi į kluono sieną* Zur. Jis yra ryškios semantinės motyvacijos, kulka ir bitė gretinamos pagal du bendrus požymius: 1) ėjimo – abi greitai juda; 2) garso – kulka, lėkdama skleidžia garsą, panašų į bitės zvimbimą. **Krienus** pavadina frazeologizmas *širšūno medus*: *Ar nenori širšūno medaus?* End. Tiesiogine reikšme pavartotas junginys *širšūno medus* reiškia neegzistuojantį dalyką, kadangi širšės neneša medaus. Frazeologizmas sudarytas pagal aštrumo motyvaciją: širšės skaudžiai gelia, o valgant krienus juntamas gailus, aštrus skonis. Frazeologizmas *bitelės vaišės* Skdv apibūdina suaugusiųjų vikrumo išbandymo **žaidimą**: atsisėdęs vyras laiko alaus puodelį ir stengiasi jį perduoti kitam, netoli sėdinčiam vyrui, o

moterys susikibusios rateliu bėga per jų tarpą ir bando sukliudyti. Moterys bėgdamos dainuoja:
*Šok ratelio, bitele, neduok vyram gerti / Šok ratelio, pilkoji, tegul jie sau verkia.*¹⁶

Apibendrinimas. Įvairius dalykus nusakantys frazeologizmai sudaryti su *utėle*, *bite* ir *širše*. Frazeologizmai su *utėle* nurodo lakišiaus ir lakišiaus sėklų pavadinimus (3) bei artimą vietą (1). Frazeologizmai su *bite* žymi kulkos (1) ir žaidimo (1) pavadinimus, o frazeologizmas su *širše* – krienų (1) pavadinimą.

---

¹⁶ Remiamasi Lietuvos nacionalinio kultūros centro pateikta vaizdo medžiaga, prieiga internete: https://www.youtube.com/watch?v=9iRz5vok7Vw&list=PLE_HzqQ1wkCUZT0K1Ikd4W78V1LIJi8m&index=17&t=0s (žiūrėta 2019-05-09).

3. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais struktūros požiūriu

Paprastai frazeologizmai pagal struktūrą skirstomi į dvi pagrindines grupes: žodžių junginio ir sakinio formos (Kalinauskas 1974, 93; Jakaitienė 1980, 108–111; Barauskaitė 36–40; Drotvinas 1987, 74; Arsenteva 1989, 10; Šanskij 1996, 80). Tokio skirstymo laikomasi ir šiame darbe. Dauguma frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais yra žodžio junginio formos (92 proc.) ir tik nedidelė dalis – sakinio (8 proc.). Tolesnėje darbo dalyje pateikiami frazeologizmų struktūros modeliai.

3.1. Junginio formos frazeologizmai

Junginio formos frazeologizmai savo formaliąja struktūra beveik nesiskiria nuo laisvųjų junginių, todėl nesudaro atskiro sintaksinių junginių tipo (Drotvinas 1987, 74; DLKG 2006, 483). Frazeologizmai, pagal dėmenų tarpusavio santykį, kaip ir laisvieji junginiai, gali būti skirstomi į prijungiamuosius, sujungiamuosius ir lyginamuosius (Jakaitienė 1980, 108–111; Barauskaitė 1982, 37–40; Drotvinas 1987, 74).

Verta pažymėti, kad nerasta sujungiamųjų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais, t. y. tokių frazeologizmų, kurių dėmenys būtų sintaksiškai lygiaverčiai, pvz.: *galvomis kojomis Varn* „ropomis (apie girtą)“, *nei ačiū nei sudiev* LnkV, Trein „nemandagumui nusakyti“, *aprengia ir nurengia* Bub „apkalba“.

3.1.1. Prijungiamieji frazeologizmai

Prijungiamųjų frazeologizmų dėmenys yra susieti prijungiamuoju ryšiu: pagrindinis sintaksiškai svarbesnis dėmuo prisijungia kitus, sintaksiškai priklausomus, dėmenis. Prijungiamuosius frazeologinius junginius, kaip ir laisvuosius, pagal pagrindinio dėmens žodžio klasę galima smulkiau skirstyti į veiksmažodinius, daiktavardinius, būdvardinius,rieveksminius, skaitvardinius junginius. Lietuvių kalboje daugiausia veiksmažodinių ir daiktavardinių frazeologizmų, tuo tarpu būdvardinių,rieveksminių ir skaitvardinių frazeologizmų užfiksuota daug mažiau (Jakaitienė 1980, 109–110; DLKG 2006, 483). Tokią tendenciją rodo ir frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais – rasti 35 veiksmažodiniai, 25 daiktavardiniai frazeologizmai, 1 būdvardinis ir nė vienorieveksminio ar skaitvardinio frazeologizmo.

3.1.1.1. Veiksmožodiniai frazeologizmai

Veiksmožodinių frazeologizmų pagrindinis dėmuo – asmenuojamoji arba neasmenuojamoji veiksmožodžio forma (bendratis, dalyvis, padalyvis, pusdalyvis). Priklausomuoju dėmeniu paprastai eina daiktavardžių linksnių formos, prielinksninės konstrukcijos ir prieveiksmiai (Jakaitienė 1980, 109; Arsenteva 1989, 11). Veiksmožodiniai frazeologizmai sudaro 6 proc. visų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais.

Veiksmožodinių frazeologizmų struktūros modeliai:

- **N + V (17):**

utis rodyti Trš „atvykti“; *uodą iškošti* ŠR, *uodus išžįsti* Bit, *uodus košti* K, *uodus perkošti* Sut, *uodus žaboti* Mrj „būti smulkmeniškam“; *utėles šerti* Vlkv, Jnš, *utėles papenėti* Adm, *utėles pašerti* Jnš „vargti, skursti“; *utėlę nuryti* Mrc „godžiai valgyti“; *utėlių turėti* Dkš „būti kvailam“; *bites pašluostyti* 1. rš „patikrinti avilius“, 2. Dauk „išimti medaus“; *muses pančioti* Švnč juok. „neturėti darbo“; *muses vaikyti* Grv „nesmarkiai, neskaudžiai mušti“; *musės nenuskriaus* Krėv, Balt, *muselės nepalies* Sruog „geras, gailestingas“; *amaru kristi* KrvP (Mrk) „turėti neigiamos įtakos“;

- **V + Prep + N + N (6)**

[*bartis, ginčytis, peštis, pyktis*] *dėl gylio žarnų* Skdt, Dbk, *dėl musės žarnų* Mžš, Šmn, *dėl mašalo žarnų* (LRT-Rm) *už gylio žarną* Jž „dėl niekų, dėl menkos priežasties“; [*pamažinti*] *per žydo utį* Šts, Ggr „visai mažai, trupučiuok“; [*žengti*] *per utėlės ragočių* Dkš „būti čia pat, netoli“;

- **Prep + N + N + V (2)**

ant pilvo blusą užmušti Ob „smarkiai, sočiai prisivalgyti“; *į kailį utėlę įsileisti* Klp „susidėti su įkyriu žmogumi“

- **N + Dal (2)**

musę kandęs Vaižg „be nieko“; *bitės įgelta* Pn „nėščia“;

- **N + Pad (1)**

bitino ieškant Vb „(eiti) svyrinėjant girtam“;

- **N + V + N (1)**

muses gaudyti akimis Grž „žvalgytis, dairytis“;

- **N + Inf + V (1)**

utį mušti gali Šts „apie prastą pievų žolę“;

- **N + V + Pad** (1)

utėlę matytum bėgant Grš „apie prastą pievų žolę“;

- **V + Prep + N** (1)

[*trūksta*] *per utėlę* Krkl „tik truputį“;

- **Part + N + Inf** (1)

tik utėles ganyti Grv „apie prastą pievų žolę“;

- **N + V + Conj + V** (1)

utėlę paleisi ir sugausi Pls „apie prastą pievų žolę“;

- **Prep + N + V + N + V** (1)

ant pilvo gali utėlę užmušti Trg, Žg, Škn „smarkiai, sočiai prisivalgyti“;

Apibendrinimas. Beveik pusė veiksmažodinių frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais – dvinario modelio N + V junginiai, nusakantys ypatybių, būsenų, veiksmų ir veiksmo aplinkybių pavadinimus. Šio modelio frazeologizmų priklausomojo dėmens forma yra daiktavardžio galininkas, rečiau – kilmininkas ir įnagininkas.

Kitas produktyvus veiksmažodinių frazeologizmų modelis V + Prep + N + N sudarytas su savo tiesioginę leksinę reikšmę išlaikančiu veiksmažodžiu. Visas frazeologinis centras yra perkeltas į to veiksmažodžio valdomą prielinksninę konstrukciją: daiktavardžio kilmininką ir prielinksni *dėl* su kilmininku arba prielinksni *už* su galininku (žymi priežastį), daiktavardžio kilmininką ir prielinksni *per* su galininku (žymi kiekį ir vietą).

Likusieji struktūros modeliai yra ne tokie produktyvūs. Jų priklausomieji dėmenys – daiktavardžių linksniai ir prielinksninės konstrukcijos. Pastebėta, kad veiksmažodiniai frazeologizmai paprastai sudaromi su asmenuojamaisiais tranzityviniais veiksmažodžiais, reikalaujančiais tiesioginį veiksmo objektą reiškiančio daiktavardžio galininko, o neigiamieji veiksmažodžiai – daiktavardžio kilmininko. Tik kelių frazeologizmų pagrindinis dėmuo yra neasmenuojamosios veiksmažodžių formos: dalyvis, padalyvis arba bendratis.

3.1.1.2. Daiktavardiniai frazeologizmai

Daiktavardinių frazeologizmų pagrindinis dėmuo yra daiktavardis. Jis paprastai sudaro junginius kartu su derinamuoju pažymimuoju žodžiu (būdvardžiu, dalyviu, įvardžiu, skaitvardžiu), su daiktavardžio kilmininko linksniu arba kartu su prielinksninėmis konstrukcijomis (Jakaitienė 1980, 110; Arsenteva 1989, 21). Daiktavardiniai frazeologizmai sudaro 4 proc. visų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais.

Daiktavardinių frazeologizmų struktūros modeliai:

- **N + N (24)**

utėlių nuograuža Pkn, *utėlių išpera* Jnš, *utėlių papjova* Slk, *utų nuoėda* Škn, *utų nuopisa* Varn, *utėlių graužtas* Kt „apsileidėlis, skurdžius“; *vargo bitė* Žem, Krž, Užv „varguolis“; *utėlės maršu* Šll, Grdm, *utėlės risčia* Krš „lėtai“; *velnio utis* Šts „nedorėlis“; *širšių kulešius* Skr, *širšių kulis* Bgt, *vapsvų kulis* Alk „pikčiurna“; *širšuolių lizdas* An „įpykę žmonės“; *svirplių katė* Rt „sudžiūvusi, liesa moteris“; *musių vanagas* Alk „sudžiūvėlis“; *musės brolis* Skr „tinginys“; *musių baubelis* Vlkv „silpnas žmogus“; *bitelės vaisės* Skdv „toks žaidimas“; *švino bitė* Zur „kulka“; *žydo utėlė* Pgr, Kv, *žydu utis* Vks, Yl, *ubago utėlės* Krž „lakišius, lakišiaus sėklos“; *širšūno medus* End „krienai“;

- **Adj + N (1)**

gyvas amaras Prn, Varn „daugybė“;

Apibendrinimas. Daiktavardiniai frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais nepasižymi sudėtinga ar įvairia struktūra. Visi frazeologizmai yra dvinariai (N + N), jų pagrindinis dėmuo prisijungia kito daiktavardžio kilmininką. Šios struktūros modelio frazeologizmai dažniausiai nusako žmogaus būdą ir išvaizdą, rečiau – aplinkybių, daiktų, augalų, maisto ar žaidimų pavadinimus.

Užfiksuotas tik vienas dvinaris daiktavardinis frazeologizmas su prie jo prijungtu derinamuoju būdvardžiu (*gyvas amaras*), nors modelis Adj + N yra plačiai paplitęs frazeologijoje. Pažymėtina, kad pagal šį modelį su būdvardžiu *gyvas* dažnai sudaromi daiktavardiniai frazeologizmai, reiškiantys „labai daug, daugybė“, pvz.: *gyvas perkūnas* Brb, *gyvas galas* Klvr, Mrj, Pvn, Prn, KzR, Trš, Bor, *gyvas kelmas* Grdm, *gyvas šėtonas* Pln, Vvr, *gyvas vilkas* Skdv, *gyvas žaltys* Trk ir pan.

3.1.1.3. Būdvardiniai frazeologizmai

Būdvardinių frazeologizmų pagrindinis dėmuo – būdvardis. Jis prisijungia daiktavardžių linksnių formas arba prielinksnines konstrukcijas (Jakaitienė 1980, 110). Frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais pagrindiniu dėmeniu retai eina būdvardis – užfiksuotas tik vienas frazeologizmas *utėlių pilnas* Trgn „apie visai kvailą“. Jis žymi vidinę žmogaus ypatybę ir yra dvinarės struktūros: būdvardis prisijungia daiktavardžio kilmininko linksnį.

3.1.2. Lyginamieji frazeologizmai

Didžioji dalis (82 proc.) frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais yra lyginamojo žodžio junginio formos. Lyginamuosius frazeologizmus lengva atpažinti pagal jų bendrą struktūrinį požymį – lyginamuosius jungtukus: *kaip, it, lyg, kiek, nei, negu, nelyginant, tarytum, tartum, tarsi*. Lyginamuosiuose frazeologizmuose su vabzdžių pavadinimais dažniausiai vartojamas jungtukas *kaip (kai)*, rečiau – *it, lyg, lygu, tarytum, tartum*.

Nesutarimų kelia klausimas, ar lyginamasis frazeologizmas yra vienanarės ar dvinarės struktūros, t. y. ar į frazeologizmo sudėtį, kartu su jungtuku, įeina tik dėmuo, nusakantis lyginimo vaizdą (*kaip musė į batvinius*), ar taip pat reikia įtraukti lyginimo aspektą (*įkrito kaip musė į batvinius* Rk „vargsta, skursta“). Vosylytė (1983, 213–215; 1985, 4) teigia, kad dauguma lyginamųjų frazeologizmų yra vienanariai, o lyginimo aspekto žodžiai dažniausiai yra leksiškai ir gramatiškai savarankiški, todėl neįeina į frazeologizmo struktūrą ir tik sudaro jo būtinąją aplinką. Pavyzdžiui, lyginamajame frazeologizme *ruošiasi it gervė į dausas* SkrT 19, PPr 412 veiksmazodį *ruošiasi* Vosylytė priskiria ne frazeologizmo struktūrai, o jo aplinkai: *ruošiasi* išlaiko savo leksinę reikšmę ir atlieka veiksmazodinę funkciją, kai tuo tarpu *it gervė į dausas* turi leksinę reikšmę „ilgai“ ir yra prieveiksminės funkcijos (Vosylytė 1985, 4).

Kiti lingvistai (Jakaitienė 1980, 111; Arsenteva 1989, 19–20; Jasiūnaitė 1996, 6) yra priešingos nuomonės – frazeologizmu laiko visą lyginamąjį junginį. Svarbiausias frazeologizmo kriterijus yra pastovumas, pastovų lyginimą reiškia visas lyginamasis junginys, o ne viena jo dalis. Be to, lyginimo aspekto žodžiai (Vosylytės vadinami būtinąja aplinka) struktūriniu požiūriu yra pagrindiniai – jie nulemia frazeologizmo atliekamą funkciją sakinyje.

Šiame darbe laikomasi nuomonės, kad lyginamasis frazeologizmas yra dvinarės struktūros. Darbe pateiktos lyginamosios konstrukcijos yra pačios autorės išvestos iš FŽ, PŽ ir VLKP pateiktų iliustracinių pavyzdžių, nes žodynuose į lyginamųjų frazeologizmų struktūrą nėra įtraukiami lyginamojo aspekto dėmenys, jie tik nurodomi skliausteliuose šalia reikšmės paaiškinimo.

Lyginamuosius frazeologizmus priimta skirstyti į dvi grupes: veiksmazodinius ir būdvardinius (Arsenteva 1989, 19–20, 30–31; Jasiūnaitė 1996, 6; Kunin 1996, 139, 166).

2.1.2.1. Veiksmožodiniai lyginamieji frazeologizmai

Lyginamasis frazeologizmas, kurio lyginimo aspekto dėmenį sudaro veiksmožodis (kartais jį atstojantis ištiktukas arba žodžių junginys su veiksmožodžiu), yra laikomas veiksmožodiniu. Veiksmožodiniai frazeologizmai paprastai atlieka prieveiksminę funkciją, t. y. pakeičia tam tikrus prieveiksnius, rečiau – veiksmožodinę funkciją (Vosylytė 1983, 215; Jasiūnaitė 2010, 365–366). Veiksmožodiniai lyginamieji frazeologizmai sudaro didelę dalį visų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais – 63 proc.

Veiksmožodinių lyginamųjų frazeologizmų struktūros modeliai:

- **V + Comp + N + Prep + N** (123):

į (36):

lenda kaip musė į išrūgas J I 622, Šl „skubiai nori tekėti“; *įsikraustė kaip utėlė į kailinius* PPr 360 (Alvt) „nepageidaujamai“; *įkrito kaip musėlė į išrūgas* Pt, Žem, *įkrito kaip musė į barščius* Paukš, *įkrito kaip musė į batvinius* Rk, *įklimpo kaip musė į išrūgas* PPr 359 (Ds), *įkliuvo kaip širšė į garadus* Škn, *įkrito kaip musė į išrūgas* Mrk, *papuolė kaip musis į vortinklį* Trkn, *vargsta kaip bitės į aulį* LTs V 196 (Klp) „vargsta, skursta“; *ūžia kaip bitys į aulį* NmŽ, *zirzia kaip kniuisis į ausį* Varn, *zyzia kaip kuisis į ausį* Mžk, *rėkia kaip varmas į ausį* Šv „garsiai, įkyriai“; *ropoja kaip utėlė į Biržus* KIK 42, 73 (RdN), *velkas kaip utėlė į šašą* Krp, *kuša kaip utis į Varšuvą* KlviŽ, *slenka kaip utis į Varšuvą* Pln „lėtai, pamažu“; *įsivėlė kaip utėlė į baroną* Snt, *įsimalino lyg svirplys į plyšį* Šk „smarkiai“; *sulėkė lyg musės į puodynę* LTR „greitai“; *lenda kaip vapsva į medų* An, *lenda kaip vapsva į akis* LSP 170 (Lkm), *lenda kaip kuisis į akis* Dauk, *limpa kaip bitės į medų* Ds, *limpa kaip musės į medų* Plm, Krok, *lenda kaip blakė į sienotarpį* Pp, *lenda kaip musė į akis* Sk, *lenda kaip sparva į akis* Prk, *lenda kaip uodas į subinę* LVP 441 (Jnš), *lenda kaip uodas į akį* Šl, Pkp, *lenda kaip utėlė į skrandą* ZnŽ III 533 (Snt), *smelkiasi kaip musė į smalą* Mrj, *veržiasi kaip musė į medų* Myk-Put, *kabinasi kaip utėlė į apykaklę* PPr 363 (Vlkv), *įsisegė kaip utėlė į skrandą* Šk, ZnŽ III 533 (Snt) „įkyriai“;

po (30):

sujudo kaip skruzdėlės po lietaus Žem „smarkiai“; *lenda kaip utėlė po šašu* Dkš „įkyriai“; *kruta kaip utėlė po šašu* ZnŽ III 248 (Šk), Erž, Jž, *kirba kaip utėlė po šašą* J II 123, *kirba kaip utis po šašą* Kv, *juda kaip utis po šašo* Užv, *kuša kaip utis po šašu* Vvr, *kirba it utis po šašu* LTs V 266, Valanč, *virbžda kaip utis po šašu* J, *rusinėja lyg utėlė po skrandą* Snt, *eina kaip utis po šašu* Kl, *tupinėja kaip musia po degutą* Km, *kuša kaip žiogas po karvašūdį* Vks, *kušta kaip utėlė po plaukus* Lg, *terlenas kaip utėlė po plaukus* LSP 96 (Grz) „lėtai, pamažu“; *straksi lyg*

blusa po antį PPr 416 (Plv), šokinėja kaip blusa po viduaslį Vj, stikena kaip žiogai po pievą Ds „greitai“; išnyko kaip bitės po žiemos KrvP (Mrk) „nežinia kur“; vizginėja kaip musia po išrūgas Sb „nuolat vaikštinėja aplink, sukinejasi“; vargsta kaip musė po išrūgas rš, vargsta kaip musėlė po išrūgas Žem, Š, vargsta kaip musys po paplavas Pkl, vargsta kaip utėlė po šašu Šmk, Simon, Erž, skursta kaip utėlė po šašu Igl, Plv, vargsta kaip utis po šašo Prk „vargsta, skursta“; tūno kaip utėlė po šašu Rk „ramiai, ilgai“; čirškia kaip svirplys po kaminu KrvP (Šk), zyzia kaip uodas po ausim Snt „įkyriai, garsiai“; ieško kaip utėlių po galvą Snt „atidžiai“;

prie (12):

limpa kaip musė prie medaus JT 451, prilipo kaip bitė prie medaus LPP I 345 (VI), LPP I 345 (Všv), prilipo kaip musė prie medaus Mrk, puola kaip bitės prie medaus BržT 311, LPP I 345 (Brž), kimba kaip bitė prie medaus Št, LPP I 345 (Pn), kimba kaip musėlės prie medaus Žem, kimba kaip vapsos prie medaus Krt, puola kaip vapsva prie medaus Prk, lenda kaip bitė prie medaus LPP I 345 (VI), prikibo kaip utėlė prie marškinių PPr 408 (Btg), pristoją kaip bimbaldas prie arklio Slnt „įkyriai“; sulėkė kaip širšuoliai prie medaus Smn „greitai“;

ant (11):

straksi lyg žiogys ant kupsto Skr „greitai“; selėja kaip musia ant medaus Vžns „pasalomis“; staisosi kaip blusa ant aksomo PnmA, įsiknėboja kaip musia ant lipdžiaus Sb „smarkiai“; aplipo kaip sartėlės ant pilvo Lš „visu būriu“; limpa kaip musės ant smalos Dkš, puola kaip bitės ant medaus LPP I 345 (Bsg), puola kaip musės ant medaus Dk, Valanč, KrvP (Jnš), Dk, puola kaip musėlės ant medaus Žem, lenda kaip musė ant medaus Gs „įkyriai“; tūras kaip utis ant kalnieriaus Krp „atkakliai“;

per (9):

eina kaip utėlė per bambą KrvP (Ndz), (Klm, Mrk), eina kaip utėlė per pilvą Būg, velkas kaip utėlė per kailinius Up, eina kaip utėlė per zerkolą KrvP (Srv), eina lyg utėlė per marškinius KrvP (Alvt), juda kaip utėlė per pilvą LVP 327 (Kair), lipa kaip utėlė per bambą TŽ III 388, lervoja kaip musia per medų Vžns „lėtai, pamažu“; landžioja kaip utėlė per šašą Grv „įkyriai“;

prieš (7):

mašaluoja kaip uodai prieš lietų Trgn „nuolat, be paliovos“; lenda kaip musės prieš lietų Jnš „įkyriai“; kušėjo kaip skruzdės prieš lietų rš „smarkiai“; dingo kaip uodas prieš lietų KrvP (Antš) „greitai“; parpia it parplys prieš lietų Skd, zvimbia kaip bimbaldas prieš lietų LPP I 341 (Vdkt) „garsiai, įkyriai“; apspito kaip mašalos prieš lietų Mrk „visu būriu, iš visų pusių“;

už (5):

stvarsto kaip uodą už uodegos DrskŽ 428 „nesmarkiai, nenoriai“; landžioja kaip utėlė už kalnieriaus LzŽ 276 „įkyriai“; imasi kaip utėlė už šašą LTR, laikosi kaip utėlė už šašo Vlk

„atkakliai“; *gyvena kaip svirplys už pečiaus* KrvP (Grš) „gerai“;

apie (4):

sukasi kaip bitė apie žiedą Jz, PPr 418, *zuja kaip musė apie šūdą* Jrb „nuolat vaikštinėja aplink, sukinėjasi“; *birbia kaip musė apie medų* PPr 389 (Lkš), *zyzia kaip musė apie nosį* Jnš „įkyriai, garsiai“;

iš (4):

neiškrapštysi kaip utėlės iš kailio LVP 80 (Ps), Sln, *nebeiškrapštysi kaip uties iš kailinių* Valanč „niekaip, jokių būdu“; *išmetė kaip musę iš barščių* Mrj, Ppl „lengvai“; *išpuolė kaip širšiniai iš drevės* Erž „visu būriu, triukšmingai“;

aplink (1):

zirzia kaip musėlė aplink ausis Vvr „įkyriai, garsiai“;

be (1):

išnyko kaip bitės be bitino Dkš „nežinia kur“;

nuo (1):

nenukrapštysi kaip utėlių nuo šašo Trs „niekaip, jokių būdu“;

skersai (1):

eina kaip utė skersai nugaros KrvP (Mrj) „lėtai, pamažu“;

su (1):

tyli kaip Martynas su bitėmis TŽ III 376 „visiškai nekalba“;

- **V + Comp + N** (87):

lakioja kaip vapsa Drsk, *zirzinėja kaip vapsva* Vaižg, *bizda kaip byzdėlė* Rš, Ds, *blaškosi kaip peteliškė* OG 288, *sekioja kaip utėlė* KltŽ 371 „nuolat, be paliovos“; *šoka kaip blusa* LPP I 356 (Ds), Kp, LPP I 356 (Kz), *šokinėja kaip blusa* Rm, LPP I 356 (Dgl), Žrm, *spraigo kaip žiogas* Krž, *skraido kaip bitė* Dv, *veisiasi kaip tarakonai* Sln, *atgyja kaip musia* SIm, *vaikščioja kaip musė* ZnŽ II 224 (Jnk), *prarijo kaip musę* KrvP (Vlkv) „greitai“; *vargsta kaip musė* Jdr „vargsta, skursta“; *sutrins kaip musę* rš, *nutrėkš kaip utėlę* Krš, *sutrins kaip utėlę* Rš „lengvai užmuš“; *eina kaip žiogai* Plv „pasišokinėdami“; *dykinėja kaip bimbolas* Ds, *sėdi kaip tranas* Brž, KltŽ 352 „be darbo“; *šoka kaip vapsa* Lš „įžūliai“; *tyli kaip musia* Pnd „visiškai nekalba“; *ryja kaip šarančiai* Kz „godžiai“; *eina kaip bitė* Prn, Mlt „gerai veikia“; *eina kaip arklamusė* LPP I 191 (Štk), Šv „svyrinėjant“; *miršta kaip musės* Pnd, Arm, ZnŽ II 224 (VšR), *krinta kaip musės* Vien, Gs, ZnŽ II 224 (Snt), Krs, LTR, *gaišta kaip musės* Cvir „masiška“; *velkasi kaip skruzdėlė* B, *dūlina kaip utėlė* Lš, *bėga kaip utėlė* KrvP, *bekruta kaip uodai* J II 261, B, B 853, M, Dauk „lėtai, pamažu“; *tempia kaip skruzdės* Rdn, DūnŽ 332, *neša kaip skruzdėlė* Tvr, *tęsia kaip skruzdėlės* Svn „sunkiai, pamažu“; *grūdasi kaip mašalai* Vaižg, *smirda kaip blakė* Kp, *dirba*

kaip bitė Krs, dirba kaip skruzdė Krž, dirba kaip skruzdėlė Jnš, veikia kaip skruzdėlė DvŽ I 244, kruta lyg skruzdėlė Žem, pririjo kaip skėrė Lkm, priskutė kaip skėrė An, prisisiurbė kaip bitelė Slm, prigėrė kaip bitinas Plvn, apteko kaip blusomis Užv, kipa kaip skruzdys J II 122, sukušo it skruzdys Valanč, sujudo kaip skruzdėlės rš, klibėjo kaip skruzdės J II 159, knibždėjo kaip skruzdės Vien „smarkiai“; uždarė kaip musę DrskŽ 219 „lengvai“, dūbia kaip mašalos Prng, ūžia kaip širšynas Mrj, bimbja kaip bimbaldas LPP I 341 (Pp), zyzia kaip uodas Jnš, Cvir, zirzia kaip uodas Bgs, zyzia kaip musė Klm, zyzia kaip arklamusė End, zyzia kaip varmas Šv, Vkš, Všv, zvimbia kaip sparva Šr, zembia kaip bitė J, zinza kaip vapsva J, zyzia kaip vapsa Rdn, zvimbia kaip vapsva Dkš, zirzia kaip širšinai Sg, rėkia kaip svirplys Prn, čirškia kaip svirplys LKT 296 (Kp) „garsiai, įkyriai“; prikibo kaip bimbaldas I 341 (Gr), pristojo kaip širšė Sd, lenda kaip skruzdėlė Ds, puola kaip musės Simon „įkyriai“; čyruoja kaip žiogas Rk, šoka kaip žiogas Krš, pažilžino kaip svirplys Šts „prastai“; dirba kaip uodas Šš, dirba kaip svirplys LPP I 200 (Vdkt), valgo kaip svirplys KzRŽ II 303 „mažai, menkai“; apšoko it vapsos Valanč, apspito kaip vapsvos Jnš, rš, apipuolė kaip musės Krėv, apspito kaip musės ZnŽ II 224 (Šk), apstojo kaip musės Pnd, apipuolė kaip skėriai Jrb, sukibo kaip vapsvos Užv, eina kaip amaras Graž, Zur „visu būriu, iš visų pusių“;

- **V + Comp + N + N (74):**

kirba it utis galvoje Daug, kuša kaip utis kailiniuose Vkš, vaikšto kaip rudenį musė Mrj, kruta kaip utėlė pakaušy Kp, eina kaip utės maršą KrvP (Trg), žliobura kaip utis šieną Užv „lėtai, pamažu“; apkibo kaip blusos šunį KrvP (Vrn), prispanodijo kaip vapsva panosėn Dglš, puola kaip musės medų Jnš, puola kaip musė rasalan rš, puola kaip musės dvėsleną Tr, rausias kaip utėlė paausin Prng „įkyriai“; iškriko kaip Samuolio bitės Vencl, išnyko kaip Grigo bitės Vien, išnyko kaip Jako bitės LPP II 446, išnyko kaip žydo bitės Žem, prapuolė kaip Samuolio bitės Gs, išsiskirstė kaip žydo bitės Šk, išsiskleidė kaip Samuolio bitės Mrj, išsklido kaip Čiužo bitys Rt, išskrido kaip kūmo bitės Švn, pakriko kaip kūmo bitės Lp, išnyko kaip musės rudenį KrvP (Dt) „nežinia kur“; ėda kaip musės medų KrvP (Mrc), ryja kaip šarančiai medų Kz „godžiai“; sujušino kaip bites avily Ds, sukiršino kaip vapsvų korį Žem, ėda kaip utėlės pavargėlį KrvP (Mrk), ėda kaip utėlės ubagą KrvP (Pjv), ėda kaip utėlės vargšą KrvP (Mrj) apsedo kaip ubagą utėlės KrvP (Šn) „smarkiai“; ėdasi kaip turklio vaikai PPr 333 (Prn), ūžia kaip bitės avily (Krėv), ūžia kaip bitės bačkoj LPP I 346 (Srj), ūžia kaip bičių spiečius AED 327, ūžia kaip musės butelyje Mrs, čirškia kaip žiogas pakrūmėje KrvP (Rz), zyza kaip arklamusė pauodegėje Gršl, zinza kaip musis pauodegėje Krš, zvimbia kaip širšuolis kertėj Kp, zirzgia kaip bitė kaitroj Myk-Put, turkia kaip baloj turklis Rod „įkyriai, garsiai“; strykčioja lyg žiogas pievoj Lkš, dauginos it musys pavasarį Valanč, prarijo kaip šuo mašalą Dkš, SkrT 22, Ds, Krok, prarijo

kaip šuva musę KzRŽ II 350, Gž, rš, perkando kaip šuo musėlę LTs V 199 (Varn), nurijo kaip šuva musią Prng, prarijo kai meška uodą Būg, Sln, gurktelėjo kaip dramblys musę Kair, atkuto it musis pavasarį Valanč, atsigavo kaip musė pavasarį Sln „greitai“; įklimpo kaip musė medun Ds, įknebo kaip musia medun Ut, vargsta lyg musė barščiuos Mrj, kepurinėjasi kaip musė išrūgose Lel „vargsta, skursta“; apsigėrė kaip musės pienu KrvP (Rs) iron. „smarkiai pasigėrė“; kirto kaip uodas kumelei Srj iron. „nesmarkiai“; apsupo kaip bitės bitinėlių Vien, apspito kaip bitės bitinėlių Vien, apspito kaip musės medų KrvP (Al), apspito kaip širšės medų Gric „visu būriu, iš visų pusių“; ieško kaip bimbaldas skylės KrvP (Rs), ieško kaip bimbaldas stadalos KrvP (Rod), ieško kaip utėlė bambos KrvP (Vkš), ieško kaip utėlė šašo KrvP (Lš) „atidžiai“; tūno kaip glinda skrandy ZnŽ III 89 (Snt) „ramiai, ilgai“; miršta kaip musės rudenį rš „masiška“; turėkis kaip utis kailinių Jabl, Slnt, Valanč „atkakliai“; gyvena kaip utėlė medų Plv, zirzina kaip žiogas šienapjūtėj Vžns „prastai“; neša kaip skruzdys šapalą Grz, velka kaip skruzdėlė šapą DŽ, NdŽ, Škn „sunkiai, pamažu“; tempia kaip gylio žarną Zr „ilgai, nuobodžiai kalba“;

- **V + Comp + N + Dal (34):**

aigosi lyg utėlių užpultas Rm, trinasi lyg vapsvų užpultas LTR, rynuojas lyg blusų užpultas Skr, muginasi kaip utėlių apsėstas Ad, niuginasi kaip blusų apipultas Trgn, niuginasi lyg utėlių apstotas Vj, gremžiasi lyg utėlių pjaunamas Dkš, zulinasi lyg blusų apstotas PnmR, zulinas kaip utėlių ėdamas Svn, kuirinas kaip utėlių graužiamas LnkV, zuzinas lyg utėlių užgraužtas Ds, draskosi kaip utėlių apipultas Jnšk, grūdasi kaip gylio kertami KrvP (Nmn), susmirdo kaip blakė sutrinta PPr 420 (Šd) „smarkiai“; tyli kaip musią prarijęs JT 380 „visiška nekalba“; bėga kaip bitės įkastas Dglš, bėguliuoja kaip gylio įkirstas KrvP (Dsm), bėga kaip byzdėlės įkastas J.Balt, laksto kaip byzdėlių užpultas Šmn, bėga kaip gylio užpultas LPP II 224, genglioja lyg širšės įgiltas Skr, zirbia kaip gylių apstotas Ds, pašoko kaip gylio įgeltas Krėv „greitai“; užia kaip širšynas išardytas rš „įkyriai, garsiai“; sėdi lyg blusų apniktas Ap „neramiai“; sprengsi lyg musę prarijęs Snt „sausai“; ilsisi kaip musę nugalėjęs KrvP (Nm) juok. „nepelnytai“; nerimsta kaip blusų kandamas LPP I 356 (Sb), malinasi kaip blusų apsemtas Mrk „nuolat, be paliovos“; šėlsta lyg gylio įgeltas Krėv „pyksta, niršta“; išėjo kaip musę kandęs Vlkv, Trein, paliko kaip musę kandęs Žem, Čiurl, išdūlino it musę kandęs Bs, išdūlino it musę krintęs Cvir „be nieko“;

- **V + Comp + N + N + Dal (6):**

lekia kaip bimbaldas, smilgą apžergęs Šv „greitai“; vėpčioja lyg liūlė, šarmo gėrusi TŽ V 617, vėpčioja lyg liūlė, šarmo prigėrus VoL 243 „smarkiai“; kruta kaip musia, žiemą išlikus Lp „lėtai, pamažu“; dainuoja kaip blusa, šiknoje nuskendus LVP 451 (Mžk) „prastai“; zirzia lyg musė, voro smaugiama LzP „įkyriai, garsiai“;

- **V + Comp + N + Adj (3):**

snapinėja kaip uodas aklas Sln, krapštosi kaip bitė šlapia Ob „lėtai, pamažu“; atėjo kaip bitė ratuota KrvP (Ds) „kuo nors nešina, su lauktuvėmis“;

- **V + Comp + N + Pusd (3):**

rusinasi kaip utėlių turėdamas Rs, kušinas lyg utėlių turėdamas Krkl „nuolat, be paliovos“; zyzia kaip bitė lėkdama Skr „įkyriai garsiai“;

- **V + Comp + N + N + N (3):**

smilksta kaip uodas arklio uodegoj Mrj „vargsta, skursta“; bekruta kaip uodai vasaros vakarą KrvP (Mrj) „pamažu“; zyzia kaip vapsva jaučio subinėje LVP 444 (Sk) „įkyriai, garsiai“;

- **V + Comp + N + N + Pusd (3):**

eina kaip bitis šakume nešdamas Mžk, kėsoja kaip bites tarpukišky nešdamas JT 237, TDr II 176 (Šmn) „pamažu, atsargiai“; zirzia lyg uodas mašalojų šokdamas Slk „įkyriai, garsiai“;

- **V + Comp + N + N + Prep + N (3):**

išlakstė kaip Grigo bitys iš raugintalės Brs „nežinia kur“; lenda kaip vapsa kumelei į subinę Pp, lenda kaip vapsa kumelei į uodegą Pp „įkyriai“;

- **V + Comp + N + Prep + N + N (3):**

birbauja kaip bimbaldas apie karvės uodegą J I 210 „nuolat vaikštinėja aplink, sukinėjasi (domėdamiesi kuo); prikibo kaip vapsva prie karvės tešmens rš „įkyriai“; paleis kaip širšę su šiaudu uodegoj Gdr „tyčia padarys ką bloga“;

- **V + N + Comp + N + N (3):**

atidaro kakarinę kaip vapsvų kulį Pnd „garsiai“; išzniebliojo siūlą kaip gylio žarnas Prng, suverpė linus kaip mašalų žarnas Ppl „plonai“;

- **V + Prep + N + Comp + N (3):**

šoka į akis kaip širšinas Prng, šoka į akis kaip širšūnas Valanč „įžūliai“; zyzia prie ausies kaip karvamusė Brs;

- **V + Comp + N + V (2):**

važiuoja kaip bites veja Dbk „greitai“; eina kaip bites neša Ms „pamažu, atsargiai“;

- **V + Comp + Adj + N (2):**

zvembia lyg pikti širšūnai rš „garsiai, įkyriai“; grįžo it ratuota bitelė Cvir „kuo nors nešina, su lauktuvėmis“;

- **V + Comp + Prep + N (2):**

neatsigina kaip nuo vapsvos Vks „niekaip, jokiu būdu“; kėsojasi kaip nuo uodų Ml „smarkiai“;

- **V + Comp + N + Prep + Adj + N (2):**
įsimetė it širšūnai į svetimą drevę Valanč „agresyviai, per prievartą“; dūbia kaip mašalai ant arklinio mėšlo Prng „garsiai, įkyriai“;
- **V + N + Comp + N (1):**
šoka akysna kaip skėrė Trgn „įžūliai“;
- **V + Comp + Dal + N (1):**
velkas kaip primušta utėlė Rdm „lėtai, pamažu“;
- **V + Comp + N + N + N + Inf (1):**
eina kaip utėlė Varšuvon ponystės ieškoti Mrc „lėtai, pamažu“;
- **V + Comp + N + N + N + Dal (1):**
zirzia kaip vapsa, kumelės subinėje įlindusi J „įkyriai, garsiai“;
- **V + Comp + N + N + N + PUSD (1):**
rioglina it vapsvų korį šakume nešdamas LMD (Mc) „pamažu, atsargiai“;
- **V + Comp + N + N + N + N + PUSD (1):**
zirzia lyg uodas pavasario vakarą mašalojų grodamas Jrb „įkyriai, garsiai“;
- **V + Comp + N + V + Dal (1):**
juda lyg širšis būtų įgėlus Grš „lėtai, pamažu“;
- **V + Comp + N + Adj + N + Dal (1):**
sukas kaip musė, šiltose kruopose įkritus Mrc „sunkiai“;
- **V + Comp + N + Prep + Dal + N (1):**
gyvena kaip svirplys už nekūrento pečiaus KrvP (Ilg) „prastai“;
- **V + Comp + N + Prep + N + Dal (1):**
spiriasi kaip utis, į pirtį vedama Vks „labai ko nenori“
- **V + Comp + N + Prep + N + PUSD (1):**
zyzia kaip kuisis į akis lįsdamas J II 271–272, Dauk, Valanč „įkyriai, garsiai“;
- **V + Comp + N + Prep + N + Conj + Prep + N (1):**
zirzia kaip musė apie nosį ir apie subinę ZnŽ II 224 (Snt) „įkyriai, garsiai“;
- **V + Comp + Prep + N + PUSD (1):**
eina kaip su utėle lenktyniaudamas KrvP (Akm) iron. „pamažu, lėtai“;
- **V + Comp + N + Prep + N + N (1):**
laksto lyg dvilinkis po arklio subine LVP 442 (Šts) „greitai“;
- **V + Comp + N + PUSD + Prep + N (1)**
zinzia kaip kuisis lįsdamas į akį I „įkyriai, garsiai“;

- **V + Comp + N + N + Pron + N + Inf (1):**

eina kaip utėlė Varšuvon savo ponų ieškoti KrvP (Vlkv) „pamažu, lėtai“;

- **V + Comp + Num + N + Num + N + Dal (1):**

ilsisi kaip septynias musias vienu matu nudėjęs KrvP (Mrk) iron. „nepelnytai“;

Apibendrinimas. Veiksmažodiniai lyginamieji frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais pasižymi gausia ir įvairia struktūra. Tipiškiausias struktūros modelis yra V + Comp + N + Prep + N. Frazeologizmų lyginimo vaizdą nusakančiu dėmeniu eina prielinksninė konstrukcija, dažniausiai tai daiktavardžio vardininkas ir prielinksnis *į* su galininku, žymintis slinktį į objekto vidų, gilumą ar objekto link; daiktavardžio vardininkas ir prielinksnis *po* su įnagininku, kilmininku arba galininku, beveik visada žymintys vietą, rečiau – laiką.

Antras pagal gausumą yra nesudėtingos struktūros modelis V + Comp + N. Jį paprastai sudaro veiksmažodžio asmenuojamoji forma su daiktavardžio vardininku, rečiau – su daiktavardžio galininku ir naudininku. Kitas produktyvus struktūros modelis yra V + Comp + N + N, kurio lyginimo vaizdo dėmenį sudaro įvairios daiktavardžių linksnių formos. Nemažai frazeologizmų sudaryta su daiktavardžiu ir dalyviu pagal modelį V + Comp + N + Dal. Likusieji struktūros modeliai nėra tokie produktyvus, turi po vieną ar keletą frazeologizmų.

Lyginimo aspekto dėmeniu visada eina asmenuojamoji veiksmažodžio forma, kartais veiksmažodis prisijungia daiktavardžio galininką arba prielinksninę konstrukciją su galininku. Pastebėta, kad dauguma veiksmažodinių lyginamųjų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais nusako veiksmo aplinkybes, kartais – būsenas.

2.1.2.2. Būdvardiniai lyginamieji frazeologizmai

Lyginamasis frazeologizmas, kurio lyginimo aspekto dėmenį sudaro būdvardis arba jį atstojantis būdvardinės reikšmės dalyvis, yra laikomas būdvardiniu. Lyginimo vaizdo dėmeniu paprastai eina daiktavardis arba daiktavardinė konstrukcija. Būdvardiniai lyginamieji frazeologizmai atlieka tiek būdvardžio, tiek prieveiksčio funkciją (Vosyltė 1983, 216; Arsenteva 1989, 30; Kunin 1996, 139;). Nemaža dalis (19 proc.) frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais yra būdvardiniai lyginamieji.

- **Adj + Comp + N (60)**

stora kaip uodas Srj „apie nėščią“; silpnas kaip žiogas KrvP (Krs), Snt, silpnas kaip svirplys Krd, Grž, silpnas kaip uodas Trgn „apie silpną. besveikatį“; čiupli kaip skruzdėlė DūnŽ 332,

laiba kaip bitelė Krėv, *laibas kaip bitinas* Vlkv, Klvr, Jrk 121, KrvP (Mrk), *lengvas kaip mašalas* Plvn, KltŽ 162, *liesas kaip žiogukas* Snt, *liesas kaip svirpliukas* Šmn „lieso kūno sudėjimo“; *plikas kaip bimbaldas* Užv „neturtingas“; *pilna kaip amaro* Plv, Krėv, Ds, *pilna kaip musių* Lp, Šmn, Sruog, DrskŽ 219, *tiršta kaip musių* Pnd, *pilna kaip šarančių* Lš, *pilna kaip tarakonų* Sln, Būg, *pilna kaip skruzdžių* rš, Jrb, *pilna kaip utėlių*, KltŽ 371, *pilna kaip varmų* Kv „apie didelį kiekį“; *vikrus kaip skrudėlė* Šmn, *gyva kaip skrudėlė* DrskŽ 333, *greitas kaip skruzdėlė* AED 366 „apie vikrų, greitą“; *juodas kaip bitinas* LPP I 346 (Krtm) „juodos spalvos“; *žalias kaip žiogas* Žg „žalios spalvos“; *piktas kaip širšinas* Gs, Plut, *piktas kaip širšė* Ktk, Jnš, Prn, KzRŽ II 79, *piktas kaip širšuolis* Kz, *piktas kaip širšis* Snt, *arškus kaip širšuolas* KrvP (Žg), *piktas kaip širšuolys* Gdr, *piktas kaip vapsva* Pn, *piktas kaip uodas* NdŽ, *pikta kaip skruzdėlė* Lp, *nervingas kaip vapsva* DrskŽ 441 „apie pikta, greit susierzinanti“; *darbšti kaip bitė* SkrT 62, KrvP (Mrk), TŽ III 384, *darbšti kaip skruzdėlė* TŽ III 384, KrvP (Mrk), *darbšti kaip skruzdė* DŽ1, *darbštus kaip skruzdis* KlvrŽ „apie darbštų“; *linksmas kaip drugys* rš „apie linksmą“; *landus kaip tarakonas* Sruog „apie landų, įkyrų“; *maža kaip musiukė* ZnŽ II 224 (Snt), *mažas kaip žiogys* Lp, *mažas kaip žiogelis* KzRŽ II 540, *mažas kaip žiogaitis* J, *maža kaip glinda* KltŽ 78, *mažas kaip blusa* KltŽ 23, Slm, *menkas kaip musulas* Šts, *maža kaip mašaliūtė* KltŽ 162, *mažas kaip utėlė* Snt „apie mažą, smulkų“; *vienas kaip bimbaldas* Pln, Sd, Ds, LPP I 341 (Šll), *viena kaip musia* Skdt „apie vienišą“; *trapus kaip musė* Erž, Grš, Plv, *trapus kaip musėlė* Žem, *trapus kaip musia* Ž1, Grv, Šmn, *trapus kaip varmas* Rdn „apie trapų, neilgo amžiaus žmogų“; *ėdrūs kaip šarančiai* Sdb „daug valgantys“; *nedoras kaip utėlė* Šmn „apie nedorą, niekšingą žmogų“; *šaurus kaip bitė* Krok „apie šaunų žmogų“; *storas kaip bitinas* Nt „apie storą, riebų“;

- **Adj + Comp + N + N (21):**

stora kaip gylio žarna Aln iron. „plona“; *drūtas kaip uodo žarnos* (LRT-Ds) iron. „menkas“; *dikti kaip vargšo utėlės* KrvP „riebūs“; *bagotas kaip šuva blusų* JT 327, KrvP (Jnš, Pnd), PPr 315 (Jnš), LTs V 185 (Jnš), *bagotas kaip ubagas utėlių* KrvP (Jnš, Mrs) iron. „neturtingas“; *pikta kaip rudenį musė* LTs V 114, *pikta kaip vapsvų makis* Kair „apie pikta“; *laibas kaip mašalo žarna* Jnšk „lieso kūno sudėjimo“; *plonas kaip musės žarna* Ldvn, Pns, *plonas kaip kuisio žarna* LSP 29 rš „apie ploną siūlą“; *darbšti kaip bitelė motinė* AED 278 „apie darbštų“; *mažas kaip saldoto (kareivio) utėlė* Jnš „apie mažą, menką“; *neramu lyg širšė širdy* Mrj „pasidarė neramu“; *pilna kaip kiaulėje utėlių* Gs, *pilna kaip vasarą bimbaly* Žem, *pilna kaip tarakonų užpečkyje* A 1884, 190 „apie didelį kiekį“; *plonas kaip blusos koja* Škn „apie ploną sprandą“; *saldus kaip pono utis* Ggr „apie ką nors saldaus“; *ilgos kaip žiogo kojios* Antš, *ilgos kaip varmo kojios* Šv, NmŽ „apie ilgas kojias“; *žila kaip utėlės papilvė* Šv „menkai balinta“;

- **Dal + Comp + N (15):**

nušalęs kaip tarakonas Vks „apie nušalusį“; *sudžiūvęs kaip svirplys* DS 117 (Šmk), NS 441, *sudžiūvęs kaip širšis* Skr, *sumenkęs kaip žiogas* Kt, *persismaugus kaip skruzdėlė* Pv, Ktk, *parsmaugta kaip skruzdėlė* Krč, *pergnybta kaip skruzdėlė* Simon, *pasmaugta kaip skruzdė* Grk, *pargnybta kaip vapsa* LKT 135 (Dov), *persismaugęs kaip vapsva* Ds, *persismaugęs kaip širšė* Gs „lieso kūno sudėjimo“; *sustipęs kaip arkliamusė* End „apie sustingusį, sustirusį“; *susirietus kaip širšė* Erž, Jrb „apie sulinkusį, susikūpinusį“; *perširdęs it širšinas* rš, *supykęs kaip širšūnas* rš „apie piktą“; *pertrūkęs kaip tranas* Pls „peralkęs, perkaręs“;

- **Adj + Comp + N + Prep + N (3):**

piktas lyg musė prieš lietų Avyž „apie piktą“; *pilna kaip skrudėlių ant skrudėlyno* Aps „apie didelį kiekį“; *tinkami kaip vapsva su širšuoliu* Kp „abu tokiu, tinkami“;

- **Dal + Comp + N + N (3):**

sušalęs kaip žiogas žiemą Pln „apie sušalusį“; *apsileidęs kaip šuva blusom* KrvP (Jnš) „apie apsileidusį, apdriskusį“; *išsižiojęs kaip rugienos žiogas* An „išsižiojęs, pravira burna“;

- **Adj + Comp + N + N + V (2):**

nemalonu kaip skruzdėlė širdį apmyžo An „apie nemalonią savijautą“; *neramu kaip utėlė pakaušį graužia* (Al, An) „pasidarė neramu“

- **Adj + Comp + N + Adj (1):**

ramus kaip bitis ratuota Šts „apie ramų“;

- **Adj + Comp + Adj + N (1):**

pikta kaip alkana vapsva Marc „apie piktą“;

- **Adj + Comp + Prep + N + N (1):**

pilna kaip pas šunį blusų Jnš, Jabl, KrvP (Ut), Kv „apie didelį kiekį“

- **Adj + Comp + Dal + N (1):**

piktas kaip įezinta širšė Krėv „apie piktą“;

- **Adj + Comp + N + N + N (1):**

pilna kaip šunies pauodegy blusų LVP 306 (Lž) „apie didelį kiekį“;

- **Dal + Comp + Adj + N (1):**

atsisėdęs kaip senas tranas Škt „be darbo“;

- **Dal + Comp + N + Adj (1):**

sušalęs kaip drugys pavasarinis Grl „apie sušalusį“;

- **Dal + Comp + N + Prep + N (1):**

susnūdus kaip musė prieš lietų Rs „apsnūdęs, apsilbausęs“;

- **Dal + Comp + N + Prep + Dal + N (1):**

paspoęes kaip utelė ant sušalusiu marškiniu Rod „apie sustingusį, sustirusį“;

- **Adj + Comp + Num + N + Conj + Num + N (1):**

prasta kaip trylika tarakonu ir viena musia Krd „apie prastą muziką“

Apibendrinimas. Didelė dalis būdvardinių lyginamųjų frazeologizmų pasižymi paprasta struktūra. Produktiviausias struktūros modelis yra Adj + Comp + N. Lyginimo vaizdą reiškiantis daiktavardis suderintas su lyginimo aspektą reiškiančiu būdvardžiu – turi vardininko linksnį. Jeigu lyginimo aspekto dėmeniu eina bevardės giminės būdvardis, reiškiantis su kiekybe susijusią ypatybę, tada lyginimo vaizdo dėmuo yra daiktavardžio kilmininko formos.

Kitas produktyvus struktūros modelis yra Adj + Comp + N + N. Šio modelio lyginimo vaizdo dėmeniu dažniausiai eina daiktavardžio vardininkas, prisijungęs kito daiktavardžio kilmininką. Ne toks produktyvus modelis Dal + Comp + N sudarytas su būdvardį atstojančia neasmenuojamąja veiksmažodžio forma – dalyviu. Lyginimo vaizdą reiškiantis daiktavardis turi vardininko formą.

Likusieji būdvardinių lyginamųjų frazeologizmų struktūros modeliai nėra produktyvus, pagal juos sudaryti vienas ar keli frazeologizmai. Didžioji dalis būdvardinių lyginamųjų frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais nusako kieki ir įvairias ypatybes, keletas frazeologizmų – veiksmo aplinkybes ir emocines būsenas.

3.2. Sakinio formos frazeologizmai

Frazeologizmai yra ne tik žodžių junginio, bet ir sakinio formos. Jie savo reikšme yra žodžio arba žodžių junginio atitikmenys ir kontekste sakinio funkcijos paprastai neatlieka, pvz.: *musė įkando* „supyko“ (*Reikia sužinoti, kokia musė jį įkando* Gric), *blusos apmirė* „išsigando“ (*Raupio ir blusos apmirė girdint tą riksmą* Bor). Sakinio formos frazeologizmai skirstomi į dvinarius ir vienanarius. Dvinarių frazeologizmų predikatinį centrą sudaro abu pagrindiniai sakinio nariai – veiksnys ir tarinys, pvz.: *širdis atėjo į vietą* Skr „praėjo išgąstis“, *padai dega* KrvP, Jrb „labai skuba“. Vienanariai frazeologizmai turi tik vieną predikatinio centro dalį. Dažniausiai vienanariais frazeologizmais laikomos sakinių nuotrupos, pvz.: *nė čiurkšt* Žem „visiškai tylu“, *kad (tave...) purvas* Ds „švelniai keikiant, stebintis“ (Kalinauskas 1974, 131–137; Jakaitienė 1980, 111–112; Barauskaitė 1982, 36; Šanskij 1996, 81). Sakinio formos frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais sudaro 8 proc. visų frazeologizmų.

Sakinio formos frazeologizmų struktūros modeliai:

- **N + V (22):**

amaras išnešė Pjv neig. „išsidangino“; *utėlės užpuolė* Snt „lėtai dirba“; *skruzdėlės suėdė* Lp „iširo (vestuvės)“; *blusos dygsta* Mlt „neturi laiko“; *blusos apmirė* Bor, *blusos nugaišo* SnV, *blusos numirė* Gs, NmŽ, Ėr, Myk-Put, Gž, Dovyd, *blusos pastipo* Gs, *blusos užmirė* Ds, *blusos užšalo* Simon, *utėlės pašiuro* Žem, *utėlės užšalo* Žem, Akn „išsigando“; *blusos stimpa* Mrj „ima baimė“; *blusos atkuto* Bgt „atsigavo iš baimės“; *širšė įgėlė* Gruš, *širšė įkando* Vien, *širšuoelis įkando* rš, *musė įkando* Gric „supyko“; *musė neperskrido* Sml „greit supyko“; *musė pasipjautė* Ap „sakoma apie gerai sulaidytas kelnes“; *uodas neužkliūtų* Grv „labai retas“; *uodas neįlėktų* Vencl „sandarus“;

- **N + V + N (10):**

skruzdėlės laksto nugara Dovyd „darosi neramu“; *utėlės virba pakaušyje* Ds „apie nesubrendėlį, pienburnį“; *uodas neiškiša snapo* Šmk, *kuisis neįkiša nosies* Žln „tanku“; *utėlės paėdė kailį* Jnš „privargo“; *uodas nekištų snukio* Rm, *uodas neįkištų snapo* LTR, Gs, Rdm, *uodas neįkištų snukio* Grv, Slm, *uodas neįkištų kojos* Pnd, *uodas neįkištų nosies* Grk, Ukm, Ds, Rm, Pls „tanku“;

- **N + V + Prep + N (6):**

skruzdėlės nubėga per nugarą Zur, *skruzdėlės ropoja per kūną* Varn, *skruzdės bėgioja per nugarą* Trein, *skruzdės lakioja per nugarkaulį* LzP „ima šurpas“; *skruzdės laksto per nugarą* Ap „darosi neramu“; *blusa perbėgo per plaučius* Simon „nusiminė“;

- **N + Prep + N + V (6):**

blusa ant nugaros sustingo An „išsigando“; *utėlės po pakaušį bėginėja* LSP 81 (Jnš) „darosi neramu“; *blusos po skūra dega* Aps „labai baiminasi, bijo“; *musė pro nosį nepralėkė* Mšk „greit supyko“; *utėlės per akis eina* Sml, Sk, *utys per akis eina* Škn „apie apsileidusį žmogų“;

- **Pron + N + V (4):**

visos blusos apmirė Jnš, *visos blusos išgaišo* rš, *visos blusos numirė* Vaižg, Paukš, Al, Trein „išsigando“; *visos utys purtinasi* Šts „labai ko nenori“;

- **N + N + V (2):**

utėlės pakaušį graužia Sk, *glindos pakaušį pragraužia* Ds „vargsta, skursta“;

- **N + PUSD + Prep + N + V (1):**

musė skrisdama su sparnais nusineštų Antz „labai nedaug (apie valgi)“;

- **Adj + N + Adv + V (1):**

paskutinė musė dar neužšiko Jrb „dar yra, nepasibaigė“;

Apibendrinimas. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais yra dvinario sakinio formos, jų predikatinį centrą sudaro abu pagrindiniai sakinio nariai – veiksnys ir tarinys. Tipiškiausias struktūros modelis yra N + V: veiksnį reiškia daiktavardžio vardininko linksnis, tarinį – asmenuojamosios veiksmažodžio formos (būtas ir esamas laikai, tariamoji nuosaka).

Kitų, ne tokių produktyvių struktūros modelių frazeologizmuose prie pagrindinių sakinio dalių prijungiamos antrininkės sakinio dalys. Dažniausiai antrininke sakinio dalimi eina vietos aplinkybė, reiškiamą įvairiomis prielinksninėmis konstrukcijomis, ir tiesioginis papildinys, reiškiamas neiginio kilmininku.

Pažymėtina, kad tariniais eina asmenuojamosios veiksmažodžių formos: būtojo, esamojo laiko ir tariamosios nuosakos. Didžioji dalis sakinio formos frazeologizmų nusako būsenų ir ypatybių pavadinimus, likusieji – kiekio, veiksmų ir jų aplinkybių pavadinimus.

Išvados

1. Šaltiniuose rasta 618 frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais. Jie sudaryti su 20 vabzdžių klasės zoonimų: *utėlė* (132), *musė* (116), *bitė* (67), *uodas* (48), *skruzdėlė* (45), *blusa* (42), *širšė* (35), *vapsva* (30), *žiogas* (21), *gylys* (15), *svirplys* (13), *bimbalas* (12), *mašalas* (11), *amaras* (8), *tarakonas* (6), *skėrys* (5), *kurklys* (4), *drugys* (3), *blakė* (3), *sparva* (2). Frazeologizmų dėmenimis daugiausia eina tradiciškai nemėgstamų vabzdžių, kenkėjų ir parazitų pavadinimai.

2. Frazeologizmai sudaryti ne tik su bendrinėje kalboje įprastais vabzdžių pavadinimais, bet ir su eufemizmais, slavizmais, įvairiais fonetiniais, darybiniais, leksiniais zoonimų variantais, paplitusiais kurioje nors tarmėje. Užfiksuota keletas deminutyvinių zoonimų formų, jos beveik visada vartojamos teigiamai konotuoiose frazeologizmuose.

3. Frazeologijoje vabzdžių pavadinimai funkcionuoja kaip tam tikrų žmogaus savybių, elgesio etalonai. *Utėlė* yra lėtumo, įkyrumo, apsilaidimo, vargo ir skurdo etalonas. *Musė* asocijuojasi su įkyrumu ir trapumu, *žiogas* ir *svirplys* – su plonumu, prastu grojimu. *Bitė* ir *skruzdėlė* yra darbštumo, liekno liemens simboliai. *Uodą*, *mašalą*, *sparvą*, *blakę*, *gylį*, *bimbalą*, galima sieti su įkyrumu, o *blusą* – su greitumu. *Širšė* ir *vapsva* – įkyrumo, piktumo ir liekno liemens etalonai. *Skėrys* simbolizuoja ėdrumą, *tarakonas* – landumą, *drugys* – blaškymąsi, *kurklys* – garsumą, *amaras* – ko nors gausybę.

4. Daugiau nei pusė frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais (56 proc.) žymi veiksmo aplinkybes: dažniausiai veiksmo intensyvumą, greitį, smarkumą. Nemaža dalis frazeologizmų (17 proc.) nusako išorines ypatybes: paprastai žmogaus kūno sudėjimą ir išvaizdą. Išorines ypatybes nusakantys frazeologizmai nebūtinai siejami su žmogumi: jie gali apibūdinti kitus gyvosios ir negyvosios gamtos objektus. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais dažniausiai reiškia neigiamas žmogaus būsenas ir jausmus (11 proc.) bei neigiamas vidines ypatybes (7 proc.). Kiekį nusako 6 proc. visų frazeologizmų: dauguma žymi ko nors gausybę. Veiksmus pavadinantys frazeologizmai sudaro nežymią dalį surinktų pavyzdžių – tik 2 proc. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais kartais žymi vietą, pavadina augalus ir žmogaus sukurtus, vartojamus daiktus (1 proc.).

5. Frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais struktūra yra gana įvairi, tačiau galima pastebėti keletą būdingesnių struktūros polinkių. Daugiau nei pusė tirtų frazeologizmų yra lyginamieji veiksmožodiniai (63 proc.) ir lyginamieji būdvardiniai (19 proc.) junginiai. Frazeologizmai su vabzdžių pavadinimais palyginti retai yra sakinio formos (8 proc.),

veiksmožodinio (6 proc.), daiktavardinio (4 proc.) ir būdvardinio junginio formos (nesiekia 1 proc.).

6. Išskiriami 4 produktyviausi frazeologizmų su vabzdžių pavadinimais struktūros modeliai, pagal kuriuos sudaryta daugiau nei pusė frazeologizmų: V + Comp + N + Prep + N (123) – lyginamojo aspekto dėmeniu eina asmenuojamoji veiksmožodžio forma, lyginimo vaizdo dėmuo yra daiktavardis ir prielinksninė konstrukcija; V + Comp + N (87) – dažniausiai sudaro asmenuojamoji veiksmožodžio forma su daiktavardžio vardininku; V + Comp + N + N (74) – asmenuojamoji veiksmožodžio forma ir daiktavardžių linksnių formos; Adj + Comp + N (60) – paprastai sudaro būdvardis, suderintas su vardininko linksnio daiktavardžiu.

Literatūra

1. Alefirenko 2008: Алефиренко Н. Ф., *Фразеология в свете современных лингвистических парадигм*. Москва: Эллис.
2. Anglickienė L. 2006: *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Vilnius: Versus aureus.
3. Archangelskij 1968: Архангельский В. Л., Проблема устойчивости фразеологических единиц и их знаковые свойства. – *Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц*. Тула: Тульский государственный педагогический институт им. Л. Н. Толстого, 21–29.
4. Arsenteva 1989: Арсентьева Е. Ф., *Сопоставительный анализ фразеологических единиц*. Казань: Издательство Казанского университета.
5. Bally C. 1905: *Précis de stylistique*. Genève: A. Eggimann.
6. Bally C. 1909: *Traité de stylistique française*. Heidelberg: C. Winter.
7. Baranov, Dobrovolskij 2008: Баранов А. Н., Добровольский Д. О., *Аспекты теории фразеологии*. Москва: Знак.
8. Barauskaitė J. 1982: *Lietuvių kalbos frazeologizmai*. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija.
9. Bielinskienė A., Kovalevskaitė J., Rimkutė E., Vilkaitė L., 2017: Kolokacijų ir frazeologizmų atpažinimo kriterijai. – *Kalbų studijos* 31, 83–101.
10. Butkutė L. 2008: Frazeologizmų stilistinės ir retorinės išgalės politiniame diskurse. – *Lituanistica* 2 (74), 44–54.
11. Colson J. P. 2008: Cross-linguistic phraseological studies: An overview. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 191–206.
12. Cowie A. P. 1994: Phraseology. – *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Asher, R. E. (ed.), Oxford: Oxford University Press, 3168–3171.
13. Cowie A. P. 1998a: Introduction. – *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Cowie, A. P. (ed.), Oxford: Clarendon Press, 1–20.
14. Cowie A. P. 1998b: Phraseological dictionaries: Some East-West comparisons. – *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Cowie, A. P. (ed.), Oxford: Clarendon Press, 209–228.
15. DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Ambrazas V. (red.), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

16. Drotvinas V. 1987: *Lietuvių kalbos leksika ir frazeologija*. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija.
17. Dundulienė P. 1982: *Lietuvių etnografija*. Vilnius: Mokslas.
18. Eigirdienė D. 2008: Семантика зоонимных фразеологизмов в литовском и русском языках. – *Kalby studijos* 13, 15–20.
19. Eigirdienė D. 2009a: Об особенностях картины мира, запечатленной в литовских и русских зоофразеологизмах. – *Respectus philologicus* 16 (21), 90–95.
20. Eigirdienė D. 2009b: Сема "положительный" в литовских и русских зоонимных фразеологизмах. – *Kalby studijos*, 15, 48–52.
21. Eigirdienė D. 2011: Смысловая оппозиция стержневых компонентов по признаку самец/самка в литовских и русских фразеологизмах с названиями животных. – *Kalby studijos* 18, 13–17.
22. Eigirdienė D. 2013: Человек как разумное существо в русских и литовских фразеологизмах с названиями животных. – *Kalby studijos* 22, 17–24.
23. Gantar P. 2006: Corpus Approach in Phraseology and Dictionary Applications. – *Slavistična revija* 54, Special issue, 519–532.
24. Golubenko 2014: Голубенко О. М. Особенности функционирования фразеологизмов с компонентом-зоонимом в русском и литовском языках. – *Слово.ру: Балтийский акцент* 3–4, 28–36.
25. Golubenko 2016a: Голубенко О. М. Фразеологизмы с компонентом собака/šuo в русской и литовской языковых картинах мира. – *Мир русского слова* 4, 55–58.
26. Golubenko 2016b: Голубенко О. М. Фразеологизмы с компонентом кот/katė в русской и литовской языковых картинах мира. – *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*, Сер.: Филология, педагогика, психология 2, 20–26.
27. Granger S., Meunier F. 2008: Introduction: The many faces of phraseology. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, xix–xxviii.
28. Granger S., Paquot M. 2008: Disentangling the phraseological web. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 27–49.
29. Gries, S. 2008: Phraseology and linguistic theory: a brief survey. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 3–25.

30. Gritėnienė A. 2016: Asmenų pavadinimai šiaurės panevėžiškių patarmėje. – *Acta Linguistica Lithuanica*, 75, 224–242.
31. Gura 1997: Гура А. В., *Символика животных в славянской традиционной культуре*. Москва: Индрик.
32. Howarth, P. A. 1996: *Phraseology in English academic writing: Some implications for language learning and dictionary making*. Tübingen: M. Niemeyer.
33. Ishida P. 2008: Contrastive idiom analysis: The case of Japanese and English idioms of anger. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 275–291.
34. Jakaitienė E. 1980: *Lietuvių kalbos leksikologija*. Vilnius: Mokslas.
35. Jasiūnaitė B. 1995: Endriejaviškių pejoratyvinė leksika (neigiamieji žmogaus apibūdinimai). – *Kalbotyra* 44 (1), 35–57.
36. Jasiūnaitė B. 1996: Daugailiškių tradiciniai palyginimai. – *Kalbotyra* 45 (1), 5–19.
37. Jasiūnaitė B. 2010: *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
38. Jonikaitė Z. 1961: Frazeologizmai „Lietuvių kalbos žodyne“. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, 255–277.
39. Kalinauskas B. 1962: Žemaitės raštų kalbos frazeologijos liaudiškumas, jos semantinė ir struktūrinė sudėtis. – *Kalbotyra* 4, 5–31.
40. Kalinauskas B. 1974: *Lietuvių liaudies šnekamosios kalbos frazeologija*. Vilnius: Vilniaus valstybinis pedagoginis institutas.
41. Kovalyuk Y. 2018: Finding the common ground: phraseological theory and terminology revisited. – *Science and Education a New Dimension. Philology* VI (42), Issue 149, 34–40.
42. Kunin 1970: Кунин А. В., *Английская фразеология*. Москва: Высшая школа.
43. Kunin 1996: Кунин А. В., *Курс фразеологии современного английского языка*. Москва: Высшая школа.
44. Larin 1977: Ларин Б. А., *История русского языка и общее языкознание*. Москва: Просвещение.
45. Lipskienė J. 1979: *Lietuvių kalbos somatiniai posakiai*. Vilnius: Mokslas.
46. Makkai, A. 1972: *Idiom Structure in English*. The Hague: Mouton.
47. Marcinkevičienė R. 2001: Tradicinė frazeologija ir kiti stabilūs žodžių junginiai. – *Lituanistica* 4 (48), 81–98.

48. Marcinkevičienė R. 2010: *Lietuvių kalbos kolokacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, prieiga internete: http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:B.03~2010~ISBN_978-9955-12-656-0
49. Martinez M. 2003: Creative modifications of phraseological units in English and Spanish. – *Flut von Texten – Vielfalt der Kulturen: Ascona 2001 zur Methodologie und Kulturspezifität der Phraseologie*. Burger H., Häcki Buhofer A., Gréciano G. (eds.), Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 169–182.
50. Masiulionytė V. 2008: Riba tarp šiapus ir anapus bei ją ženklinantys simboliai lietuvių tautosakoje ir frazeologijoje. – *Filologija* 13, 77–91.
51. Mel'čuk I. 2012: Phraseology in the language, in the dictionary, and in the computer. – *Yearbook of Phraseology* 3 (1), 31–56.
52. Moon R. 1998: Frequencies and forms of phrasal lexemes in English. – *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Cowie, A. P. (ed.), Oxford: Clarendon Press, 79–100.
53. Naciscione A. 2010: *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
54. OALD 2015: *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. Hornby A. S. (ed.), Oxford: Oxford University Press.
55. Paulauskas J. (red.), 1977: Įvadas. – *Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas*. Kaunas: Šviesa, 5–9.
56. Paulauskas J. (red.), 2003: Įvadas. – *Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas*. Kaunas: Šviesa 3–7.
57. Peters P. 2007: Similes and other evaluative idioms in Australian English. – *Phraseology and Culture in English*. Skandera P. (ed.), Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 235–254.
58. Piirainen E. 2008: Figurative phraseology and culture. – *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Granger S., Meunier F. (eds.), Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 207–228.
59. Pikčilingis J. 2010: *Stilistikos darbų rinktinė*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
60. Rinkauskaitė E., Selmistraitis L. 2011: Zoomorphic Idioms Expressing Human Unhappiness in English and Lithuanian. – *Žmogus ir žodis* 3, 32–39.
61. Robo L. 2013: A Diachronic and Source Approach of Phraseological Units, Theories of Definition, Criteria and Structure Analysis in English and Albanian Language. – *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* 2 (9), 589–596.

62. Rosinienė G. 1982: Zoomorfinis žmogaus apibūdinimas lietuvių kalboje (psicholingvistinio eksperimento duomenimis). – *Kalbotyra* 33 (1), 78–87.
63. Rosinienė G. 1989: Lietuvių kalbos zoomorfizmų semantinės struktūros sistemiškumas. – *Baltistica* 3 (2), Priedas, 384–387.
64. Rosinienė G. 1990: *Kodėl „raudonas kaip vėžys“?* Vilnius: Mokslas.
65. Savin, P. 2010: Phraseology as an autonomous linguistic discipline. – *Linguistic and Literary Broad Research and Innovation* 1 (1), 60–73.
66. Sinclair, J. 1991: *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
67. Stonis J. R., Sruoga V., Diškus A., Remeikis A., Auksoriūtė A., Žvironienė J. 2015: *Vabzdžių grupių apžvalga ir siūlymai dėl terminijos vartosenos*, 1 dalis: Archaeognatha – Hemiptera, Heteroptera. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
68. Šanskij 1996: Шанский Н. М., *Фразеология современного русского языка*. Санкт-Петербург: Специальная Литература.
69. Šimėnaitė Z. 2003: Frazeologizmų su daiktavardžiu širdis semantika. – *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 225–252.
70. ŠLSP 1985: *Šiaurės Lietuvos sakmės ir pasakos*. Vėlius N. (sud.), Vilnius: Vaga.
71. Telija 2010: Телия В. Н. (ред.), *Большой фразеологический словарь русского языка*. Москва: АСТ-ПРЕСС книга.
72. Vaitkevičienė D. 2008: Devyniamislis, arba Kurklio istorija. – *Tautosakos darbai* 36, 101–123.
73. Veisbergs A. 2013: Phraseological Units and Idioms, East and West and Where Do We Stand. – *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture* 3. Riga: University of Latvia, 109–121.
74. Vinogradov 1946: Виноградов В. В., Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. – *Лексикология и лексикография* 1977, Москва: Наука, 118–139.
75. Vosylytė K. 1973: *Lietuvių kalbos lyginamieji frazeologizmai*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas.
76. Vosylytė K. 1983: Bendrieji lyginamųjų frazeologizmų bruožai ir kategoriniai požymiai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 22, 205–223.
77. Vosylytė K. (sud.) 1985: Žodyno sandara. – *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas*. Vilnius: Mokslas, 4–6.
78. Vosylytė K. (sud.) 2014: Pratarė. – *Palyginimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, VII.

79. Žukov 1986: Жуков В. П., *Русская фразеология*. Москва: Высшая школа.
80. Žukov, Žukov 2006: Жуков В. П., Жуков А. В., *Русская фразеология*. Москва: Высшая школа.

Šaltiniai

1. FŽ: *Frazeologijos žodynas*. Paulauskas J. (red.), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001.
Prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/frazeologizmu>
2. PŽ: *Palyginimų žodynas*. Vosylytė K. (sud.), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014.
Prieiga internete: <http://lkiis.lki.lt/palyginimu>
3. VLKP: *Vaizdingieji lietuvių kalbos posakiai*. Lipskienė J. (sud.), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.

Santrumpos

- A – Auszra. Laikraštis išleidžiamas Lietuvos milėtoju. Tilžėje 1883–1886.
- Ad – Adūtiškis, Švenčionių r.
- Adj – būdvardis.
- Adm – Adomynė, Kupiškio r.
- Adv – prievoksmis.
- AED – Atbėga elnias devyniaragis. Rožės Sabaliauskaitės tautosakos ir etnografijos rinktinė 1986.
- Akm – Akmėnė.
- Akn – Aknysta, Latvija.
- Al – Alytus.
- Alk – Alksnėnai, Vilkaviškio r.
- Aln – Alantà (Aluntà), Molėtų r.
- Alvt – Alvitas, Vilkaviškio r.
- An – Anykščiai.
- Antš – Antašava, Kupiškio r.
- Antz – Antāzavė, Zarasų r.
- Ap – Juozas Aputis, jo raštai.
- Aps – Āpsas, Breslaujos r., Vitebsko sritis, Baltarusija.
- Avyž – Jonas Avyžius, jo raštai.
- B – Jokūbas Brodovskis, jo rankraštis XVIII a. pradžios žodynas.
- Balt – Juozas Baltušis, jo raštai.
- Bgs – Bagaslaviškis, Širvintų r.
- Bgt – Bagótoji (Bagótšilis), Marijampolės r.
- Bit – Samuelis Bitneris, Naujojo Testamento vertimas.
- Bor – Kazys Boruta, jo raštai.
- Brb – Balbiėriškis (Barbiėriškis), Prienų r.
- Brs – Barstýčiai, Skuodo r.
- Brž – Biržai.
- BržT – Biržų krašto tautosaka 1982
- Bs – Jonas Basanavičius, jo raštai, surinktos ir išleistos pasakos, dainos.
- Bsg – Baisógala, Radviliškio r.
- Btg – Betýgala, Raseinių r.
- Būg – Kazimieras Būga, jo raštai.
- Comp – lyginamasis jungtukas.
- Conj – jungtukas.
- Cvir – Petras Cvirka, jo raštai.
- Čiurl – Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė, jos raštai.
- Dal – dalyvis.
- Dauk – Simonas Daukantas, jo raštai.
- Dbk – Debeĩkiai, Anykščių r.
- Dgl – Daūgiliai, Utenos r.
- Dglš – Daugėliškis, Ignalinos r.
- Dk – Mikalojus Daukša, jo raštai ir vertimai (postilė).
- Dkš – Dauškiaĩ, Marijampolės r.
- Dov – Dovilaĩ, Klaipėdos r.
- Dovyd – Liudas Dovydenas, jo raštai.
- Drsk – Drūskininkai.
- DrskŽ – G. Naktinienė, A. Paulauskienė, V. Vitkauskas. Druskininkų tarmės žodynas 1988.
- Ds – Dūsetos, Zarasų r.
- Dsm – Dūsmenys, Trakų r.
- Dt – Dotnuvā, Kėdainių r.

- DūnŽ – V. Vitkauskas. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas 1976.
- Dv – Dievėniškės, Šalčininkų r.
- DvŽ – Dieveniškių šnektos žodynas, I – 2005, II – 2010.
- DŽ1 – Dabartinės lietuvių kalbos žodyno antras leidimas 1972.
- End – Endriėjāvas, Klaipėdos r.
- Ēr – Ēriškiai, Panevėžio r..
- Erž – Eřžvilkas, Jurbarko r.
- Gdr – Giedraičiai, Molėtų r.
- Ggr – Gegrėnai, Plungės r.
- Gr – Gaūrė, Tauragės r.
- Graž – Gražiškiai, Vilkaviškio r.
- Grdm – Gařdamas, Šilutės r.
- Gric – Augustinas Gričius, jo raštai.
- Grk – Girkalnis, Raseinių r.
- Grl – Garliavā, Kauno r.
- Grš – Griškabūdis, Šakių r.
- Gruš – Juozas Grušas, jo raštai.
- Grv – Gervėčiai, Astravo r., Gardino sritis, Baltarusija.
- Grz – Gruzdziai, Šiaulių r.
- Grž – Grūžiai, Pasvalio r.
- Gs – Geistarai (Didvyžiai), Vilkaviškio r.
- Gž – Gižai, Vilkaviškio r.
- I – Laurynas Ivinskis, jo raštai.
- Ig – Igliauka, Marijampolės r.
- Igl – Igliškėliai, Marijampolės r.
- Ilg – Ilgūvā, Šakių r.
- Inf – bendratis.
- iron. – ironiškas, ironiškai.
- J – Antanas Juška, jo žodynai.
- Jabl – Jonas Jablonskis, jo raštai ir vertimai.
- Jdr – Judrėnai, Klaipėdos r.
- Jnš – Jōniškis.
- Jnšk – Joniškėlis, Pasvalio r.
- Jrb – Jurbarkas.
- JT – K. Šaulys. Juodžiūnų tarnė. Rankraštis, atšviestas Adelaidės Pensininkų Klubo 1988.
- juok. – juokaujamai, juokais.
- Jž – Jūžintaĩ, Rokiškio r.
- Kair – Kairiai, Šiaulių r.
- Kal – Kalnālis, Kretingos r.
- Kl – Kuliaĩ, Plungės r.
- Klk – Klýkoliai, Akmenės r.
- Klm – Keĩmė.
- Klp – Klaĩpėda.
- Klvr – Kalvarijā, Marijampolės r.
- KlvrŽ – Žemaičių, Kalvarijā, Plungės r.
- Km – Kamajai, Rokiškio r.
- Kp – Kùpiškis.
- Krč – Krinčinas, Pasvalio r.
- Krd – Kirdeĩkiai, Utenos r.
- Krėv – Vicas Krėvė-Mickevičius, jo raštai.
- Krkl – Karklėnai, Kelmės r.
- Krok – Krókialaukis, Alytaus r.
- Krp – Kruopiaĩ, Akmenės r.
- Krs – Kařsakiškis, Panevėžio r.
- Krš – Kuršėnai, Šiaulių r.
- Krt – Kařtena, Kretingos r.
- Krtn – Kretingā.
- KrvP – Vincas Krėvė-Mickevičius, jo surinktos ir išleistos patarlės ir priežodžiai.
- Krž – Krāžiai, Kelmės r.
- Kt – Ketūrvalakiai, Vilkaviškio r.

- Ktk – Kùktiškès, Utenos r.
- Kudir – Vincas Kudirka, jo raštai.
- Kv – Kvédarna, Šilalès r.
- Kz – Kazliškis, Rokiškio r.
- KzR – Kazlų Rūdà (Kazlai), Marijampolès r.
- KzRŽ – A. Pupkis. Kazlų Rūdòs šnektos žodynas. Vilnius, I – 2008. II – 2009.
- Ldvn – Liudvinàvas, Marijampolès r.
- Lel – Leliūnai, Utenos r.
- Lg – Lýgumai, Pakruojo r.
- Lkm – Liñkmenys, Ignalinos r.
- Lkš – Lukšiaĩ, Šakių r.
- LKT – Lietuvių kalbos tarmès, chrestomatija 1970.
- LMD – Buv. Lietuvių mokslo draugijos archyvo rankraščiai.
- Lnkv – Linkuvà, Pakruojo r.
- Lp – Léipalingis, Lazdijų r.
- LPP – Lietuvių patarlès ir priežodžiai. I–II t. 2000–2008.
- LSP – J. Lipskienè. Lietuvių kalbos somatiniai posakiai 1979.
- Lš – Liškiavà, Varènos r.
- LTR – Lietuvių tautosakos rankraštynas.
- LTs – Lietuvių tautosaka t. I–V.
- LVP – Janina Lipskienè. Vaizdingieji lietuvių kalbos posakiai 2008.
- LzP – Lazdynų Pelèda, jos raštai.
- LzŽ – J. Petrauskas, A. Vidugiris. Lazūnų tarmès žodynas. Vilnius 1985.
- Lž – Laižuva, Mažeikių r.
- M – Christianas Gotlibas Milkus, jo žodynai.
- Marc – Justinas Marcinkevičius, jo raštai.
- Mc – Kazimieras Macius, jo raštai ir papildymai prie Juškos žodynų.
- Myk-Put – Vincas Mykolaitis-Putinas, jo raštai.
- Ml – Mielagénai, Ignalinos r.
- Mlt – Molétai.
- Mrc – Marcinkónys, Varènos r.
- Mrj – Marijampolè.
- Mrk – Merkinè, Varènos r.
- Mrs – Miroslàvas, Alytaus r.
- Ms – Mósèdis, Skuodo r.
- Mšk – Meškùičiai, Šiaulių r.
- Mžk – Mažeikiai.
- Mžš – Míežiškiai, Panevèžio r.
- N – daiktavardis.
- Ndz – Nedìngè (Nedžìngè), Varènos r.
- NdŽ – Lietuvių rašomosios kalbos žodynas. Lietuviškai – vokiška dalis. I–V tm. Sudarè M. Niedermann'as et al. 1932–1968.
- neig. – neigiamas vertinimas.
- Nm – Kudirkos Naūmiestis, Šakių r.
- Nmč – Nemenčìnè, Vilniaus r.
- Nmn – Nemunáitis, Alytaus r.
- NmŽ – Žemaičių Naūmiestis, Šilutès r.
- NS – Lietuvių dainos ir giesmès šiaurrytinèje Lietuvoje Dr. A. R. Niemi ir kun. A. Sabaliausko surinktos.
- Nt – Noténai, Skuodo r.
- Num – skaitvardis.
- Ob – Obėliai, Rokiškio r.
- OG – Janas Otremskis, Rytų lietuvių Tverečiaus tarmè 1932–1934.

- Pad – padalyvis.
- Part – dalelytė.
- Paukš – Juozas Paukštelis, jo raštai.
- Pgr – Pāgramantis, Tauragės r.
- Pjv – Pajevonys, Vilkaviškio r.
- Pkl – Pikeliai, Mažeikių r.
- Pkp – Pakapė, Šiaulių r.
- Plik – Plikiai, Klaipėdos r.
- Plm – Palómenė, Kaišiadorių r.
- Pln – Plūngė.
- Pls – Pelesà, Varanavo r., Gardino sritis, Baltarusija.
- Plut – Plūtiškės, Marijampolės r.
- Plv – Pìlviškiai, Vilkaviškio r.
- Plvn – Palėvenėlė, Kupiškio r.
- Pn – Panevėžys.
- Pnd – Pandėlys, Rokiškio r.
- PnmA – Aukštóji Panemùnė, Kauno r.
- PnmR – Panemūnis, Rokiškio r.
- Pns – Pūnskas, Suvalkų vaivadija, Lenkija.
- Pp – Papilė, Akmenės r.
- Ppl – Papilys, Biržų r.
- PPr – Patarlės ir priežodžiai 1958.
- Prep – prielinksnis.
- Prk – Priekulė, Klaipėdos r.
- Prn – Príenai.
- Prng – Paringys, Ignalinos r.
- Pron – įvardis.
- Pusd – pusdalyvis.
- Pv – Pivašiūnai, Alytaus r.
- Pvn – Pāvandenė, Telšių r.
- Rdm – Rudaminà, Lazdijų r.
- RdN – Nemunėlio Radviliškis, Biržų r.
- Rk – Rōkiškis.
- Rm – Ramýgala, Panevėžio r.
- Rod – Ródūnia, Varanavo r., Gardino sritis, Baltarusija.
- Rs – Rasėiniai.
- Rš – Rimšė, Ignalinos r.
- rš – vertimų, spaudos, rašytojų, iš kurių mažai rinkta frazeologizmų, sakiny.
- Rt – Rietāvas, Plungės r.
- Rz – Rozalimas, Pakruojo r.
- Sb – Subācius, Kupiškio r.
- Sch – A. Schleicheris. Lietuvių kalbos skaitiniai ir žodynas 1857.
- Sd – Sedà, Mažeikių r.
- Sdb – Sidabrāvas, Radviliškio r.
- Sg – Saūgos, Šilutės r.
- Simon – Ieva Simonaitytė, jos raštai.
- Sk – Skaistgirys, Joniškio r.
- Skd – Skuōdas.
- Skdt – Skudūtiškis, Molėtų r.
- Skdv – Skaudvilė, Tauragės r.
- Skp – Skāpiškis, Kupiškio r.
- Skr – Skiřsnemunė, Jurbarko r.
- SkrT – K. J. Skruodys. Tautosaka 1925.
- Slk – Sālakas, Zarasų r.
- Slm – Salāmiestis, Kupiškio r.
- Sln – Matas Slančiauskas, tautosakos rinkėjas.
- Slv – Slavikiai, Šakių r.
- Sml – Smilgiai, Panevėžio r.
- Smln – Smaliniņkai, Jurbarko r.
- Smn – Simnas, Alytaus r.
- Snt – Sintautai, Šakių r.
- SnV – Senas Vincas, jo raštai.
- Srj – Seirijai, Lazdijų r.
- Sruog – Balys Sruoga, jo raštai.

- Srv – Surviliškis, Kėdainių r.
- Svn – Suvainiškis, Rokiškio r.
- Š – Jurgis Šlapelis, jo žodynai.
- Šd – Šeduvà, Radviliškio r.
- Šk – Šakiai.
- Škn – Šakýna, Šiaulių r.
- Škt – Šaukotas, Radviliškio r.
- Šl – Šiauliai.
- Šll – Šilalė.
- Šmk – Šimkaičiai, Jurbarko r.
- Šmn – Šimónys, Kupiškio r.
- Šn – Šunskai, Marijampolės r.
- Šr – Širvintos.
- ŠR – Šventasis Raštas 1998.
- Šš – Šašuoliai, Ukmergės r.
- Štk – Šateikiai, Plungės r.
- Šts – Šatės, Skuodo r.
- Šv – Švėkšna, Šilutės r.
- Švn – Šveičeris, Lazdijų r.
- Švnč – Švenčionys.
- TDr – Tautosakos Darbai. Lietuvių Tautosakos Archyvo leidinys I–VII t. 1935–1940.
- Tr – Traūpis, Anykščių r.
- Trein – Pranas Treinys, jo raštai.
- Trg – Tauragė.
- Trgn – Tauragnai, Utenos r.
- Trk – Tirkšliai, Mažeikių r.
- Trkn – Truikiniai, Skuodo r.
- Trs – Truskavà, Kėdainių r.
- Trš – Trýškiai, Telšių r.
- Tvr – Tverėčius, Ignalinos r.
- TŽ – Tauta ir Žodis I–VII kn. 1923–1931.
- Ukm – Ukmergė.
- Up – Upýna, Šilalės r.
- Ut – Utenà.
- Užv – Užventis, Kelmės r.
- V – veiksmazodis.
- Vaižg – Vaižgantas, jo raštai.
- Valanč – Motiejus Valančius, jo raštai.
- Varn – Vañniai, Telšių r.
- Vb – Vabalniñkas, Biržų r.
- Vdk – Vidùklė, Raseinių r.
- Vdkt – Vadaktaĩ, Radviliškio r.
- Vencl – Antanas Venclova, jo raštai.
- Vien – Antanas Vienuolis-Žukauskas, jo raštai.
- Vj – Vajasiškis, Zarasų r.
- Vkš – Viekšniai, Mažeikių r.
- VI – Veliuonà, Jurbarko r.
- Vlk – Valkiniñkai, Varėnos r.
- Vlkv – Vilkaviškis.
- VoL – E. Volteris. Lietuviška chrestomatija 1904.
- Vrn – Varėnà.
- VšR – Višakio Rūdà, Marijampolės r.
- Všv – Viešvėnai, Telšių r.
- Vvr – Veiviržėnai, Klaipėdos r.
- Vžns – Výžuonos, Utenos r.
- ZnŽ – Zanavykų šnektos žodynas, I–III t. 2003–2006.
- Zr – Zarasai.
- Zur – Algimantas Zurba, jo rašai.
- Žem – Žemaitė, jos raštai.
- Žg – Žagārė, Joniškio r.
- Žl – Žėlva, Ukmergės r.
- Žln – Žilinaĩ, Varėnos r.
- Žrm – Žirmúnai, Varanavo r., Gardino sritis, Baltarusija.

Summary

This master's thesis analyses 618 Lithuanian phraseologisms with names of insects. All phraseologisms were collected from dictionaries and their electronic versions: "Frazologijos žodynas" (2001), "Vaizdingieji lietuvių kalbos posakiai" (2008), "Palyginimų žodynas" (2014). The aim of this thesis is to examine phraseologisms with names of insects from semantic and structural points of view. Phraseological application, structural grammatical, lexicographical and semantic research methods were mainly used in order to analyse the collected data.

The thesis is divided into theoretical and practical part. Theoretical part defines the concept of phraseology, discusses two major approaches to phraseology, introduces linguistic criteria for distinguishing phraseologisms from free combinations and introduces classification of phraseologisms. Practical part is devoted to the analysis of semantic and structural features of phraseologisms with names of insects.

The analysis showed that most phraseologisms with names of insects refer to action modifiers (56 %), external features (17 %), states and feelings (11 %). Phraseologisms with names of insects rarely express internal features (7 %), quantity (6 %), actions (2 %) or other various subjects (1 %). The meanings of many phraseologisms are based on insect symbolism. Furthermore, the analysis demonstrated that the majority of phraseologisms with names of insects are comparative phrases: verbal (63 %) and adjectival (19 %). Phraseologisms with names of insects rarely have structure of a sentence (8 %). The minority of phraseologisms are verbal phrases (6 %), nominal phrases (4 %) and adjectival phrases (less than 1 %).